

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1932.

Första kammaren.

Nr 32.

Onsdagen den 4 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran bevillningsutskottets betänkanden nr 34 och 39, bankoutskottets utlåtanden nr 40—42, jordbruksutskottets memorial nr 69 samt första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 19.

Föredrogos ånyo bevillningsutskottets betänkanden:

nr 36, i anledning av väckt motion angående ytterligare begränsning av rätten för skattskyldig att sammanföra inkomster från olika verksamhetsgrenar till en och samma förvärvskälla;

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående märkning av kärll, innehållande söta läskedrycker, m. m.; samt

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående restitution eller avkortning av vissa kronoutskylder, som påförts vid Pehr Fricks Fabrikers Aktiebolag anställda personer.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtande nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § lagen den 22 juni 1923 innefattande bestämmelser angående kvinnas behörighet att innehava statstjänst och annat allmänt uppdrag.

Ang. kvinnas behörighet att innehava gymnastiklärartjänst.

Genom en den 19 februari 1932 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 110, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § lagen den 22 juni 1923 (nr 249) innefattande bestämmelser angående kvinnas behörighet att innehava statstjänst och annat allmänt uppdrag.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förslag icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga följande förslag till

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

Lag

om ändrad lydelse av 2 § lagen den 22 juni 1923 (nr 249) innefattande bestämmelser angående kvinnas behörighet att innehava statstjänst och annat allmänt uppdrag.

Häri genom förordnas, att 2 § 1 mom. punkt 7 lagen den 22 juni 1923 innefattande bestämmelser angående kvinnas behörighet att innehava statstjänst och annat allmänt uppdrag skall erhålla följande ändrade lydelse:

Första kammarens protokoll 1932. Nr 32.

Ang. kvinnas
behörighet
att innehava
gymnastik-
lärartjänst.
(Forts.)

(Kungl. Maj:ts förslag:)

7. tjänster, med vilka är förenad skyldighet att vid högre gossläroverk, realskola för gossar eller folkskoleseminarium för endast manliga lärjungar meddela undervisning i gymnastik med lek och idrott eller att vid högre samläroverk eller samseminarium meddela sådan undervisning *uteslutande* åt manliga lärjungar.

(Utskottets förslag:)

7. tjänster, med vilka är förenad skyldighet att vid högre gossläroverk, realskola för gossar eller folkskoleseminarium för endast manliga lärjungar meddela undervisning i gymnastik med lek och idrott eller att vid högre samläroverk å *gymnasiet* eller *vid* samseminarium meddela sådan undervisning åt manliga lärjungar.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1932.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Åkerman, Klefbeck, Schlyter, Jonsson* i Lycksele, *Lindqvist* i Halmstad och *Olsson* i Rimforsa samt fru *Östlund* ansett, att utskottet bort hemställa, att förevarande proposition måtte av riksdagen bifallas.

Herr **Åkerman**: Herr talman! Nu äro vi där igen! Nu blir det återigen fråga om kvinnans ställning i »man-staten», såsom det »sista skriket» lyder, då det gäller att benämna vårt nuvarande av arbetslöshet och miljardförninningar pinade samhälle.

Som herrarna finna, gäller tvistefrågan mellan de olika meningsriktningarna inom utskottet en punkt i den kungl. propositionen, som rör de högre samläroverkens gymnastiklärare. Regeringen vill från behörighet för kvinnor undantaga endast de gymnastiklärartjänster, med vilka är förenad skyldighet att meddela undervisning uteslutande åt manliga lärjungar, under det att utskottsmajoritetens förslag innebär, att kvinna skall vara obehörig att meddela gymnastikundervisning överhuvud taget åt manlig elev på gymnasiet.

Det är i mitt tycke rätt egendomligt, att man, när det resoneras om denna sak, egentligen blott talar om det olämpliga i att kvinnor skulle få meddela undervisning i gymnastik åt gossar, men man tänker bra litet på det motsatta förhållandet — att det är män, som meddela undervisning i gymnastik åt flickor. Jag vill särskilt fästa uppmärksamheten på, att nog är det väl ändå underligt, att det utan anmärkning får passera, att män meddela undervisning i gymnastik åt flickor i tonåren, då man besinnar, att de unga damerna äro klädda i lätta kostymer och att det nog finns åtskilliga tillfällen till »handpåläggning», som jag tycker skulle vara ganska olämplig. Aldrig hör man emellertid någon sedlig indignation över detta, utan det är alltid, när det motsatta förhållandet äger rum, att en kvinna skall meddela undervisning i gymnastik åt pojkar, som man får höra invändningar.

För min del vill jag nu säga, att jag tycker, att den kungl. propositionen har på ett mycket rationellt och lyckligt sätt löst denna fråga. Det kunna herrarna finna, om herrarna närmare granska de motiv, som här föreligga till lagförslaget. Jag skall inte närmare uppehålla mig härvid, ty jag är övertygad om att personer, som äro mera inne i skolfrågan än jag, komma att vidare yttra sig i detta ämne.

Jag anhåller, herr talman, att få yrka bifall till reservationen, d. v. s. till Kungl. Maj:ts proposition oförändrad.

Herr **Bismark**: Herr talman! Utskottets ärade ordförande har här gjort gällande, att det vore egendomligt, att man så starkt framhölle olägenheten av att den manliga ungdomens fostran i gymnastik handhades av kvinnor, under det att olämpligheten av det motsatta förhållandet icke på något sätt

kommer fram, nämligen att kvinnor vid mera mogen ålder handleddes i gymnastik av män. Jag vill då påpeka, att här föreligger endast frågan, huruvida manlig ungdom skall fostras i gymnastik och idrott av kvinnliga lärare eller av manliga lärare. Jag får då vädja till de närvarande, om det verkligen kan vara lämpligt, att den manliga ungdomen vid våra gymnasier till handledare i gymnastik och idrott får en kvinna. Vi ha väl alla sett, vilken skillnad det är i handlaget mellan en man och en kvinna vid ledningen av gymnastikundervisning. Det blir en helt annan art av gymnastik, när det är en man, som leder undervisningen. För övrigt skall gymnastikläraren dessutom vara ledare för den manliga ungdomen i dess idrott: han skall kunna vara den, som organiserar t. ex. en skidfärd eller som kan hålla ungdomen ute för camping o. s. v. Det är alldeles oundvikligt, att, om den manliga ungdomen på det högre stadiet får en kvinnlig handledare i gymnastik, detta kommer att synnerligen ofördelaktigt påverka ungdomens utbildningen. Ungdomen kommer att bli feminiserad. Den manliga ungdomen skall fostras till hurtiga och kända ynglingar, och det kan icke regelmässigt en kvinnlig lärare i samma utsträckning förmå. Det kan ju finnas ett och annat undantag, men förr eller senare kommer det att visa sig, att undervisningen slår fel. Dessutom känner sig den manliga ungdomen ganska illa berörd inför utsikten att bli ställd under ledning av kvinnor, då det gäller gymnastik. Detta visar erfarenheten från de håll, där kvinnliga gymnastiklärare förekomma. Det är inte obekant för föräldrar, som ha söner på realskolestadiet, med vilket obehag de omtala, att de fått en kvinnlig gymnastiklärare.

Vad gäller nu frågan i förevarande fall? Den har inte så stor omfattning — det vill jag villigt medgiva. Kungl. Maj:t föreslår, att, när det endast är fråga om att undervisa manlig ungdom vid våra samläroverk i gymnastik, skall läraren vara manlig. Det betyder alltså, att, så fort det finnes ett inslag av flickor med vid undervisningen, skola tjänsterna stå öppna för alla sökande oavsett kön — ansökningar till en dylik gymnastiklärartjänst skola avgöras endast efter förtjänst och skicklighet, och en kvinnlig gymnastiklärare kan då t. ex. på grund av åldersmeriter gå före en manlig. Nu ordnas det i många fall så vid våra samläroverk, att det är en manlig gymnastiklärare, som uteslutande har hand om den manliga ungdomen. Men vid vissa läroverk, där denna uppgift inte bereder tillräcklig sysselsättning åt en manlig gymnastiklärare, undervisar denne även kvinnlig ungdom. Det är egentligen i dessa fall, som den meningsskiljaktighet, vilken här föreligger mellan Kungl. Maj:t och utskottet, praktiskt sett skulle ha någon betydelse. Vid dessa samläroverk skulle alltså enligt propositionen en kvinnlig gymnastiklärare kunna bli huvudlärare i gymnastik med uppdrag att även undervisa den manliga ungdomen på gymnasiestadiet. Det är detta utskottet har velat förebygga. Vi anse, att under inga omständigheter bör den manliga ungdomen på gymnasiestadiet — lika litet som den manliga ungdomen vid våra samseminarier, om dylika komma till stånd — ställas under kvinnlig ledning vid gymnastikundervisningen.

Skolöverstyrelsen hade gått ett steg längre än vad utskottet nu gjort. Överstyrelsen hade föreslagit, att gymnastikläraren skulle vara manlig överhuvud taget vid alla samläroverk. Kungl. Maj:t gjorde en riktig anmärkning här emot, och ansåg att detta vore för strängt. Utskottet har i detta avseende närmast sig Kungl. Maj:ts ståndpunkt. Utskottet har endast velat lägga huvudvikten på att den äldre manliga ungdomen icke bör få undervisas av kvinnliga gymnastiklärare.

Utskottets ärade ordförande uttalade den förhoppningen, att kammaren utan vidare skulle taga Kungl. Maj:ts proposition. Jag vågar i motsats till honom uttala den förhoppningen, att känslan här i kammaren skall vara så stark för olämpligheten av att anförtro den mognare manliga ungdomens ledning i gym-

*Ang. kvinnas
behörighet
att innehava
gymnastik-
lärartjänst.*

(Forts.)

Ang. kvinnas
behörighet
att innehava
gymnastik-
lärartjänst.

(Forts.)

nastik åt kvinnor, att kammaren i stället skall taga utskottets förslag. Därmed omöjliggör man ingalunda för kvinnorna att få anställning såsom gymnastiklärare vid samgymnasierna. De kunna till och med bli huvudlärare där. Men detta förutsätter utskottet skulle inträffa endast i det fallet, att proportionen mellan elever av olika kön skulle omkastas så, att de manliga lärjungarna skulle komma i minoritet. För närvarande är förhållandet det, att bland 15,200 lärjungar i samläroverken finns det ungefär 11,900 manliga och 3,300 kvinnliga elever. Det är alltså en betydande övervikt för de manliga, och det är väl att hoppas, att denna proportion inte nämnvärt skall rubbas i framtiden.

Herr talman! Jag tillåter mig yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Björck, Wilhelm: Herr talman! För den som besitter litet mera ingående materiell kunskap om det ämne, som här föreligger till behandling, är lagutskottets betänkande onekligen ett ganska märkligt aktstycke. Vid ett ytligt påseende kan det kanske te sig som ett uttryck för en i mångas ögon berömvärd strävan att till varje pris hävda det maskulinas rätt gentemot en feminiserad värld. Men man skulle önska, att den objektiva rättvisa i fråga om kvinnornas möjligheter att göra sig gällande i konkurrensen om tjänster, som omsider ha inskrivits i vår lagstiftning tack vare icke minst förstakammarhögerns aktade ledare, herr Trygger — man skulle önska, säger jag, att litet av den objektiva och humana anda, som han alltid har anlagt vid bedömande av dessa frågor, också hade anlagts av hans meningsfränder i första lagutskottet.

Det är alldeles riktigt, såsom här säges, att manliga lärjungar regelmässigt böra handledas i gymnastik, lek och idrott av manliga lärare. Det är ingen, som vill sätta den saken i fråga. Men jag kan inte neka, att den siste ärade talaren bra mycket målade i svart, och jag undrar, om han har deltagit i så många skidfärder, att han kan vidhålla ett så kategoriskt omdöme. Jag har sett många skidfärder, där kvinnliga gymnastikdirektörer ha lett pojkar — även stora pojkar — precis lika bra som manliga gymnastikdirektörer. Jag har sällan sett någon skillnad i detta avseende, och pojkarna äro så pass anpassningsdugliga, att de numera inte reagera mot att få en kvinnlig ledare. Man efterlyser — det har lagutskottets ärade ordförande redan framhållit — hos representanterna för den blinda rättvisan en annan, lika oomtvistlig sanning; den nämligen, att det är minst lika viktigt, att kvinnliga lärjungar få kvinnliga lärare. Herr Bismark säger nu, att den saken inte hör hit. Det hade väl i alla fall varit av intresse att göra något för att denna sak skulle komma fram. Men lagutskottet har inte alls intresserat sig för den frågan. Huvudsaken är, att pojkarna få manliga lärare. Sedan får det gå med flickorna hur det vill. Vi ha fem flickläroverk. Ingenting hindrar med nuvarande lagstiftning, att alla de fem gymnastiklärartjänsterna för uteslutande kvinnliga lärjungar besättas med manliga lärare. Häremot har lagutskottet inte ens i motiveringen gjort den allra minsta gensaga.

Jag måste säga, att propositionen har ställt kyrkan mitt i byn. Skolöverstyrelsens förslag har vid lagutskottets behandling liksom tidigare vid behandlingen inför Kungl. Maj:t visat sig alldeles ohållbart. Sedermera har, efter vad jag har mig bekant, den ena läsern efter den andra ventilerats inom lagutskottet, och det har varit fel och brister, som ha gjort, att man inte har kunnat vidhålla ändringsförslagen. Så har man slutligen i brist på bättre stannat för denna sista läsart.

Jag ger herr Bismark rätt i en sak: Denna fråga har inte alls den räckvidd ur vare sig maskulin eller feminin synpunkt, som man skulle kunna tro. Om man undersöker, hur propositionens förslag gestaltar sig i verkligheten,

kommer man nämligen till ganska överraskande resultat. Vi ha för närvarande 28 högre samläroverk. Det är dessa 28 högre samläroverk, om vilka striden nu står. Propositionen säger, att en gymnastiklärartjänst skall förbehållas manlig lärare, så snart denne kan få full sysselsättning med undervisning för pojkar, d. v. s. 21 veckotimmars undervisning. Med gymnastikavdelningar på 60 lärjungar — det är maximiantalet för närvarande och den grund, som användes vid anslagsberäkningen — innebär detta, att, så snart det är fem gymnastikavdelningar för pojkar, skall en gymnastiklärartjänst förbehållas manlig innehavare. Ser man efter hur fördelningen nu gestaltar sig, finner man, att av de 28 samläroverken äro 14 av den storleksordning, att man utan vidare får en tjänst förbehållen för manlig innehavare. Dessa 14 samläroverk kunna vi alltså lämna å sido. Det är sannolikt, att det blir ännu flera, men det är säkert, att det blir 14, därför att i vart och ett av dessa 14 samläroverk ha vi minst 300 pojkar. I sämsta fall är det alltså 14 samläroverk, där gymnastiklärartjänsten blir föremål för fri konkurrens. Hur kommer denna fria konkurrens att ställa sig? Därom kan naturligtvis ingen profetera. Men jag förmodar, att herr Bismark ändå inte vill förneka, att man kan ha en viss ledning av förhållandena vid samrealskolorna, där tjänsterna sedan mera än 25 år varit öppna för både män och kvinnor. I de 18 samrealskolorna av denna typ, där vi ha en lång erfarenhet, ställde sig förhållandena den 1 januari 1932 på så sätt, att av 18 tjänster voro 8 besatta med män och 9 med kvinnor, medan en tjänst var vakant. Vi hade alltså ungefär hälften män och hälften kvinnor. Då är det att märka, att dessa tjänster äro förenade med en mycket låg lön: Lärarna ha inte betalt för mer än 13 veckotimmar, och det blir en så ringa årsavlöning, att i varje fall ingen gift man kan existera på den. Man har därför anledning tro, att konkurrensen från männens sida om dessa tjänster är vida mindre än vad den skall bli, när det gäller tjänsterna vid de högre samläroverken, där man, som jag nämnde, har 21 veckotimmars tjänstgöring. Jag tror sålunda, att lagutskottets majoritet här slåss tämligen i blindo för det maskulinas monopol.

Lagutskottet vill nu förhindra, att gymnastikundervisning av pojkar på gymnasiet handhas av kvinna. Risk härför föreligger teoretiskt vid de allra minsta samläroverken, där man inte har mera än fem gymnastikavdelningar. Ser man efter hur dessa små samläroverk förhålla sig till antalet, finner man, att de äro 7 å 8. Det är alltså 7 å 8 läroverk, vid vilka man inte har råd att ha mer än en gymnastiklärare. Vid alla de andra samläroverken finnas biträdande lärare. Då vill jag ställa den frågan: Kan det vara rimligt, att t. ex. vid Västerviks läroverk, där vi ha 169 lärjungar, av vilka på gymnasiet äro 3 flickor och 23 pojkar, en kvinna skall vara avstängd från att söka gymnastiklärarbefattningen för dessa 23 pojkars skull, när hon även enligt lagutskottets mening har rätt att söka gymnastiklärartjänst vid de stora samrealskolorna med dubbelt så många pojkar, vilka delvis äro i samma ålder — realskolans sjätte klass motsvarar ju gymnasiestadiet. Jag tycker, att den ståndpunkt, som lagutskottet intagit, inte rimmar sig riktigt bra.

Herr Bismark talade om flickornas antal vid samläroverken. Vid de högre samläroverken växlar detta för närvarande rätt avsevärt. Jag vill emellertid säga, att detta antal är stätt i ständig ökning, och det kommer att stiga betydligt, därför att den nya organisationen inte är färdig mer än till en del, på realskolans stadium. För närvarande gestaltar det sig så, att på realskolestadiet äro flickorna i hela riket 40 procent av pojkarnas antal. På gymnasiet äro flickorna i genomsnitt 30 procent av pojkarnas antal. Det är sålunda inte några låga siffror, som det här gäller. Vi ha vid samläroverken över 3.000 flickor mot 8.000 pojkar. Nu skulle man inte taga någon hänsyn till hur dessa flickors gymnastikundervisning blir ordnad!

*Ang. kvinnas
behörighet
att innehava
gymnastik-
lärartjänst.*

(Forts.)

Ang. kvinnas
behörighet
att innehava
gymnastik-
lärartjänst.

(Forts.)

Jag tror, att det inte är bara reellt utan också formellt, som lagutskottets ändring av Kungl. Maj:ts förslag är ganska omotiverad. Denna ändring möjlighgör nämligen att helt och hållet utestänga kvinnorna från samläroverken även beträffande befattningarna såsom biträdande lärare. Genom enkla manipulationer kan vederbörande läroverks ledare mycket lätt ordna så, att hela gymnastikundervisningen förbehålles män. Det behövs bara att i vederbörande tjänstgöring lägga in undervisning av ett litet antal manliga gymnastiser, så är tjänsten lagligen icke öppen för kvinnor. Så är det nämligen ordnat enligt utskottets förslag, där det heter: »tjänster, med vilka är förenad skyldighet — — — att vid högre samläroverk å gymnasiet eller vid samseminarium meddela sådan undervisning åt manliga lärjungar». Detta har man tydligen haft en känsla av inom utskottet, ty man har petat in ett par ord i motiveringen om att man förutsätter såsom självklart, att vid uppdelning av undervisningen på olika lärare manliga lärjungar å gymnasiet icke sammanföras med kvinnliga, så att kvinnlig lärare därigenom utestänges. Jag vill emellertid hemställa till lagkunniga personer i kammaren, om det är vanligt, när man skriver en lag, att man avfattar den så, att den medger två tolkningar, men så uttrycker man i motiveringen en förhoppning om att man skall låta bli att tillämpa den ena tolkningen! Vad är väl detta annat, när utskottet förutsätter en viss tillämpning av den föreslagna bestämmelsen?

Beträffande samseminarierna måste jag säga, att utskottet trots de många korrekturerna icke har lyckats undvika vad man skulle kunna kalla en kollaps. När man talar om lärjungar vid samseminarium, åsyftar man i gällande lagstiftning inte bara seminariets *elever* — de kallas konsekvent elever — utan man avser samtidigt övningsskolans lärjungar. Uttrycket lärjunge användes alltså såsom sammanfattningsbegrepp för elever och lärjungar. Nu är det så, att i övningsskolorna finns det både pojkar och flickor. Det behövs bara, att en gymnastiklärare vid ett samseminarium får en klass i övningsskolan med både pojkar och flickor, så äro kvinnor utestängda från denna tjänst. En kvinna får aldrig undervisa i ett samseminariums övningsskola, såsom lagutskottet här har formulerat texten. Jag måste vidhålla, att det kan krävas, att man besitter någon materiell kunskap om de ting, som man lagstiftar om, innan man ger sig in på att skriva om en kungl. proposition; eljest händer det, såsom här, att bestämmelserna bli omöjliga att efterleva i praktiken. Det kan omöjligt vara ägnat att inge respekt för lagen.

Till slut vill jag också yttra ett par ord i kostnadsfrågan. Det är ingen tvekan om att gymnastikundervisningen kommer att bli fördyrad genom det krångliga system, som lagutskottet här vill inaugureras för att garantera ett maskulint monopol vid samläroverken. Vi komma inte att kunna använda den billiga kvinnliga arbetskraften på det sätt, som man borde kunna göra, när det gäller gymnastikundervisning för flickorna.

Jag kan för min del inte finna, att lagutskottet har haft något skäl alls att frångå Kungl. Maj:ts förslag. Det ger i praktiken rättvisa åt både gossar och flickor i bänkarna och åt männen och kvinnorna i katedern. Med denna uppfattning måste jag, herr talman, yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Klefbeck: Herr talman! Jag skulle ju egentligen svara ett par ord på vad herr Bismarck anförde till försvar för utskottet. Men dessförinnan måste jag yttra ett par ord till försvar för det ärade utskott, som jag tillhör, även om jag i detta fall är reservant. Jag fick det intrycket av den siste ärade talarens anförande, att han var mycket mera kunnig rent materiellt i skolfrågor och vad därtill hör än i vad lagutskottet har skrivit, och jag måste därför säga ett par ord.

Han riktade en förebräelse mot oss i utskottet, att vi inte hade försökt skaffa

oss materiell kunskap i dessa ärenden. Det ha vi verkligen försökt göra. Vi ha fått sakkunnigt folk upp till oss — en person från departementet — och vi ha så långt vi ha kunnat försökt att taga reda på vad saken gällde och hur detta förslag skulle verka. Detta vill jag säga bara i förbigående.

Det var en viktigare anmärkning från herr Björcks sida, som jag måste svara på. Det var när herr Björck talade om att vi inte alls — ja, nu säger jag *vi*, fastän jag är reservant, men jag känner mig ändå höra ihop med utskottet — att vi inte alls ha yttrat oss om flickläroverken. Det är detta, som jag menar vittna om, att herr Björck inte har studerat vad vi skrivit. Det finns nämligen ett helt litet stycke om den saken i vår motivering, och det går ut på att framhålla skillnaden mellan Kungl. Maj:ts föreliggande förslag och den nuvarande lagstiftningen. Enligt gällande lagstiftning äro de kvinnliga gymnastiklärarna förhindrade att erhålla befattning såsom gymnastiklärare vid flickläroverk, men detta är ändrat i den kungl. propositionen, ty där omnämnas gymnastiklärarbefattningar vid flickläroverk icke alls bland de befattningar, som kvinnor icke få söka. Av Kungl. Maj:ts förslag följer alltså, att kvinnor få full rätt att söka befattning såsom gymnastiklärare vid flickläroverk.

Då är den enda hake, som inte är reglerad genom Kungl. Maj:ts förslag, den att en man fortfarande kan söka gymnastiklärarplats vid ett flickläroverk. Men jag vill se, om herr Björck och de andra ledamöterna av skolöverstyrelsen, när en gymnastiklärarplats anslås ledig vid ett flickläroverk, till den platsen förorda en manlig sökande. Det skulle vara ganska roligt att få läsa ett sådant förslag och motiveringen till detsamma. Att fortfarande, förutsatt att Kungl. Maj:ts förslag går igenom, en man kan söka gymnastiklärarplatsen vid ett flickläroverk, är alltså icke detsamma som att en sådan lärare verkligen skulle kunna utnämnas.

Herr Bissmark, som så varmt förordade utskottets förslag, gjorde det från den utgångspunkten, att det vore olämpligt att anförtro ledningen av den mognare manliga ungdomen, när det gäller gymnastik och idrott, åt kvinnliga gymnastiklärare. Det är en synpunkt, som jag mycket livligt delar och som jag genom mångårig bekantskap med vår ungdom har lärt mig att förstå, men det är en synpunkt, som det rakt inte råder någon strid om mellan utskottet och reservanterna. Striden gäller bara, hur vi skola söka tillfredsställa det önskemålet. Enligt vår mening kommer det i vilket fall som helst, antingen utskottets eller reservanternas förslag går igenom, i regel att förordnas en manlig lärare för manliga vuxna elever och en kvinnlig lärare för kvinnliga vuxna elever. Så kommer det att bli i de allra flesta fall. Men det kan uppstå några undantagsfall, där ett annat förhållande kan inträffa, och då mena vi, att med Kungl. Maj:ts förslag skolöverstyrelsen och Kungl. Maj:t komma att i varje särskilt fall se till, vad som för det fallet är det lämpligaste och bästa. Utskottets förslag återigen går, som vi tycka, alldeles för långt. Enligt dess formulering kan det bli så, att på ett samgymnasium — jag drar ut konsekvenserna, fast ett sådant fall kanske aldrig kommer att inträffa — där det finns låt oss säga 100 elever, bestående av 95 flickor och 5 gossar, kan för dessa fem piltars skull icke en kvinnlig gymnastiklärare anställas, oaktat de kvinnliga eleverna utgöra ett så övervägande flertal. Det är den konsekvensen, som jag anser vara alldeles orimlig.

Då det reella önskemålet, som jag för en stund sedan antydde, enligt vår mening i lika hög grad kan tillgodoses genom propositionen, vet jag inte, varför man skall behöva draga ut konsekvenserna till det yttersta, såsom utskottet här har gjort. På grund därav yrkar jag bifall till reservationen.

Herr Holmgren: Herr talman! Jag vill bara säga ett par ord med anledning av utskottets uttalande på sid. 4 i dess utlåtande om olämpligheten av

*Ang. kvinnas
behörighet
att innehava
gymnastik-
lärartjänst.*

(Forts.)

Ang. kvinnas
behörighet
att innehåva
gymnastik-
lärartjänst.

(Forts.)

att manliga lärjungar undervisas i gymnastik av kvinnor och om att det skulle vara särskilt olämpligt att manliga lärjungar i de *högre* klasserna undervisas av kvinnor.

Jag vill då bara framhålla, att för min del har jag en långvarig erfarenhet om hur det ställer sig med undervisning i andra ämnen genom kvinnor av manliga lärjungar i ännu högre åldrar än dessa, således studenter, medicine kandidater. Vid Serafimerlasarettet t. ex. ha vi ju sedan mycket länge haft kvinnliga lärare för medicine kandidaterna, en kvinnlig docent, som då och då har förordnande för det ändamålet, som då och då är förordnad till överläkare o. s. v., och således har att föra ett lika strängt kommando, som när det är fråga om gymnastik, över ett trettiotal unga män i 24-, 25-årsåldern och ett tiotal underläkare i åldern omkring 30 år. När detta först började tillämpas, framträdde naturligtvis vissa olägenheter, i det man fann det lustigt och komiskt, att en kvinna skulle kommendera, men sådant där går förfärligt fort över. Sedan länge tillbaka har man inte de minsta olägenheter härav, och den disciplin — på sjukhuset måste ju den vara utomordentligt noggrann — som uppehålls av de kvinnliga cheferna, är precis lika bra som den som uppehålls av de manliga och möter aldrig någon opposition från manlig sida.

Jag har mycket svårt att inse, att förhållandena skulle vara så olika, då det gäller gymnastik, att anlitandet av kvinnliga lärare skulle medföra några väsentliga svårigheter ur den synpunkten.

Herr Bismark: Ja, herr talman, får jag först vända mig mot den senaste talaren, måste jag säga, att han på den punkten tycks stå tämligen ensam, ty alla, som hörts i ärendet, ha varit ense om att det är lämpligast, att manlig ungdom i gymnastik handledes av manliga lärare och kvinnlig ungdom av kvinnliga lärare. Därom råder ingen som helst tvekan. 1920 års kommitterade ha med styrka fastslagit detta, och just den synpunkten har i de yttranden, som anföras i Kungl. Maj:ts proposition, kommit till starkt uttryck. Den senaste talarens inlägg därvidlag har enligt min uppfattning bra ringa betydelse, då han stöder sig på erfarenheter från annan undervisning. Det gäller ju nu undervisning i gymnastik.

Sedan skall jag be att få gå i ordning baklänges och vända mig till herr Klefbeck, som drog fram vissa konsekvenser, som skulle kunna inträda genom ett bifall till utskottets förslag. Han konstruerade fram ett samläroverk, där det skulle finnas 5 manliga elever och 95 kvinnliga. Ja, naturligtvis kan man fantisera fram sådana samläroverk, men när man nu vet, att proportionen är ungefär 80 procent manliga elever mot 20 procent kvinnliga och detta går igen i nästan vartenda samläroverk, som vi ha, tycker jag, att det är väl sökt att draga fram ett sådant exempel. Men enligt den tankegång, som ligger bakom utskottets förslag och även bakom Kungl. Maj:ts förslag, skall det väl då bli en kvinnlig gymnastiklärare, men vi vilja i ett sådant fall icke, att de fem manliga eleverna skola stå och gymnastisera bland de hundra flickorna eller hur många det var. Vi anse i stället, att de böra ha sin särskilda undervisning i gymnastik, och jag tror, att det vore lyckligast för dessa unga män, om det ordnades så. Hade jag en son, som gick i ett läroverk, där han skulle ställas upp med hundra flickor och behöva utföra små danslekar med dem, skulle jag snarast se till, att han toges därifrån.

Sedan komma vi till herr Björck. Han satte sig redan från början på sina höga hästar och proklamerade, att han förstod, att utskottet icke begrep de här sakerna, men att den som trängde närmare in i frågan måste ha en helt annan blick på den. När man sedan kom in i hans tankegång, hade han, såvitt jag förstod, egentligen ingenting av värde att komma med. Han rörde sig med en mängd sofismer. Han sade t. ex., att skolöverstyrelsen kan arrangera så att

några manliga elever från gymnasierna föras samman med flickorna i en avdelning, och i och med detsamma har undervisningen reserverats åt en manlig lärare. Sådant kan ske, säger han. Ja, han ser verkligen grandet i broderns öga, men icke bjälken i sitt eget, ty enligt Kungl. Maj:ts förslag kan ju skolöverstyrelsen i vartenda samläroverk plocka in en liten klass med flickor bland dem som de manliga lärarna ha att undervisa, och i och med detsamma har man illuderat hela tankegången i Kungl. Maj:ts proposition. Jag har icke velat komma med sådana erinringar emot Kungl. Maj:ts förslag, därför att jag verkligen anser det självklart, att de bestämmelser som givas skola tillämpas lojalt.

Vidare yttrade herr Björck, att utskottet ger direktiv för tolkningen av lagen, men det är här icke alls fråga om någon tolkning. I utskottets förslag finnes det fullt klara bestämmelser om att den manliga ungdomen på det högre stadiet skall undervisas av män. Detta är själva huvudpunkten, som vi vilja vinna. Men sedan uttala vi den självklara förvissningen att det icke skall manipuleras på något sätt härmed, så att myndigheterna samlar in en klass med manliga gymnaster i en flickavdelning för att därigenom utestänga kvinnorna. Det är icke någon tolkningsfråga alls, utan har endast påpekats med anledning av att det inom utskottet uttalats farhågor för att man skulle kunna förfara på sådant sätt.

Så skall jag be att få tacka herr Björck för de många upplysningar han lämnade om detta ärendes utskottsbehandling. Det brukar ofta bliva föremål för litet klander, när enskilda utskottsledamöter upplysa om vad som har förekommit i utskotten. Men vad skall man säga om att en person, som står utom utskottet, lämnar interiörer från förhandlingarna inom detsamma! Jag får verkligen säga, att jag finner det i hög grad opassande.

Jag skall taga upp ytterligare en sak, som herr Björck talade om, nämligen vilka underliga konsekvenser utskottets förslag här skulle kunna leda till. Han yttrade, att man t. ex. i Västerviks samgymnasium skulle kunna utestänga kvinnorna från gymnastiklärartjänsten, endast därför att det finns 23 gymnaster i avdelningen där. Ja, hur förhåller det sig nu med Västerviks samläroverk? Där finnas 169 lärjungar, varav 114 manliga och 55 kvinnliga. På gymnasiet finnas 23 manliga och 3 kvinnliga elever. Tänk så förskräckligt, i fall det skulle bli en manlig gymnastiklärare! Jag har sagt — och jag tror, att jag därvid kan tala å majoritetens vägnar — att vi fullt inse önskvärdheten av att flickorna få sin egen undervisning samt att det bör ordnas så överallt, där det kan ske. Det enda vi ha velat är, att när det gäller att giva regler här, bör man uttala den ledande princip, som så starkt framhållits av 1920 års kommitté och som, efter vad jag tror, vi alla känna vara den riktiga, nämligen att den äldre manliga ungdomen icke bör undervisas i gymnastik av kvinnor. Det är detta vi ha velat uttala. Det kommer icke att leda till några som helst farliga konsekvenser. Utskottets förslag kommer icke att ha den räckvidd, som man här på vissa håll gjort gällande, utan det kommer med förnuftigt tillämpning att ordna förhållandena på ett utmärkt sätt även ur de kvinnliga intressenas synpunkt. Flickorna komma att få sin speciella undervisning, och förslaget innebär endast, att ynglingarna i samläroverken icke komma att handledas av kvinnliga gymnastiklärare.

Herr statsrådet **Gärde:** Herr talman! Jag skall be att först få yttra några ord om vad den föreliggande frågan rör sig om. Det är spörsmålet om kvinnas behörighet till gymnastiklärartjänster vid högre samläroverk och samseminarier. Dessa läroverkstyper omnämnas icke i 1923 års behörighetslag. Vad angår de högre samläroverken, ligger förklaringen härtill i det förhållandet, att denna läroverkstyp då ännu icke existerade, utan först infördes genom 1927 års skolreform. Anledningen till att samseminarierna icke omnämnas i

Ang. kvinnas behörighet att innehava gymnastiklärartjänst.

(Forts.)

Ang. kvinnas
behörighet
att innehava
gymnastik-
lärartjänst.

(Forts.)

1923 års behörighetslag är däremot mera oklar, och jag tror icke, att jag behöver närmare gå in på det spörsmålet i detta sammanhang.

När det nu emellertid gäller en reglering av behörigheten på ifrågavarande område, tror jag, att man är ense om de allmänna utgångspunkterna, nämligen att kvinnliga elever böra undervisas av kvinnliga gymnastiklärare liksom manliga elever av manliga gymnastiklärare. I allmänhet låta också båda dessa principer förena sig ganska lätt. I alla de fall, då elevantalet är tillräckligt för anställande av två eller flera gymnastiklärare, antingen en huvudlärare och någon eller några biträdande lärare eller två huvudlärare, låter det ordna sig så, att de manliga eleverna få en manlig gymnastiklärare och de kvinnliga en kvinnlig, antingen såsom huvudlärare eller såsom biträdande lärare. Svårigheterna inställa sig först när elevantalet vid ett läroverk icke är tillräckligt för anställande av två lärare. Det är då frågan uppkommer, huruvida till denna enda lärartjänst vid ett högre samläroverk eller ett samseminarium kvinnan skall vara helt och hållet utesluten ur konkurrensen, såsom utskottet tänker sig, eller huruvida platsen skall stå öppen både för män och kvinnor. I propositionen har man gått in för den anordningen, att i de fall, då det endast behövs en lärartjänst och det gäller en elevkår av män och kvinnor, konkurrensen skulle vara fri. Utskottet har däremot föreslagit att en sådan befattning endast skulle få innehas av män. Anledningen till att man i propositionen valt utvägen att göra konkurrensen fri för både män och kvinnor är givetvis, att man ansett, att olägenheten är lika stor med en manlig lärare för flickorna som med en kvinnlig lärare för pojarna, när det gäller ifrågavarande skolstadium, gymnasiet och seminarierna.

Skolöverstyrelsen hade i sitt förslag en ganska egendomlig ståndpunkt. Den gjorde konkurrensen fri beträffande samseminarierna, under det att beträffande de högre samläroverken konkurrensen utestängdes. Man ville, att det där alltid skulle finnas en manlig lärare, och räckte det inte till mer än en befattning, skulle denne manlige lärare även ha hand om flickorna. Man gick till och med så långt i skolöverstyrelsens förslag, att huvudlärartjänsten vid samläroverken i varje fall förbehölls åt en man, så att en kvinna allenast kunde inneha en befattning som biträdande lärare. Beträffande skolöverstyrelsens skilda ståndpunkter till samseminarierna och de högre samläroverken föreligger givetvis en ganska stark inkonsekvens, och inom departementet kunde man icke reflektera på den linjen. Man utgick i stället från skolöverstyrelsens ståndpunkt i fråga om samseminarierna och tillämpade den även på samläroverken.

Enligt utskottets ståndpunkt skulle kvinnas kompetens vara helt och hållet utesluten, så snart en enda manlig elev förekom bland lärjungarna. Även om man tänker sig det fallet, att det på gymnasiet endast funnes en enda manlig elev, skulle alltså lärartjänsten vara förbehållen en man. Man framhåller, att förhållandet icke är sådant vid de högre samläroverken, men i utskottets befattning av lagen finns det icke något hinder för en sådan tillämpning, och man vet icke, hur utvecklingen på detta område tenderar. Det kan mycket väl tänkas, att flickornas numerär kommer att väsentligt öka i jämförelse med den nuvarande, och särskilt vad samseminarierna angår, torde det icke vara uteslutet, att de kvinnliga eleverna i något fall komma att bliva övervägande till antalet.

Utskottet åberopar till stöd för sin ståndpunkt, att det är så särskilt otillfredsställande, att en kvinnlig gymnastiklärare handleder manliga elever. Men jag måste säga, att utskottet, såvitt jag kan förstå, har ägnat den andra sidan av saken mycket liten uppmärksamhet, jag kan gott säga ingen uppmärksamhet alls, nämligen lämpligheten av att en manlig lärare handleder kvinnliga elever på detta stadium. Jag tror, att det för många i denna kammare liksom för mig ter sig minst lika olämpligt, att en manlig lärare handleder kvinnliga

elever på gymnasiet och vid samseminarier, och jag tror, att erfarenheten från denna anordning icke är så alldeles tillfredsställande, som här har gjorts gällande.

Jag ber att få tillägga, att ett bifall till utskottets förslag, såvitt jag förstår, skulle innebära ett uppgivande av de principer, som från riksdagens sida tidigare hävdats på detta område. Senast vid 1928 års riksdag, då fråga var om anslag till gymnastiklärartjänster vid de högre samläroverken, uttalades från riksdagens sida, att riksdagen förutsatte, att för den kvinnliga ungdomens gymnastikundervisning kvinnliga gymnastiklärare komma att i alla fall, då sådant är möjligt, anlitas. Det var i en anslagsfråga detta uttalande gjordes från statsutskottets sida, och statsutskottets förslag bifölls av riksdagen. Kungl. Maj:t hade då ifrågasatt vissa anslag för biträdande gymnastiklärare, och av uppställningen framgick, att ungefär en tredjedel av timantalet vid gymnastikundervisningen för kvinnliga elever skulle handhavas av manliga lärare. Statsutskottet rättade detta förhållande och överförde nämnda tredjedel av timantalet till kvinnliga lärare samt gjorde i samband därmed det nyss citerade uttalandet.

Lagutskottet räknar nu tydligen med att en omsvängning på denna punkt inträtt inom riksdagsopinionen, men jag för min del har naturligtvis vid propositionens utarbetande haft att följa de direktiv, som riksdagen tidigare uttalat. Vill nu riksdagen göra en avvikelse från dem, må det vara riksdagens sak, men jag har icke kunnat handla på annat sätt än som skett.

Vad beträffar den ekonomiska sidan av saken, vill jag också framhålla, att lagutskottets förslag otvivelaktigt innebär en kostnadsökning i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Björck, Wilhelm: Herr talman! Min högt ärade vän herr Klefbeck missförstod mig nog på en eller annan punkt. När jag uttalade mig om lagutskottets förslag, lämnade jag reservanterna utom räkningen, vilka här litat på Kungl. Maj:ts mycket välgrundade framställning i ämnet. Jag vill emellertid med anledning av en fråga, som herr Klefbeck ställde till mig, säga, att jag visserligen formellt icke är rätter vederbörande att svara på den, men att jag ändå har någon möjlighet att göra det — den frågan nämligen: Förordas en manlig sökande till ett flickläroverk? På den frågan kan jag inte svara annat än med en hänvisning till grundlagen. Om skickligheten och förtjänsten är störst hos den manliga sökande, lär varken skolöverstyrelsen eller Kungl. Maj:t komma ifrån att utnämna honom, såvitt jag kan se. Det hade emellertid enligt min mening kunnat ligga inom lagutskottets intressesfär att söka få rätsida även på den delen av den föreliggande frågan, men man har tydligen varit så uppe i de maskulina rymderna, att man inte mäktat ha något intresse över för kvinnorna.

Vad så beträffar herr Bismarks uppträdande här, nödgas jag framhålla, att såvitt jag kunde uppfatta honom rätt, har jag åtminstone en ganska farlig konkurrent, när det gäller den där konstritten på de höga hästarna. Det var nämligen ofantligt litet av sakliga erinringar, som herr Bismark riktade mot vad jag hade haft att anföra. Jag skall verkligen be att av herr Bismark få uppgift på hur många läroverk vi ha med 80 procent pojkar och 20 procent flickor. Ta vi samläroverken i gemen, ha vi redan ungefär 30 procent flickor in toto, men vi kunna naturligtvis icke räkna så, utan måste hålla oss till de omorganiserade stadierna, och där är flickornas procenttal genomsnittligt åtskilligt högre, eftersom omorganisationen icke fortskridit hela vägen. Vi ha redan i hela gymnasiet siffran på de kvinnliga eleverna uppe i 30 procent. Läroverket i Västervik, som spökade här, var ett mycket olyckligt valt exempel, ty om herr Bismark känt denna sak litet närmare, skulle han ha vetat, att

*Ang. kvinnas
behörighet
att innehåva
gymnastik-
lärartjänst.*

(Forts.)

Ang. kvinnas
behörighet
att innehava
gymnastik-
lärartjänst.
(Forts.)

förra riksdagen där möjliggjorde upprättande av latingymnasium och att det är blott en enda ring, till vilken flickor samlats. Det är därför naturligt, att man får en så låg siffra där — det är 8 pojkar och 3 flickor i denna ring. Västervik var således ett särdeles olyckligt exempel såsom bevis för rimligheten av lagutskottets ståndpunkt.

Sedan anförde herr Bissmark, att det även med Kungl. Maj:ts förslag finns möjlighet till manipulationer. Jag vill framhålla, att Kungl. Maj:ts förslag är ett rätlinjigt förslag. Där står tydligt och klart, att när antalet pojkar vid ett läroverk är så stort, att en lärare får full sysselsättning genom att utslutande undervisa manliga lärjungar, skall det vara en manlig gymnastiklärare. Men herr Bissmark förbisåg, att det förekommer olika avlöningsförmåner för dem som undervisa på gymnasiestadiet och för dem som undervisa på realskolestadiet. Det blir därför en naturlig strävan för vilken gymnastiklärare som helst att få undervisa någon gymnasieklass för att komma i åtnjutande av den högre avlöningen. Det finns sålunda ett ekonomiskt intresse att manipulera i syfte att få högre timavlöning för vederbörande, och då måste man också taga i betraktande den påfrestning, detta innebär att organisera på ett sätt, som inte är lämpligt.

Vad beträffar herr Klefbeck's exempel, vill jag till undvikande av alla missförstånd säga, att ingenstans torde vid gymnastikundervisningen fem pojkar stickas in bland 95 flickor. För övrigt är det ju regel — det hoppas jag lagutskottet vet — att det i regel anordnas särskilda gymnastikavdelningar för pojkar och för flickor. Någon gång kan man i de lägsta klasserna godtaga gemensam undervisning, men i klasserna högre upp äro de helt skilda. När herr Bissmark gjorde sig lustig över herr Klefbeck, tycker jag följaktligen, att detta vittnade icke om att man från lagutskottsmajoritetens sida penetrerat frågan särskilt djupt. Och att skriva dåliga lagar i förlitan på en förnuftig tillämpning lär väl få anses vara en mycket dålig princip.

Till sist vill jag efterlysa, vad herr Bissmark hade att säga om den invändning, jag framställde beträffande formuleringen av samseminariernas lärarfråga.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Johansson-Dahr: Herr talman! Det har med full rätt yttrats av åtskilliga föregående talare, att denna fråga icke har någon större räckvidd.

I allmänhet är det ju så vid läroverken, vilket påpekats senast av herr statsrådet, att undervisningen i gymnastik samt lek och idrott för de kvinnliga lärjungarna ombesörjes av kvinnliga lärare, men samma undervisning för de manliga lärjungarna besörjes av manliga lärare. Det kan emellertid inträffa sådana fall — och det är ju därom tvisten rör sig — att ett läroverk icke har så många lärjungar i de avdelningar, det är fråga om, att man kan ha både en manlig och en kvinnlig gymnastiklärare, utan man måste bestämma sig för antingen det ena slaget eller det andra. Då tycker jag, att det är rimligast, att den myndighet, som tillsätter gymnastiklärare, får handla efter omständigheterna, så att, om antalet manliga lärjungar är det övervägande, det blir en manlig lärare, och om åter antalet kvinnliga lärjungar är övervägande, det får bli en kvinnlig gymnastiklärare. Nu hävdar herr Bissmark här utskottets ståndpunkt, att så snart det i ett dylikt läroverk eller en dylik avdelning finns manliga lärjungar, skall det absolut vara en manlig lärare. Men jag måste be att få påpeka, att det är inte bara det, som utskottets förslag innebär, utan utskottets förslag innebär också, att de kvinnliga lärjungar, som finnas i ett sådant läroverk, aldrig skola få förmånen — ifall det nu är en förmån — att undervisas av kvinnliga lärare. Detta är ju den andra sidan av saken, och — som herr statsrådet Gärde nyss påpekade — om det är en olägenhet för de

manliga lärjungarna att undervisas av kvinnliga lärare, så måste det ju också vara en olägenhet för de kvinnliga lärjungarna att undervisas av manliga lärare.

Jag tror emellertid för min del — och det var egentligen det, jag ville säga — att farhågorna från båda hållen äro rätt överdrivna. Jag har haft rätt många tillfällen under min verksamhet att följa undervisningen såväl där den bedrivits av manliga gymnastiklärare som där den bedrivits av kvinnliga lärare för lärjungar av båda könen, och jag får uppriktigt erkänna, att de olägenheter, man inbillar sig vara förenade med undervisningen av kvinnliga lärare för pojkar, äro obefintliga. Jag har själv tidigare — det erkänner jag gärna — stått på ungefär samma ståndpunkt som herr Bismark, men erfarenheten har lärt mig, att det förhåller sig i avseende å gymnastikundervisningen på samma sätt, som herr Holmgren nyss skildrade beträffande andra slag av undervisning. Det går alldeles utmärkt för en duktig gymnastiklärarinna att undervisa pojkar även om dessa äro vid en rätt framskriden ålder. De olägenheter, som man i allmänhet föreställer sig, finnas inte.

Om det nu skulle gå, som utskottet vill, att vid de skolor, om vilka det här är fråga, där det finns äldre både manliga och kvinnliga lärjungar, undervisningen skulle ordnas så, att dessa skolors läraretjänster i gymnastik skulle förbehållas uteslutande åt manliga gymnastiklärare, sker ju dock en verklig orättvisa gent emot de kvinnliga gymnastiklärarna, vilka bli uteslutna från dylika läroverk, hur litet proportionsvis antalet manliga lärjungar än är och hur stort antalet kvinnliga. Detta måste innebära en betydande orättvisa, och då enligt min erfarenhet inga nämnvärda olägenheter äro förenade med systemet att ha en kvinnlig gymnastiklärare för manliga lärjungar — det kan, såsom redan framhållits här, inte bli annat än i undantagsfall — tror jag, att man utan några farhågor kan följa Kungl. Maj:ts förslag, så mycket mera som detta, enligt vad vi hört från herr statsrådet, ju innebär ingenting annat än ett vidhållande av en grundsats, som riksdagen tidigare tydligt har uttalat.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Bismark: Herr talman! Jag ber om ursäkt för att jag begär ordet tre gånger i en debatt — det brukar jag inte göra — men jag har blivit uppkallad av åtskilliga omständigheter. Jag får beträffande den senaste talaren säga, att det skulle ha varit mycket intressant att få veta, var han gjort dessa erfarenheter, att mognare manlig ungdom undervisas av kvinnliga gymnastiklärare. Jag trodde inte det förekom här i vårt land, att så skedde i sådan utsträckning, att man kunde tala om någon verklig erfarenhet av det systemet.

Vad som egentligen givit mig anledning att uppträda på nytt, var att herr Björck efterlyste ett bemötande av hans anmärkning beträffande samseminarierna. Ja, jag nämnde, att herr Björck rörde sig med en hel del sofismer, men jag trodde inte han ansåg, att jag var skyldig att taga upp alla. En av de allra grövsta tycker jag var hans invändning, när det gällde samseminarierna. Såvitt jag fattade detta, ville herr Björck göra gällande, att om en lärjunge vid ett samseminarium hade en övningsklass av småpojkar, skulle även dessa småpojkar betraktas som lärjungar vid samseminariet, d. v. s. utskottets förslag skulle uppfattas så, att kvinna skulle icke få meddela undervisning i gymnastik åt småbarn, som såsom övningsklass finge sin undervisning vid ett samseminarium! Detta anser jag vara en sådan vantolkning av själva ordalagen, så att det kan väl inte gärna ifrågakomma, att någon vederhäftig myndighet skulle tolka det på det sättet.

Beträffande sedan statsrådets anmärkning mot utskottet, att vi inte beaktat kvinnornas behov utav att få sÄrlärare för flickorna, alltså kvinnliga lärare i gymnastik, får jag säga, att den anmärkningen skall jag be att få rikta tillbaka

*Ang. kvinnas
behörighet
att innehava
gymnastik-
lärartjänst.
(Forts.)*

Ang. kvinnas
behörighet
att innehåva
gymnastik-
lärartjänst.
(Forts.)

i allra högsta grad mot statsrådet. Varför har inte regeringen i detta sammanhang tagit upp hela frågan? Jag tror man skulle ha mötts av ett mycket välvilligt utskott, i fall man velat gå in för en radikal klyvning av undervisningen, särskilt på ett högre stadium, så att den manliga ungdomen skulle undervisas av manliga lärare och den kvinnliga ungdomen av kvinnliga. Jag tror att det knappast inom utskottet fanns någon meningsskiljaktighet i den frågan. Men den saken föreligger inte. Här är ju frågan om den kvinnliga behörighetslagen, och där kunna vi väl inte skriva någonting om behörighet för män — så sammanblandade äro väl ännu inte könen i vårt land, att man tar in bestämmelser om behörighet för manliga lärare i den kvinnliga behörighetslagen! Vi ha behandlat den fråga, vi hade till behandling, och icke tagit upp något annat, men jag emotser med allra största glädje, om från Kungl. Maj:ts sida skulle komma ett sådant förslag till en radikalare klyvning av denna undervisning på det högre stadiet. Då kanske vi kunna mötas allesammans — utom herr Holmgren.

Herr förste vice talmannen: Jag tror, herr talman, att vad som yttrades från statsrådsbänken nyss ställde frågan mycket klar och tydlig inför oss, så att det inte behöver bli så svårt, då det gäller att gå till avgörande. Alla äro överens om utgångspunkten: att männen böra i allmänhet undervisas av män och kvinnorna av kvinnor i här föreliggande fall. När vi således ha renodlade gymnastikavdelningar, då är saken klar, men det är när de blandade avdelningarna uppträda på arenan, som frågan uppkommer hur man skall göra. Varför skall man då utan vidare resonemang och under alla förhållanden ha manliga lärare? Det är det, som är den ställda frågan. På den frågan har man inte ifrån utskottets sida kunnat ge någon förklaring, som är övertygande. Varför skall det just vara en man — alltid — och inte någon gång en kvinna? I början av herr Bismarks anförande tyckte jag mig finna den förklaringsgrunden, att pojkarna reagera på ett kraftigare sätt mot en kvinnlig lärare, och att således — om man får dra ut konsekvensen av detta — även den manliga ungdomen skulle reagera på detta kraftigare sätt. Det kan ju hända, att detta är en missuppfattning, men såvitt jag förstod, var detta ungefär kontentan av de små utvikningar, herr Bismark på denna punkt gjorde. Jag tror, att detta hans resonemang är ett misstag. Det är i slyn- och slyngelären, när pojkar och flickor i hög grad leva under de mera obändiga instinkternas inflytande, som reaktionen är så där stark, men så fort ungdomen hunnit upp till den ålder, som det här gäller, när de mera äro underkastade det disciplinerande förståndet, då förekomma i regel inga sådana reaktioner.

När herr Bismark säger, att vi inte ha några speciella erfarenheter på just detta gebit, har han rätt, men vi som äro lärare ha rika erfarenheter om ungdomen och hur den reagerar i olika situationer. Av den erfarenheten kunna vi dra vissa slutledningar, och dessa leda mig direkt till reservanternas förslag.

I detta anförande instämde herr *Schlyter*.

Herr Johansson-Dahr: Herr Bismark frågade mig, varifrån jag kunde åberopa erfarenheter av att det går för sig, att kvinnor undervisa äldre manliga lärjungar i gymnastik. Jag har sådana erfarenheter visserligen icke ifrån gymnasier men från skolavdelningar, där lärjungarna ha ungefär den ålder, som man har, då man går i gymnasiet. Vi ha nämligen i min hemstad haft en hel mängd sådana fall, dels i fortsättningsskolorna — där dock kanske eleverna äro något yngre — men dels även i ungdomsavdelningar och frivilliga gymnastikavdelningar, där lärjungarna varit äldre och där gymnastiken letts av kvinnliga lärare, utan att några slags olägenheter därvidlag yppat sig. Jag menar, att den erfarenheten är tillräckligt vägledande och upplysande i detta fall.

Herr **Björck, Wilhelm**: Herr talman! Endast ett par ord i anledning av herr Bismarks försök att klara upp frågan om samseminarierna. För mina ögon måste det te sig ytterst egendomligt, att när utskottet avser seminariets *elever* — folkskoleseminarium med uteslutande manliga elever — väljer man inte detta korrekta uttryck, utan man talar om seminariets *lärjungar*. I alla författningar, som röra folkskoleseminarierna, innebär uttrycket *lärjungar* inbegreppet av *lärjungarna* i övningsskolan och seminariets elever. Beträffande seminariets *lärjungar* i egentlig mening, om jag så får säga, användes konsekvent uttrycket *elever*. När herr Bismark vill tolka uttrycket *lärjungar* som om det stode *elever*, tycker jag han har ganska liten respekt för den skrivna lagens bud. Det är uppenbarligen en kollaps från lagutskottets sida, som här påvisats, och den försöker man komma ifrån genom att orda om sofismer! För mig är det inte opassande att lyda vad som står i lagarna, men herr Bismark anser det tydligen opassande, att man fäster uppmärksamheten på att utskottet vid sin lagskrivning använder ett alldeles felaktigt uttryck, och att detta uttryck, lojalt tillämpat, ovillkorligen måste leda till den tolkning, jag här framhållit.

*Ang. kvinnas
behörighet
att innehava
gymnastik-
lärartjänst.
(Forts.)*

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Akerman* och herr *Björck, Wilhelm*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 31, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 51;

Nej — 43.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse om ändring i vissa delar av stadgan den 8 juni 1917 angående hotell- och pensionatörelse; samt

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till dels förordning med vissa bestämmelser angående film, dels förordning med vissa bestämmelser angående biografier och filmförevisning ävensom av en i ämnet väckt motion.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om
rätt för vissa
utländska
medborgare att
söka
lärartjänst vid
universitet
m. m.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 22, i anledning av väckt motion om rätt för medborgare i de andra skandinaviska länderna att söka och erhålla vetenskapliga befattningar vid våra högskolor i samma ordning som svenska medborgare.

I en inom första kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 64, hade herr *Holmgren* hemställt, att riksdagen ville besluta i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning om i vilken utsträckning samma rätt, som svensk medborgare hade att söka lärarbefattningar vid våra universitet och högskolor, kunde medgivnas norsk, dansk eller finsk undersåte, ävensom om förslag till ändringar i regeringsformen och övriga författningar, som därav föranleddes.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anmälts av herr *David Bergström* och herr *Olsson* i *Mora*, vilka i motionens syfte yrkat avlåtande av riksdagsskrivelse till Kungl. Maj:t i ämnet.

Herr **Holmgren**: Herr talman! Jag behöver inte uppehålla mig vid Europas vända, den känna vi alla i vårt inre. Den ha vi haft över oss ända sedan kriget, och på de sista åren har den blivit allt mer och mer tyngande. Alla äro ju ense om att en väsentlig anledning till dessa förhållanden ligger i motsättningen mellan de olika nationerna i Europa, ligger i de skrankor, som de ha byggt upp sig emellan, och jag tror också, att alla äro fullkomligt ense om att allt vad som kan göras för att bringa bot i dessa förhållanden också måste göras. Sveriges möjligheter att taga initiativ av någon betydelse i dessa internationella förhållanden äro mycket begränsade, därför att landet är så litet, eller snarare folkmängden är så liten. Men i Norden, där äro förhållandena helt andra. I Norden intar Sverige ställningen av storebror, och här kan Sverige utträtta någonting genom initiativ till förbrödring, till närmare sammanslutning mellan de nordiska folken. Och Sverige inte bara kan, utan när Sverige kan, så bör Sverige också enligt min mening och, som jag tror, väl enligt allas mening ta de initiativ, som äro möjliga att taga för avlägsnandet av barriärerna mellan de nordiska folken, nämligen sådana barriärer, som med fördel kunna avlägsnas.

Ett sådant område, där efter min mening någonting skulle kunna göras nu genast i den riktningen, är det vetenskapliga området, och jag har tillåtit mig framställa en motion i den frågan, en motion, vars syftning är, att medborgare i de andra nordiska länderna skulle berättigas att söka vetenskapliga lärarbefattningar vid våra universitet och högskolor i samma ordning som svenska medborgare. Detta är innebörden av min motion.

Man kan ju, såvitt jag förstår, icke resa just mer än en saklig invändning emot en sådan ordning, och det skulle vara den, att man riskerar att taga brödet ur munnen på våra egna obefordrade vetenskapsmän, om de i konkurrensen, t. ex. om en professur, skulle kunna stickas ut av en dansk eller en norрман

t. ex. Jag frågar mig då, vilket är fördelaktigare för vårt land, att vid en professorskonkurrens ta en svensk, som är underlägsen, eller att ta en dansk eller norrman, som är överlägsen? Ser man saken en smula i stort, kan väl svaret inte bli mer än ett. Landets intresse är, att få den bästa. Detta betyder för undervisningen och för forskningen oändligt mycket. Det talas i dessa dagar mycket och med rätta om behovet av att begränsa en onödig import, men om någon import kan sägas icke vara onödig, så är det väl importen av överlägsen intelligens och skaparkraft. Dessa män från våra grannländer, som äro av identiskt samma ras som vi själva, ha vi ingen svårighet att assimilera i vårt samhälle. Det är en ren och klar vinst för Sverige att få dem och deras avkomma införlivade med vårt folk.

I min motion har jag framställt det på det sättet, att Sverige borde taga detta initiativ och besluta en sådan sak utan att fordra någon reciprocitet från de andra länderna, därför att jag tror, att detta är den enda möjligheten att komma till något resultat. Annars blir det förhandlingar, som dra ut i oändligheten. Om reciprocitet kommer till stånd som resultat av förhandlingar, är det ju utmärkt, men Sverige borde, som sagt, dessförinnan, oberoende av dylika förhandlingar, besluta själv, ty även utan reciprocitet är det till fördel för Sverige att draga till sig grannländernas bästa forskare. Och för resten, skulle det inte oavsett detta överensstämman med svenskt kynne och vara för Sveriges ställning i Norden gagneligt, att taga ett sådant första steg? Även om de andra nordiska länderna inte genast komme efter, skulle det nog inte dröja länge, innan de gjorde det.

Jag har ett stöd för den uppfattningen, att resultatet skulle komma att bli sådant, i en artikel i den finska tidskriften »Nya Argus» av professorn i astronomi vid universitetet i Helsingfors, Ragnar Furuhielm, som tillika är ordförande i den finska lantdagens statsutskott. Han säger, att förslagets realiserande skulle betyda en stor fördel icke blott för förbindelserna mellan de nordiska länderna utan också för den vetenskapliga forskningen i allmänhet, samt att det nordiska samarbetet skulle vinna i fasthet och den kulturella gemenskapen bli intimare. Så säger han också: »Vinner professor Holmgrens förslag nödigt gehör inom Sveriges riksdag, skall exemplet säkert mana till efterföljd».

Det har även av andra gjorts uttalanden i sympatisk riktning mot detta förslag. Så har jag t. ex. fått ett brev från den världsberömde danske forskaren och Nobelpristagaren, professor Krogh, däri han uttalar sina livliga sympatier för förslaget och säger, att det icke är möjligt att realisera en sådan gemenskap mellan de skandinaviska länderna, om initiativet inte kommer från *Sverige*. Han säger vidare, att han tror det vara psykologiskt riktigt att inte någon reciprocitet till en början begäres, utan att det genomföres ensidigt. Sedan skulle det enligt hans mening icke dröja länge, innan de andra skandinaviska länderna fattade beslut på motsvarande sätt.

För min del tror jag sålunda, att ett bifall till det förslag, som jag har framställt, och som jag nu redogjort för, skulle vara en verkligt betydelsefull sak, en för känslan av samhörighet mellan de skandinaviska folken verkligt betydelsefull sak. Det är jag fullkomligt övertygad om. Om forskarna i de nordiska länderna, om våra universitetsmän i de nordiska länderna skulle ha rätt och möjlighet att alldeles oberoende av nationaliteten söka de lediga lärartjänsterna vid universiteten, vore detta ett band av utomordentlig styrka. Jag tror, att man knappast kan överskatta betydelsen av att någonting sådant kommer till stånd.

Nu har emellertid konstitutionsutskottet avstyrkt förslaget, utan att därvid framställa några sakliga skäl alls för avstyrkandet. Utskottet har endast

Om
rätt för vissa
utländska
medborgare att
söka
lärartjänst vid
universitet
m. m.
(Forts.)

Om
rätt för vissa
utländska
medborgare att
söka
läkartjänst vid
universitetet
m. m.
(Forts.)

sagt, att då de nuvarande bestämmelserna äro så tillfredsställande, behöfves inga ändringar. Men de nuvarande bestämmelserna innehålla ju, att det står Kungl. Maj:t fritt att på framställning av vederbörande universitetsmyndigheter eller på eget initiativ medge en person från våra grannländer att söka en befattning och utnämna en sådan person. Men det är ju något helt annat. Vad man skulle vinna genom min motion vore ju just, att de skulle känna sig stå på lika fot, och så är det inte alls för närvarande. Nu kan ju inte sådana framställningar från vederbörande myndigheter komma i fråga, helt naturligt, annat än i sådana fall, då det är brist på tillfredsställande sökande inom landet, och då man har en mycket högt kvalificerad person, som man kan förvänta sig att kunna erhålla, om man gör framställning därom. Det blir någonting helt annat och ingenting i den riktning, som motionen önskar. Detta kan man också se däraf, att det är så relativt sällan, som någon från våra grannländer kommer ifråga vid tillsättandet av en professur hos oss. Jag anser detta vara så uppenbart, att jag inte behöver uppehålla mig längre vid saken, och jag har svårt att förstå, varför konstitutionsutskottet avfärdar frågan på det sättet, om inte av det skälet, att utskottet inte uppfattat, att det är en sak av betydelse, som skulle vara till verklig nytta för Sverige och sammanhållningen inom Norden.

De enda, som i utskottet förstått vad saken gäller, äro, såvitt jag kan se, de frisinnade ledamöterna, som reserverat sig. Däremot ha alla de socialdemokratiska ledamöterna i konstitutionsutskottet varit ense om att utan vidare och utan någon saklig motivering hemställa om avslag på motionen. Jag vill erinra om att det är de socialdemokratiska partiernas i olika länder ovanskliga förtjänst, att de klarare och tidigare än något annat parti insett nödvändigheten av att bryta ned skrankorna mellan folken och även försökt handla därefter. När man vet detta, förefaller det ju ganska egendomligt att se konstitutionsutskottets socialdemokraters ställning till en fråga, som så klart ligger i linje med partiets hela ideella syftning som denna.

Här i kammaren har det ofta framförts klander mot konstitutionsutskottets sätt att behandla enskilda motionärers förslag, särskilt har herr Lindhagen ofta gjort det. Det har då i allmänhet framhållits, att motionernas syfte visserligen kunnat vara mycket lofvårt, men att motionerna svävat alldeles i det blå och icke kunnat realiseras. Man kan inte lägga ned något arbete på att utreda en sådan sak, som är omöjlig. När man ser konstitutionsutskottets behandling av denna motion, börjar man därför undra om anledningen till det snäva afvändandet, är att utskottet tror att denna motion svävar i det blå. Då ber jag emellertid att få påpeka, att min motion inte alls svävar i det blå, utan står på jorden med båda benen. Den är mycket lätt att realisera. Skulle man inte ens kunna genomföra ett initiativ till ett närmande mellan folken, som är så påtagligt nyttigt, så i alla avseenden oskadligt ur speciellt nationella synpunkter, och som så lätt kan genomföras som detta! Skall Sverige visa sig så orkeslöst, så litet handlingskraftigt och framsynt, att det inte kan komma sig för att genomföra en sådan här sak, är detta verkligen bedröfligt. Skulle en sådan hållning vara karakteristisk för mentaliteten i Europa öfverhuvud taget, äro utsikterna att åstadkomma ett närmande mellan de europeiska folken allt lika med noll. Hur skulle inte ett bifall till detta förslag höja Sveriges ställning i Norden! Det skulle vara en flott, storgulden och framsynt handling av Sverige, som skulle bära hundrafaldig frukt. Det är min mening om saken, såsom jag förstår den. Det är inte alls någon partifråga, och jag kan inte se annat, än att vilken högerman som helst skulle lika väl som socialdemokrater och de frisinnade kunna vara med om den utredning, jag har begärt, om i vilken utsträckning det borde tillätas medborgare i de skandinaviska länderna att söka vetenskapliga befattningar i samma ordning som svenska medborgare.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som i utskottet har framställts av herrar David Bergström och Olsson i Mora.

I herr Holmgrens yttrande instämde herrar *Bergman, Enhörning, Hellberg* och *Norling*.

Herr **Roos**: Herr talman! Jag skall be att i allra största korthet få uttala min anslutning till herr Holmgrens förslag och även till den reservation, som finnes bifogad utskottets utlåtande.

Jag behöver ju inte närmare utveckla frågans betydelse ur vetenskaplig synpunkt. Dels är detta av den föregående talaren klarlagt, och dels är det ju fullkomligt tydligt, att om universiteten ha större möjligheter att välja på, då de skola skaffa sina lärare, så föreligger också möjlighet till en rikare vetenskaplig blomstring. Kommer en skrivelse till Kungl. Maj:t till stånd, skulle jag vilja uttala den förhoppningen, att Kungl. Maj:t måtte göra ramen för utredningen något vidare, än herr Holmgrens förslag innebär. Detta talar om norska, danska eller finska undersåtar. Jag menar att även isländska och svensk-amerikanska medborgare böra få komma med, och att även medborgare från andra stater icke böra uteslutas, för så vida de behärska det svenska språket. Det sistnämnda bör naturligtvis vara en regel även för finnar och islänningar.

I detta sammanhang fastän utan egentlig anslutning till det föreliggande ärendet skulle jag vilja uttala en förhoppning, att isländska studenter måtte få rättighet att studera vid svenska universitet och högskolor. Island har ju själv icke något fullständigt universitet, vilket medför, att de unga isländska männen och kvinnorna ofta vända sig till andra länder för att studera. Det lär förhålla sig på det sättet, att i Norge och Tyskland få de släppas in till universiteten, men det gäller inte här i Sverige, utan här måste varje islänning söka dispens. Såsom jag nyss yttrade, vill jag i detta sammanhang uttala den förhoppningen, att Kungl. Maj:t måtte taga den frågan under övervägande, att isländska studenter utan vidare måtte tillerkännas rätt att studera här i landet vid våra universitet.

Jag har, herr talman, intet annat yrkande än om bifall till den vid utskottets utlåtande avgivna reservationen.

Herr **Vennerström**: Herr talman! Jag ber att delvis få instämma i vad den siste talaren yttrade. Skall man gå den av herr Holmgren avsedda vägen, är det tämligen självfallet, att man inte får ge förslaget den snäva begränsning, som herr Holmgren själv i det fallet gjort. Då får man öppna även för Island, ty det är klart, att Island i detta fall är lika jämförligt med Sverige som Norge, Danmark eller Finland, och då måste även detta land tagas in i denna plan. Sedan förefaller det mig vara ganska naturligt vad som herr Roos uttalade, att våra svensk-amerikaner — det finns några miljoner sådana — även få den rätt, som herr Holmgren förmenat dem genom den snäva begränsningen i sin motion.

Emellertid uppträder jag i detta fall såsom talesman icke för herr Holmgrens motion utan för det av herr Holmgren rätt illa åtgångna konstitutionsutskottet. Såsom medlem av detta utskott men även såsom socialist vill jag lämna herr Holmgren den upplysningen, att då vi behandlat hans motion, ha vi ingalunda velat underlåta att erkänna det riktiga i att man bryter ned skrankorna mellan de olika folken och även på vetenskapens område får litet mera utbyte, litet mera ömsesidighet, än som för närvarande gäller. Men anledningen till att utskottet inte gått in för herr Holmgrens motion, har uteslutande varit rent praktiska skäl. Herr Holmgren bagatelliserade den rätt, Kungl.

Om
rätt för vissa
utländska
medborgare att
söka
läartjänst vid
universitet
m. m.
(Forts.)

Om
rätt för vissa
utländska
medborgare att
söka
lärartjänst vid
universitet
m. m.
(Forts.)

Maj:t enligt gällande grundlagar har, nämligen att medge rätt för utländska medborgare och även i de skandinaviska länderna att innehava professurer vid universiteten i vårt land. Jag tror, att herr Holmgrens bagatelliserande på denna punkt har ganska liten behörighet, ty det finnes en rad av mycket markanta fall, där Kungl. Maj:t åt den svenska vetenskapen förvärvat män av synnerligen stor duglighet, som blivit till ära och till stor nytta för den vetenskapliga utbildningen här i Sverige.

Ur mitt eget minne vill jag erinra om en sådan man som professor Adolf Erik Nordenskiöld, som bekant en svensk-finne, som här lämnats ett slags dispens. Jag erinrar vidare om en vetenskapsman som professor Lehmann, anställd vid Lunds universitet, och jag kan utom de skandinaviska grannländerna erinra om sådana namn som professorerna Bárány och von Euler, båda Nobelpristagare, vilka onekligen gjort vårt lands vetenskap mycket betydande tjänster. Jag skulle kunna gå vidare och säga, att det är känt även i de övriga skandinaviska länderna, att de gjort samma sak. Jag erinrar från Danmark om ett sådant namn som en av våra yngsta och bästa nationalekonomer, professor Bertil Ohlin, vilken i åtskilliga år ända till 1930 var anställd vid Köpenhamns universitet. Den nuvarande ordningen medgiver alltså, herr Holmgren, detta utbyte. Det finns ett betydande antal sådana fall, som tala om att man från Kungl. Maj:ts sida kunnat genom att begagna den förefintliga rättigheten och efter framställning från vederbörande akademiska institutioner eller efter deras hörande, förvärva dugande män utanför Sverige åt den svenska vetenskapen. Jag tror, att denna tågordning är ganska smidig.

Om man går den Holmgrenska vägen och medger rätt till sökande av en professur i samma omfattning, som nu är gällande för vanliga svenska medborgare, skulle det kunna förmodas, att man rent av skapade ett nationellt irritationsmoment mellan de olika länderna. Jag vill inte på det ringaste förarga professor Holmgren eller kammarens övriga professorer, herrar Bergman och Reuterskiöld och allt vad de heta, men herrarna må besinna den sidan av saken, att professorsskräet är i ett avseende inte särdeles högaktat, och det är i fråga om den tävlan och konkurrens, då det gäller olika ämbeten vid de särskilda universiteten. Man måste såsom lekman säga sig, att detta skådespel vid konkurrensen om professurerna i många fall gestaltat sig på ett nästan vedervärdigt sätt. Det har varit beskyllningar och personkritik i en oavbruten följd, och man har emellanåt nästan kunnat vänta ärekränkingsåtal. Det har varit en konkurrens av en ganska bedrövlig natur. Det är ju bekant, att frågan om dessa befordringar även ligger under utredning och omarbetning. Det vore skäl att man först löste våra befordringsförhållanden inom vårt eget land, innan man inbjöde främmande akademici att delta i denna konkurrens, som vi nog allesammans anse vara sådan, att den borde snarast möjligt röjas ur världen.

Vidare ha vi från utskottets sida ansett, att innan man ger sig in på en sådan reform, bör det föreligga någon klarhet om, huruvida någon verklig opinion inom de akademiska institutionerna själva förefinnes, för att denna reform verkligen är för ögonblicket påkallad. Jag anser, att herr Holmgren först borde från de akademiska institutionerna få någon klarhet om, huruvida denna reform verkligen är från deras sida efterlängtd eller eventuellt icke efterlängtd.

Slutligen ber jag få säga herr Holmgren, att i slutet av utskottets motivering står det klart och tydligt, att det bör bli en bättre samverkan. Den tanken äro vi alla utan vidare överens om, och jag hänvisar i det fallet till en enkel och smidig väg: att man gör ett utbyte mellan olika universitet och sänder bort professorer från ett svenskt universitet för att föreläsa vissa terminer i Oslo, Köpenhamn o. s. v., och sedan göra professorerna utomlands de svenska

universitetet samma gientjänst. Då får man en ganska naturlig växelverkan mellan de olika skandinaviska länderna, i det man för tillfället omplanterar lärarna i ett annat skandinaviskt land.

Med denna motivering ber jag för min del, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Holmgren: Herr talman! Herr Vennerström började sitt anförande med att framhålla, att det av mig framställda önskemålet hade en alldeles för snäv begränsning och borde i allehanda avseenden vidgas. Den omständigheten torde väl dock inte vara något motiv för avstyrkande av min motion. Det skulle väl vara rätt egendomligt. Eljest är det väl så, att det är lättare att taga ett mindre steg än ett större. Har man tagit ett mindre steg, går det ju sedan för sig att taga ett längre, om förhållandena påkalla det. Jag utgår sålunda ifrån, att herr Vennerström inte menade, att det skulle vara ett skäl emot bifall till min motion.

Vidare yttrade herr Vennerström, att alla de socialdemokratiska ledamöterna i konstitutionsutskottet till fullo inse vikten av att om möjligt bryta ned skrankorna mellan de olika folken. Motionens syfte var att bryta ned en skranka mellan folken; men de socialdemokratiska ledamöterna i konstitutionsutskottet ha inte velat detta. Därav framgår, att de inte ansett, att några skrankor skulle nedbrytas genom motionen. Det är väl bra egendomligt att stå för den uppfattningen. Herr Vennerström ville emellertid tydligen gå på den linjen och yttrade i fortsättningen, att jag i detta sammanhang bagatelliserade Kungl. Maj:ts rätt att åstadkomma import av vetenskapsmän från de andra skandinaviska länderna, och han hänvisade till, huru många utmärkta vetenskapsmän som på denna väg under tidernas lopp fått sin placering vid våra universitet. Det är ju alldeles riktigt, att så varit förhållandet. Det är sålunda en rätt, som Kungl. Maj:t har, men som Kungl. Maj:t aldrig brukar annat än efter kraftig påtryckning. Men detta är väl icke detsamma som en rätt för vetenskapsidkarna i de andra skandinaviska länderna. Att Kungl. Maj:t i Sverige har en rätt kan väl aldrig vara ett skäl emot att bevilja rättigheter för de vetenskapliga forskarna i Norge, Danmark och Finland. Dessa två frågor ha uppenbarligen inte mycket med varandra att göra. Utländska vetenskapsmän ha nu inte rättighet att söka vetenskapliga befattningar här i landet, men att tillerkänna dem en sådan rätt skulle ge dem en helt annan känsla av samhörighet med vårt land än vad de hittills kunnat ha. Detta är ju alldeles självklart.

Det kommer mycket sällan i fråga, som jag sade, med de nu gällande bestämmelserna, att utländska forskare kallas hit. Det är kanske ett dussin på en mansålder, som kommit i fråga på de hundratals befattningar, som här tillsatts. Om inte motiveringen för avslag är annan än den, och någon annan har faktiskt inte konstitutionsutskottet framfört, så måste jag fortfarande anse den vara synnerligen svag.

Herr Vennerström talade också — om jag uppfattade honom rätt, ty jag var en smula upptagen av annat under tiden — om befordringsstriderna vid våra universitet, vilka skulle vara av den art, att det inte vore vidare lockande att under nuvarande förhållanden ge möjlighet åt ytterligare ett antal personer från grannländerna att kasta sig in i våra befordringsstrider. Han hänvisade också till, att denna sak för närvarande är under någon slags utredning.

Det är ju sant, att det förekommer tvistigheter vid befordringarna här i landet. Jag har inte anledning att här närmare komma in på frågan, huruvida detta precis beror på någon brist i vårt befordringssystem. Jag vill bara i korthet nämna, att de sökande hos oss ha möjlighet och rättighet att klaga på förslag till befordran. Det ha de inte i andra länder. Där utnämner man vem man vill ha, utan rättighet och frihet för övriga sökande att försvara sin egen sak.

*Om
rätt för vissa
utländska
medborgare att
söka
lärartjänst vid
universitet
m. m.
(Forts.)*

Om
rätt för vissa
utländska
medborgare att
söka
lärtjänst vid
universitet
m. m.
(Forts.)

Detta är alltså anledningen till striderna här. Men det är intet skäl att förklara, att man inte bör ge professorer eller vetenskapsidkare i de övriga skandinaviska länderna rätt att söka vetenskapliga befattningar vid våra högsolor, därför att de då kunna komma att dragas in i en massa obehag. Äro obehagen så stora, att de inte vilja ge sig in i dem, så söka de väl inte. Det är väl den enklaste lösningen i det stycket.

Vidare förklarar herr Vennerström att man måste på förhand utrona, om våra universitetsinstitutioner själva anse sig ha ett behov av en förändring i syfte att medge rättighet för medborgare i de andra skandinaviska länderna att söka ifrågavarande befattningar. Jag tycker att det är ganska egendomligt att få höra från socialdemokratiskt håll, att man skall anmoda universitetsmyndigheterna att ge riksdagen direktiv i fråga om riksdagens internationella politik. Det finns inte den allra minsta anledning, att riksdagen skulle behöva underordna sitt omdöme i denna sak, vad fakulteterna och kollegierna vid våra universitet och högsolor tycka.

Slutligen talade också herr Vennerström om, att det redan äger rum ett utbyte av föreläsare och att man kan inkalla sådana o. s. v. Detta är givetvis mycket bra, men det ersätter ju på intet sätt det förslag, som jag framställt. Dylikt utbyte kommer också mycket sällan i fråga, helt enkelt därför, att man inte har pengar. Jag har själv varit med om att inkalla föreläsare från Norge, Danmark och Finland hit till Stockholm, och vi ha då måst skramla ihop pengar på enskild väg för att åtminstone laga så, att vederbörande inte skulle behöva få vidkännas några direkta personliga utgifter. Dessa möjligheter äro alltså mycket begränsade, och de ersätta i varje fall inte vad i motionen föreslås.

Herr talmannen har för mig påpekat, att formuleringen i den reservation, som finnes fogad till utskottets utlåtande och till vilken jag och flera andra här yrkat bifall, icke är sådan, att man lämpligen bör framställa proposition på densamma, om jag förstod honom rätt. Jag ber då att få taga mig friheten att i stället yrka bifall till min motion såsom i sak sammanfallande med vad som begärts i reservationen. Jag har även talat med herr Bergström om saken, och såvitt jag förstod hade han inte någonting emot att också förena sig i detta yrkande, som jag alltså ber att få framställa.

Häri instämde herr *Roos* och herr *Bergström, David*.

Herr *Pauli*: Herr talman! Jag ber först och främst få deklarerera, att jag rent principiellt är helt överens med motionären och att jag likaledes är övertygad om, att det stora flertalet i denna kammare ingenting hellre önskar, än att det i en framtid skall bli ett så livligt och obehindrat utbyte som möjligt av andliga krafter mellan de olika länderna och särskilt mellan de skandinaviska. Jag tror alltså även, att det skulle vara till gagn om vi kunde få till stånd ett livligare utbyte av föreläsare vid våra högsolor och universitet, än vad som medges av redan existerande lagbestämmelser.

Jag har emellertid, herr talman, inte kunnat underlåta att för mig själv något undra, huruvida inte en del praktiska omständigheter här kunna spela in, som i viss mån komplicera spörsmålet. En sådan praktisk omständighet är, såsom motionären själv framhållit, reciprociteten. Man tycker ju, att det vore rimligt, att om Sveriges universitet öppnade möjlighet till ansökan och anställning för forskare från andra skandinaviska länder, borde också de andra skandinaviska länderna göra detsamma gentemot Sverige. Herr Holmgren har emellertid redan i sin motion framhållit, att särskilt i ett av de skandinaviska länderna ligga möjligheterna för en sådan utveckling ganska illa till, nämligen i Finland, detta på grund därav att, såsom han framhåller, språkbestämmelserna ge svensktalande vetenskapsmän en mycket försvarad ställning vid sö-

kandet av vetenskapliga universitetsbefattningar i Finland. Tyvärr är detta påpekande alldeles riktigt. Man kan naturligtvis mena, såsom herr Holmgren, att vi inte skola avvakta en sådan reciprocitet, utan att vi skola visa oss storsinnade och göra denna inbjudande gest i förhoppning, att de andra skola följa efter. Tanken förefaller också mig mycket tilltalande. Men man kan naturligtvis inte dölja för sig, att det kan vara ganska tvivelaktigt, om ett sådant följande kapitel verkligen kommer att bli av, i varje fall i fråga om det tvåspråkiga land, som herr Holmgren har omnämnt och där, som vi veta, just i fråga om tillsättandet av universitetsprofessorer striden står mycket het mellan de olika språklägren. Detta är alltså *en* omständighet, som synes mig komplicera frågan.

En annan sådan omständighet är, att det råder en viss disproportion mellan Sverige och de andra skandinaviska länderna i fråga om tillgång på lärarplatser vid universiteten. Vi ha två universitet och två högskolor. Danmark har ett universitet, Norge har ett universitet och Finland har ett och ett halvt, skulle man kanske kunna säga — ett universitet samt Åbo akademi. Här i landet finns alltså en väsentligt större tillgång till sådana beställningar, vilket faktum möjligen kan förmodas komma att utöva en ganska stark attraktion på sökande från dessa andra länder. Å andra sidan måste vi också säga oss, att trots de relativt många högskolor och universitet vi ha här i landet, finns det många svenska vetenskapsmän, ofta högt förtjänta, som icke under sin livstid nå fram till en anställning, som skulle göra dem till fria vetenskapliga forskare och universitetslärare. Jag minns alldeles särskilt en konkurrens för en del år sedan om en professur i latin, där det fanns fyra sökande, vilka alla voro synnerligen högt meriterade, men av vilka endast en kunde vinna anställning. Och det kommer uppenbarligen att bli likadant i framtiden. Detta är naturligtvis också, såvida man resonerar en smula nationellt egoistiskt — vilket herr Holmgren inte vill, att man skall göra, men som det dock ligger i den mänskliga naturen att göra — en sak, som i viss mån kan väcka betänkligheter.

Däremot måste jag säga, att jag inte delar de betänkligheter, som herr Vennerström framhöll, nämligen att befordringsstridernas hetsighet på något sätt skulle tillväxa, om vi finge sökande även från de andra skandinaviska länderna. Vi få komma ihåg, att redan nu finns det bland de sakkunniga ofta även utomsvenska auktoriteter. Endast under den förutsättningen, att man skulle tänka så lågt om dessa sakkunniga, att de norska sakkunniga regelmässigt toge parti för sina landsmän, de danska för sina o. s. v., kunde man befara en ytterligare skärpning av animositeten vid dylika befordringsstrider. Det vill jag för min del inte tro. Det finns dock en ganska stark grund för att tro på den vetenskapliga objektiviteten hos vår sakkunniginstitution, inte minst när det gäller forskare från andra länder.

Jag har velat anföra dessa få synpunkter, herr talman, för att motivera, att jag gärna skulle vilja ge min anslutning till den av herr Holmgren framkastade tanken, men inte riktigt i den form han givit sin motions yrkande. Jag skulle gärna önska, att i riksdagens anhållan om en utredning — just i syfte att göra utredningen mera fri och förutsättningslös — infogades ordet »huruvida» framför »i vilken utsträckning». Med anledning av att från annat håll påpekats, att vi inte endast böra tänka på norska, danska och finska undersåtar, utan även på islänningar, skulle jag också gärna se, om dessa kunde inbegripas. Om man insätter ordet »huruvida» blir det givetvis svårt att samtidigt, som det heter i slutet av herr Holmgrens yrkande, anhålla om förslag till ändringar i regeringsformen och övriga författningar.

Enligt mitt förslag skulle därför yrkandet komma att få följande avfattning: »att riksdagen ville besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om

Om
rätt för vissa
utländska
medborgare att
söka
lärartjänst vid
universitet
m. m.
(Forts.)

Om
rätt för vissa
utländska
medborgare att
söka
lärarjänst vid
universitet
m. m.
(Forts.)

utredning, huruvida och i vilken utsträckning samma rätt, som svensk medborgare har att söka lärarebefattningar vid våra universitet och högskolor, kan medgivas norsk, dansk, finsk eller isländsk undersåte.»

Jag skall be, herr talman, att få framställa detta förslag.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Då jag icke hade tillfälle att i utskottet deltaga i det slutliga avgörandet i denna fråga, men var närvarande vid det sammanträde inom utskottet, då frågan först behandlades, ehuru den sedermera kom att där vila på bordet ett par månader, ber jag här endast att få uttala min fulla och hela anslutning till vad utskottet anfört. Jag skall endast göra ett par tillägg med anledning av vad som här under debatten yttrats.

När man begär en utvidgning av utlännings rätt att söka och erhålla universitetslärarebefattningar och gör detta med en sådan motivering, som här skett, betyder det omsatt till vanligt språk, att inte blott utländska framstående förnågor, utan även utländska medelmåttor skola få söka samtidigt med svenskar. Att öka antalet sökande på medelnivån med utlännningar är i och för sig icke något särskilt önskvärt, men om man samtidigt därmed gör skada för den naturliga tillväxt inom landet på vetenskapens område, som finns inom vår docentkår, tror jag, att man bör betänka sig två gånger, innan man tar ett sådant steg. Befordringsmöjligheterna för våra docenter vid universitet och högskolor äro inte alltför många och inte heller alltför lysande, men de hålla sig många gånger kvar vid universiteten med tanke på en viss befordringsmöjlighet. Om det nu inte endast blir fråga om särskilda förmågor utan vilka som helst utlännningar, bara de kunna tala svenska, undrar jag, om man egentligen längre kan vänta sig en sådan uthållighet inom denna för vår vetenskapliga framtid så betydelsefulla kär.

Det finns också en annan synpunkt. Den siste ärade talaren berörde den delvis, när han sade, att det är en ojämn fördelning, när det gäller anställningarna mellan Sverige och de övriga länderna. Om vi här i Sverige inte kunna ge alla våra verkligt framstående män en akademisk lärarebefattning och vi inte gärna annat än under reciprocitet vilja öppna vägen för utlännningar att komma hit, tro herrarna då verkligen, att vederbörande i utlandet, där de ha mindre tillgång till befattningar, skulle vara så särskilt förtjusta över att underlätta möjligheterna för svenskar, som icke få plats här, att få det på deras egen bekostnad? Jag tillåter mig tvivla på, att den i utsikt ställda reciprociteten, även om vi toge ett ensidigt steg, någonsin kommer.

Det är överhuvud taget så på detta område, att man har en viss benägenhet att, när man talar om vetenskap, betrakta den som internationell. Vetenskapen är med hänsyn till sina metoder och med hänsyn till sitt allmänna föremål internationell, men den har en massa nationella nyanser. Jag vill fråga, huruvida inte exempelvis på rättens område den omständigheten, att rätten, framför allt i Sverige svensk rätt, är föremål för svensk rättsforskning, eller huruvida inte den omständigheten, att på historiens område en kunskap och en vetenskaplig insikt i den svenska historien, i samband med den allmänna, men med sin speciella läggning på svenska intressen och svenska områden, föres av svenska män och inte av utlännningar, är av värde inte bara för oss, utan för all världen. Om vi överhuvud taget gå till de områden, som kunna betecknas som de historisk-filosofiska, de teologiska och de juridiska, föreligger denna situation. Men även på andra områden vågar jag uttala, att den insats, som en svensk nationell vetenskap gör, internationellt har mycket stor betydelse. Det går inte, efter min uppfattning, att vinna ett gott internationellt resultat om det, som betecknar vår andes stämma i världen skulle tystna och i stället vår vetenskap tolkas genom främlingar, som icke haft sin rot i vårt land.

Jag tror därför, att den framställda motionen inte allenast är olämplig att

bifalla, utan omogen och skadlig, och jag ber, herr talman, att få instämman i utskottets avstyrkande.

I detta anförande instämde herr *Forssell*.

Herr Pauli: Herr talman! Jag har begärt ordet för att göra en liten ändring i det av mig framställda yrkandet. Jag skall nämligen be att få stryka ordet »isländsk», eftersom detta innebär ett vidgande av motionens ram. I övrigt måste givetvis mitt yrkande anses falla inom motionens ram.

För resten ber jag att få tillägga, att det förefaller mig, som om den siste ärade talaren i slutet av sitt anförande tog till en något för grov storslägga. då han talade om, att »vår andes stämman i världen» skulle tystna, om vi vid våra universitet hade framstående forskare, som icke vuxit upp i Sverige. Ja, jag hör nu, att herr Reuterskiöld inte avsett »framstående» forskare. Jag ber då bara att få fråga herr Reuterskiöld: Hur skola dessa icke framstående utländska forskare i konkurrensen kunna slå ut framstående svenska forskare?

Herr Holmgren: Herr talman! Endast några ord i anledning av herr Reuterskiölds anförande.

Herr Reuterskiöld befarade, att om forskare från de övriga skandinaviska länderna skulle få rättighet att söka vetenskapliga beställningar här, skulle den naturliga tillväxten inom landet av våra docentkårer äventyras. Docenterna skulle inte hålla ut att vänta på befordran under sådana omständigheter. Jag kan inte alls inse att det finns något berättigande i en sådan framställning. De docenter, som äro överlägsna sina medsökande, skulle alltid bli befordrade, fortfarande liksom förut. Att en del vetenskapligt sett svaga personer inte skulle få några vetenskapliga befattningar, utan Sverige på dessa befattningar skulle få mera framstående män, kan jag inte finna vara någon olägenhet. Det vore mycket bättre, om de docenter, som icke ha tillräcklig vetenskaplig kapacitet för att göra sig gällande, ägnade sig åt någonting annat. Tillväxten av en docentkår med så svaga individer kan jag inte finna vara något svenskt intresse av sådan betydelse, att det bör stödjas.

Herr Reuterskiöld förklarade, att när vi inte ens kunna bereda anställning åt verkligt framstående vetenskapsmän av svensk börd och svenskt medborgarskap, skola vi inte heller släppa in sökande från andra länder. Men om våra forskare äro verkligt framstående, riskera de naturligen inte att bli utslagna. Detta kan alltså inte vara någon så välgående synpunkt.

Slutligen säger herr Reuterskiöld, att visserligen är vetenskapen internationell, men det finns också en massa nationella nyanser inom vetenskaperna, t. ex. på rättens område och på historiens område, som skulle gå förlorade vid ett bifall till motionen. Vad herr Reuterskiöld här säger är naturligtvis alldeles riktigt. Men därför har jag också i min motion nämnt, att vad jag föreslår måhända exempelvis på rättens område inte skulle vara lämpligt. Jag begär ju en utredning om, i vilka fall det skulle vara lämpligt. Det är lätt nog att undantaga sådana ämnen, där det uppenbarligen kan vara till skada för den svenska odlingen, att innehavaren av ett lärarämbete icke är svensk. Dessa befattningar böra icke komma med, och därmed är ju den saken avhjälpt. Men vid de allra flesta vetenskapliga beställningar finns det inte alls något berättigande i att tala om vår andes stämman i världen, som enligt herr Reuterskiöld genom ett bifall till det föreliggande förslaget skulle bringas till tystnad. Inom naturvetenskaperna kan man inte alls göra detta gällande, och jag antar, att man inte heller kan göra det beträffande flertalet av de humanistiska vetenskaperna, språkvetenskaperna exempelvis.

Jag kan därför inte förstå, att det inlägg, som herr Reuterskiöld gjort, har

Om
rätt för vissa
utländska
medborgare att
söka
lärtjänst vid
universitet
m. m.
(Forts.)

Om
rätt för vissa
utländska
medborgare att
söka
lärartjänst vid
universitet
m. m.
(Forts.)

någon annan betydelse, än att det visar, att det möter vissa svårigheter, då man skall lösa ett problem sådant som detta. Men jag kan inte inse, att det talar emot lämpligheten av att göra en utredning om, i vilka fall det skulle vara lämpligt att medgiva rätt åt skandinaviska forskare av andra nationer att söka vetenskapliga beställningar i Sverige.

Jag ber att få påpeka, att man väl ändå måste fästa något värde vid den stora ideella vinst för Sverige och för sammanhålningen inom Norden, som ett bifall till vad som här föreslås skulle medföra. Alla möjliga småsinta och trångsynta synpunkter böra väl inte få övertrumfa de stora ideella synpunkterna i denna sak. Skall man anse, att varje invändning, som kan göras från speciellt nationell synpunkt, skulle få vara avgörande för frågan, hur skall man då någonsin komma fram till större sammanhållning, till friare förbindelser och till ett nedbrytande av vad som är förbannelsen för Europa: de skrankor, som stänga folken ute från varandra.

Herr talman! Jag ber att fortfarande få yrka bifall till min motion.

Herr Schlyter: Herr talman! På de skäl, med vilka den siste ärade talar-
ren bemött den andliga protektionism, för vilken herr Reuterskiöld gjort sig
till målsman, skall jag be att få instämma i yrkandet om bifall till motionen.

I herr Schlyters yttrande instämde herr *förste vice talmannen*.

Herr Ekman: Herr talman! Jag skall bara be att få säga ett par ord. Jag har deltagit i behandlingen av detta ärende inom utskottet och vad som för mig därvid varit bestämmande är det, att man ju inte kan vara säker på, att dessa vetenskapsmän i främmande länder, vilka skulle hava rättighet att söka vetenskapliga beställningar vid våra högskolor, alltid äro överlägsna våra egna vetenskapsmän. Skulle det vara så, att en eller annan vetenskapsman i något av våra grannländer är så särskilt framstående, att han höjer sig över mängden av vetenskapsmän, har man möjlighet att kalla honom. Det har också skett i ganska stor utsträckning. När det däremot är fråga om den stora massan av vetenskapsmän, visserligen mycket framstående personer, men ungefär av samma skicklighet alla, är det väl ändå orimligt, att våra vetenskapsmän skola trängas undan av vetenskapsmän av ungefär samma skicklighet och kvalifikationer, tillhörande ett annat folk.

Den som har suttit något litet i konstitutionsutskottet och studerat utnämningfrågorna vid universiteten vet, att i regel äro vetenskapsmännens meriter ganska lika varandra. Det skiljer vanligen på oändligt litet. De sakkunniga, som skola yttra sig över deras vetenskapliga verksamhet och produktion, äro ofta tveksamma, huruvida den ene eller andre skall föredragas, och det hänger ofta på mycket obetydliga skiljaktigheter i meriterna. När de sökande i allmänhet äro så pass jämställda, tycker jag, att det är en orättvisa mot våra egna vetenskapsmän, om man till främmande vetenskapsmän från våra grannländer med ungefär samma kvalifikationer som våra egna vetenskapsmän ger rättighet att söka och fritt få tävla mot våra egna vetenskapsmän.

Dessutom måste nog prövningen av dessa vetenskapsmäns förtjänster läggas på ett annat sätt, när det skall bli internationell prövning. Dessa främmande vetenskapsmän skulle ju få rättighet att söka. Följaktligen måste deras meriter prövas i jämförelse med våra egna vetenskapsmäns. Jag tror inte, att våra granskningsinstitutioner räcka till för detta, utan prövningen måste nog då läggas på någon bredare internationell basis. Jag tror, att detta skulle vålla mycket stora svårigheter.

Därtill kommer, att om vid en utnämning en svensk föredrages framför en utlänning, kan detta vålla ganska obehaglig misstämning mellan länderna. Ja,

det kan måhända till och med bli diplomatiska förvecklingar. De främmande vetenskapsmännen skulle ju ha *rättighet* att söka, och deras meriter skola prövas på samma sätt som våra egna vetenskapsmäns. Då, som jag förut nämnde, det i regel endast är mycket små skiljaktigheter i meriterna, skulle detta lätt kunna ge anledning till ingripande på diplomatisk väg från en främmande makt, som anser, att en landsmans rättigheter blivit åsidosatta.

Då jag tror, att man inlåter sig på alltför stora vidlyftigheter, om man följer motionären, anser jag, att det försiktigaste man kan göra är att bifalla utskottets avslagsyrkande.

*Om
rätt för vissa
utländska
medborgare att
söka
lärartjänst vid
universitet
m. m.
(Forts.)*

Herr Vennerström: Herr talman! Jag anhöll om ordet, när herr Schlyter talade om den andliga protektionism, som här gör sig gällande, och med anledning därav yrkade bifall till motionen.

Jag ber för min del att här få nedlägga en liten stillsam men rätt bestämd gensaga. Här är ingalunda fråga om någon obehörig andlig protektionism. Jag skulle vilja ställa en fråga till herr Schlyter såsom domare. Är herr Schlyter lika väl, som han är villig att låta främmande vetenskapsmän söka svenska vetenskapliga befattningar, villig att låta vilken utlänning det vara månåde få söka svenskt domarämbete, eventuellt presidentämbete och därigenom bli svensk statstjänare? Är han beredd att genomföra samma reform inom alla övriga områden av den svenska statsförvaltningen?

Jag vill bara i korthet rekapitulera, att vi ha från utskottets sida sagt ifrån, att redan nu har Kungl. Maj:t rätt att kalla på hörande eller framställning från vederbörande akademi förtjänta utländska män, och vi anse, att detta kallande bör ske även i fortsättningen. Det kan alltså här ingalunda bli tal om någon andlig protektionism. Och vi ha vidare tryckt på den synpunkten, att man genom inbjudan till att hålla föreläsningar bör utväxla framstående vetenskapsmän mellan de olika nordiska ländernas universitet. Det är här en direkt anhållan om ett vidgande av det internationella utbytet, och jag vill för min del därför vidhålla, att här kan det således ingalunda vara tal om någon som helst obehörig andlig protektionism.

Till vännen Pauli vill jag säga, då han bagatelliserade mitt tal om befordringstvisterna, att det var ingalunda min mening, att befordringstvisterna skulle bli våldsammare, om man genomförde den här reformen, men jag anser, att man därigenom kan skapa internationella irritationsmoment. Såsom herr Pauli som gammal akademiker mycket väl vet, har det i vissa fall beträffande sakkunniginstitutionen till och med gått så långt, att i sammanhang med behandlingen av vissa sakkunnigbetänkanden har det sagts, att hädanefter blir det ganska svårt att erhålla utländska sakkunniga för att bedöma svenska professorliga utnämningsfrågor. Det är också väl känt, att menige man emellan går vid professorsutnämningar det talet, att Lund vill gynna lundensare, att Uppsala vill gynna uppsaliensare o. s. v. Det är ju en vanlig uppfattning, och den är ingalunda utan saklig grundval. När nu också utlänningar skola söka, kan man vara tämligen viss om, att när utnämningen skall komma, ha vi strid inte bara mellan akademierna utan rent av även en strid mellan länderna. Vi få en internationell tvist i det fallet, som kanske kan vara ganska olämplig och ganska svår att komma ifrån.

Jag menar, att man kan överväga möjligheten att utvidga Kungl. Maj:ts rätt att kalla efter vederbörande akademis hörande eller på dess framställning. Jag menar nämligen, att om Kungl. Maj:t begagnade den rätten mer än nu är fallet, så åstadkommer man en mellanskandinavisk samverkan på ett smidigare sätt, än vad man gör med den här reformen. Detta gör, att jag vidhåller mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Om
rätt för vissa
ulländska
medborgare att
söka
lärartjänst vid
universitet
m. m.
(Forts.)

Herr Holmgren: Herr Vennerström säger, att genom att ge denna rättighet att söka till ett annat lands invånare, vilken rättighet är värdefull för dem, skapar man internationell irritation. Ja, det är ju inte värt att försöka komma någonstans i samförstånd mellan folken, om man skall använda en sådan argumentation som motskäl, när det gäller att ge en värdefull rättighet till andra länders invånare.

Om man inte godkänner de principer, som äro framställda i motionen, nämligen att den bäste skall få platsen, oavsett om han är svensk, norrman eller dansk, då är det klart, att man som herr Ekman kan göra en massa anmärkningar. Förutsättningen för alla hans anmärkningar var tydligen den, att han inte alls anser det vara en riktig princip, som motionen gör sig till talesman för. Och då kan man ju inte komma någon vart här.

Sedan säger herr Ekman, att han tror inte, att de organ, som vi här i landet ha för granskning av de sökandes meriter, äro tillräckliga, ifall man får sökande även från andra länder. Prövningen måste läggas på annat sätt, säger han, ty meriterna kunna inte bedömas av de sakkunniga institutioner, som vi förfoga över för våra vanliga hittillsvarande ändamål. Om det nu skulle vara en sådan svårighet, får väl dock den blivande utredningen klarlägga det. Detta kan väl dock inte vara något skäl emot en utredning.

Dessutom skall jag be att få framhålla, det sakligt fullkomligt oriktiga, såvitt jag förstår, i vad herr Ekman säger, ty enligt vår grundlag är det endast den vetenskapliga skickligheten, som får vara avgörande vid tillsättandet av våra vetenskapliga universitetsbefattningar, och den vetenskapliga skickligheten bedömes genom den vetenskapliga produktionen, och den vetenskapliga produktionen, som skall bedömas av våra sakkunniga, kan bedömas av dem lika väl oberoende av vad det är för nationalitet den person har, som skrivit de vetenskapliga arbetena.

Jag kan inte finna, att det, som herr Ekman i detta fall anført, är något sakligt värdefullt skäl.

Herr Schlyter: Herr talman! Jag skall inte undandraga mig att svara på herr Vennerströms fråga.

I mitt lilla korta anförande nyss åberopade jag uttryckligen de skäl, som herr Holmgren strax förut anført till bemötande av herr Reuterskiöld, och i de skälen ingick bland annat, att herr Holmgren medgav, att speciellt på det juridiska området vore det sannolikt att svårigheter skulle möta för ett utbyte av vetenskapsmän de olika länderna emellan. Detta håller jag för alldeles riktigt, och detta gäller i ännu högre grad, om det för en utlänning skulle bli fråga om att söka svenskt domarämbete. För utbildning till de svenska domarämbetena kräves så långvarig både teoretisk och praktisk insättning i rent nationella förhållanden, att det vore helt uteslutet att tänka sig, att en utlänning skulle kunna utan att så länge vistas här i landet, att han hinner förvärva svensk medborgarrätt, bli kompetent för sådan tjänst. Jag ber om ursäkt, herr talman, att jag tog herr Vennerströms fråga på allvar. Den betyder emellertid konstitutionsutskottets protektionistiska syn på det föreliggande ärendet.

Sedan vill jag säga, att vad jag nyss nämnde emot herr Reuterskiöld om den andliga protektionismen var utloppet för det omedelbara intryck jag fick av hans anförande såsom stående på samma nivå som de långa orationer, vilka vi här i riksdagen för någon tid sedan fingo höra, när det var fråga om tull på finska ägg.

Herr Reuterskiöld: Då den siste ärade talaren upprepade sitt tal om en andlig protektionism och dessutom exemplifierade detta sitt tal, skall jag endast tillåta mig att säga ett par ord.

Det finns ingenting, som är svensk vetenskap, av vilken fakultet det vara månde, så främmande som andlig protektionism. Det finns ingen vetenskap i världen, såvitt jag vet, som är så öppen för all utländsk vetenskap och som är så förmögen som den svenska att draga det väsentliga ur den, varifrån den än kommer. Alla andliga strömningar, alla andliga inslag, alla andliga resultat av främmande länders forskningar göra vi oss till godo, och vi sätta en stolthet däri. Men vi tillägna oss det, vågar jag säga, på sådant sätt i regel, att när det sedan kommer någonting från den svenska vetenskapens sida, kan det också ha betydelse för utlandet. Jag tror inte, att det kan kallas för andlig protektionism. Det var nog inte det heller talaren menade, utan han menade väl, att bärarna av dessa olika tankar skulle utestängas från konkurrensrätt inom landet i fråga om de materiella förutsättningarna för att upprätthålla denna den svenska vetenskapens ståndpunkt.

Om
rätt för vissa
utländska
medborgare att
söka
läkartjänst vid
universitet
m. m.
(Forts.)

Herr förste vice talmannen: Jag förmodar, herr talman, att det är naturligt, om jag meddelar, varför jag instämde med herr Schlyter.

Det har under diskussionens lopp skett en underlig förskjutning. När man läser utskottets utlåtande — sitter så där slött och läser det — kan man ju tycka, att det där låter rätt förståeligt och resonabelt. Men när man har suttit här och hört diskussionen, har man lagt märke till, att med varje talare, som uppträtt till förmån för konstitutionsutskottets utlåtande, ha gränserna dragits trängre och trängre. Det var detta senare, som jag ville visa, att jag reagerade emot, herr talman!

Herr Möller: Jag vill för min del i all korthet påpeka, att jag anser mig böra understödja motionen. Jag kan inte finna annat, än att ett utsträckande av skandinavismen, så som man tänkt sig det i motionen, måste vara till fördel för vårt land och i sinom tid knappast kan leda till annat, än att därest vi våga oss på ett steg av denna art, även de övriga länderna så småningom komma att medge samma frihet för svenska universitetslärare. Jag tycker, att det är ett steg i rätt riktning, och jag kan därför inte förstå, varför man med hänsyn till kallelseinstitutionen skall behöva avstå därifrån.

Jag ber att få yrka bifall till motionen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på det nu förevarande utlåtandet yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att kammaren skulle bifalla den i ämnet väckta motionen; samt 3:o), av herr *Pauli*, att riksdagen skulle besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, huruvida och i vilken utsträckning samma rätt, som svensk medborgare hade att söka lärarebefattningar vid våra universitet och högsolor, kunde medgivas norsk, dansk eller finsk undersåte.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Holmgren* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till den i ämnet väckta motionen, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 22, röstar

Ja;

Om
rätt för vissa
ulländska
medborgare att
söka
läkartjänst vid
universitet
m. m.
(Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den i ämnet väckta motionen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets memorial nr 81, om anvisande av de i regeringsformens 63 § föreskrivna kreditivsummor, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Ang.
lindrande av
arbetslösheten
inom sten-
industrien.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 83, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatta åtgärder till lindrande av arbetslösheten inom stenindustrien m. m. jämte fyra i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten, den 11 mars 1932 dagtecknad proposition, nr 211, vilken hänvisats till statsutskottets förberedande behandling, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att, utom annat, dels för budgetåret 1932/1933 under utgifter för kapitalökning och rubrik »Fonden för förslag till statsverket» till förslag för inköp av gatsten anvisa ett reservationsanslag, att utgå av lånemedel, av 4,000,000 kronor, att användas i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i statsrådsprotokollet förordade grunder, dels ock medgiva, att de medel, vilka inflöte vid försäljning av sten från statens med för nu löpande budgetår anvisat anslag inköpta förråd av gatsten, finge under innevarande och nästkommande budgetår användas för fortsatta beställningar av gatsten, likaledes i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i statsrådsprotokollet förordade grunder.

I sammanhang med Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag hade utskottet förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren (nr 112) av herr *G. Möller* m. fl. och den andra inom andra kammaren (nr 199) av herr *P. A. Hansson* i Stockholm, i vilka hemställts, att riksdagen måtte under »Utgifter för kapitalökning» samt rubrik »Fonden för förslag till statsverket» till förslag för inköp av sten anvisa ett reservationsanslag av 5,000,000 kronor;

dels ock ytterligare två likalydande motioner av samma motionärer, nämligen nr 115 inom första kammaren och nr 198 inom andra kammaren, i vilka hemställts, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte dels vidtaga omedelbara och effektiva åtgärder för skapande av en hemmamarknad för svensk sten, dels ock låta påskynda slutförandet av pågående utredningar i de delar, de kunde med detta spörsmål äga samband.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

I) att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande förslag samt i anledning av de av herrar Möller m. fl. och *P. A. Hansson* i Stockholm m. fl. väckta motionerna I: 112 och II: 199, måtte

a) för budgetåret 1932/1933 under utgifter för kapitalökning och rubrik »Fonden för förslag till statsverket» till förslag för inköp av gatsten anvisa ett reservationsanslag av 4,000,000 kronor, att användas i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden den 11 mars 1932 förordade grunder;

b) medgiva, att de medel, vilka inflöte vid försäljning av sten från statens med för nu löpande budgetår anvisat anslag inköpta förråd av gatsten, finge under innevarande och nästkommande budgetår användas för fortsatta beställningar av gatsten, likaledes i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i omförmälda statsrådsprotokoll förordade grunder; samt

II) att riksdagen, i anledning av de av herrar Möller m. fl. och P. A. Hansson i Stockholm m. fl. väckta motionerna I: 115 och II: 198, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en undersökning till klarläggande av möjligheterna för åstadkommande av en ökad hemmamarknad för svensk gatsten.

Reservation hade avgivits av herrar *Bergqvist, Nilsson* i Gränebo, *Svensson* i Kompersmåla, *Nylander, Pålsson, Nilsson* i Bonarp, *Strindlund, Olsson* i Blädinge, *Olofsson* i Digernäs och *Persson* i Falla, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

I) att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande förslag och de av herrar Möller m. fl. och P. A. Hansson i Stockholm m. fl. väckta motionerna I: 112 och II: 199, måtte

a) för budgetåret 1932/1933 under utgifter för kapitalökning och rubrik »Fonden för förslag till statsverket» till förslag för inköp av gatsten anvisa ett reservationsanslag av 3,000,000 kronor, att användas i huvudsaklig överensstämmelse med av utskottet i det av reservanterna föreslagna yttrandet förordade grunder;

b) medgiva, att de medel, vilka inflöte vid försäljning av sten från statens med för nu löpande budgetår anvisat anslag inköpta förråd av gatsten, finge under innevarande och nästkommande budgetår användas för fortsatta beställningar av gatsten, i huvudsaklig överensstämmelse med av utskottet i nämnda yttrande förordade grunder;

II) att de av herrar Möller m. fl. och P. A. Hansson i Stockholm m. fl. väckta motionerna I: 115 och II: 198 ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Nylander: Herr talman! Såsom en av reservanterna i detta ärende ber jag här att få framföra några synpunkter på den föreliggande frågan.

Det är först och främst några punkter, som jag skulle vilja fastslå såsom alldeles överensstämmande mellan de bägge olika förslag, som här framlagts, såväl utskottsmajoritetens förslag som reservanternas.

Vi ha då i första hand det särdeles stora nödläge, som föreligger inom stenindustrien och som varat så länge, att det medfört de största och svåraste verkningar inte blott för de inom denna industri anställda utan även för de kommuner, inom vilka stenindustrien har haft sina olika arbetsplatser. Det har vitsordats, att dessa kommuner på många håll befinna sig i så svårt nödläge, att man genom tillfälliga upplåningar har måst hjälpa sig fram över de allra värsta perioderna. I fråga om denna angelägenhet finns sålunda ingen delad uppfattning.

Detsamma gäller den meningen, att sten i och för sig är ett mycket gott beläggningsmedel för gator och vägar, framförallt för gator. Man skulle således i denna diskussion kunna koppla av jämförelsen mellan gatsten och andra beläggningsmedel, vilken fråga så lätt vill komma fram vid all diskussion om

*Ang.
lindrande av
arbetslösheten
inom sten-
industrien.
(Forts.)*

Ang.
lindrande av
arbetslösheten
inom sten-
industrien.
(Forts.)

hjälp till stenindustrien. Så var det vid förra årets riksdag, då en väsentlig del av debatten kom att röra sig om frågan, huruvida sten vore det lämpligaste beläggningsmedlet eller huruvida man skulle använda cement, asfalt eller någon annan för permanentbeläggning. Jag tror, att man under nuvarande förhållanden kan koppla av hela den sidan av saken, då vi äro fullt på det klara med, att sten är ett mycket gott beläggningsmedel, även om vid sidan av detta beläggningsmedel givetvis finnas andra, som genom särskilda egenskaper i vissa avseenden ha sina företräden.

Man kan också med glädje vitsorda, att den sten, som beställts för statens räkning på grund av förra årets riksdagsbeslut, har visat sig vara av synnerligen god beskaffenhet och att man fördenskull alltid kan räkna med, att den är fullt prima. Jag vill erinra om, att detta inte var förhållandet på sin tid, då statens stencentral handhade liknande statliga beställningar. När därifrån levererad sten på sin tid skulle komma till användning, gjorde man nämligen mycket dåliga erfarenheter. Beträffande den nu levererade stenen är det däremot inte så, och det vitsordas från alla håll, att den är synnerligen förstklassig.

Om man således är ense om dessa synpunkter, ha reservanterna i vissa andra avseenden haft mycket stora betänkligheter gentemot det förslag, som framlägges i den kungl. propositionen. Det gäller då först och främst möjligheten att använda denna sten.

Det påpekades redan under förra årets riksdag vid behandlingen av motsvarande ärende, att utskottet från väg- och vattenbyggnadsstyrelsen hade införskaffat en plan angående behovet av permanentbeläggning. Då väg- och vattenbyggnadsstyrelsen plockade ihop alla de arbeten, som ingingo i de då uppgjorda och framlagda s. k. treårsplanerna, och förstärkte dessa planer med en del ytterligare arbeten, som på särskild anmodan hade genomräknats av vägingenjörerna i de olika länen, visade det sig, att även om man plockade med alla företag i dessa treårsplaner, kom man inte upp till mer än cirka 500,000 kvadratmeter för stensättning. Jag vill erinra om, att den statliga beställningen förra året omfattade en miljon kvadratmeter. Stenbeställningen kom sedan att bli något reducerad på grund därav, att en del storgatsten ingick i beställningen. Den kontrakterade stenkvantiteten borde emellertid räcka till cirka 925,000 kvadratmeter.

Jag erinrade redan förra året därom, att den stenbeställning, som placerades genom det då beviljade anslaget på 3½ miljoner kronor, skulle komma att för flera år framåt täcka behovet av svensk smågatsten, och man har inte i år fått fram några belägg på, att behovet nu skulle vare större. Dessa förra årets beräkningar torde således allt fortfarande stå sig och de kunna vitsordas som riktiga.

Vidare måste man beakta den synpunkten, att det är inte nog med, om staten här vill satsa ett belopp för att beställa sten. Stenen måste ju, om den skall kunna komma till nyttig användning, fraktas till de olika platser, där den skall sättas, och det behövs ju ganska vidlyftiga arbetsprestationer, innan stenen har blivit placerad i den vägbana, där den skall användas. Då man vet, att stensättning med smågatsten för färdig gata kostar ungefär 10 à 11 kronor per kvadratmeter, och det pris, som stenindustrien erhåller, har varit ungefär 3 kronor och 50 öre, går sålunda i runt tal räknat tre gånger så mycket pengar åt, innan stenen har kommit till nyttig användning. En statlig beställning av ungefär 3 miljoner kronor gatsten för således med sig, att från andra anslag — det blir väl huvudsakligen ifrån automobilskattemedlen — måste kunna lämnas bidrag uppgående till cirka 6 miljoner kronor, innan denna sten kan komma till nyttig användning.

Det är emellertid inte nog med denna kostnad, därför att — det har nog

för övrigt alla kännedom om — vårt svenska vägnät ännu inte är färdigt för permanentbeläggning. Vi ha ännu många farliga kurvor och farliga järnvägsövergångar, och vi ha behov av grundförstärkningar, vägbreddningar och vägrätningar av olika slag, innan de stora stråkvägarna äro färdiga för permanentbeläggning.

Man måste således räkna med och ha klart för sig, att varje sådan här beställning av sten medför obligatoriskt mycket stora kostnader, som skola satsas av statliga medel, av automobilskattemedel och av de olika vägdistrikten och städerna, innan stenen kan komma till någon nyttig användning.

En annan omständighet, som jag också vill peka på, är det beslut, som tillades vid förra årets behandling av detta ärende, nämligen att man skulle kunna tänka sig ett större bidrag av automobilskattemedlen för sådana arbeten, där sten skulle komma till användning. Vanligen är ju bidragsprocenten 75, men det har tillämpats på sådant sätt, att för vägarbeten, där det användes smågatsten, har bidragsprocenten, enligt vad jag erfarit, ökats ända upp till 90 procent; åtminstone förhåller sig så i ett speciellt fall, som kommit till utskottets kännedom. Det är således ett ganska avsevärt extra bidrag, som på detta sätt lämnas för att få ut stenen i marknaden.

När det gäller städerna, har departementschefen gått samma väg. Han har utav automobilskattemedlen i den mån, de tillhöra städernas utjämningsandel, undantagit ett visst belopp för att lämna bidrag till frakt och dylikt för sten till sådana städer, som överhuvud taget kunna tänkas ha användning för och möjlighet att köpa sten.

Det är på detta sätt ganska stora belopp, som helt utanför det här nu föreliggande ärendet satsas från automobilskattemedlen för att överhuvud taget kunna få någon försäljning av sten till stånd. Stenen i och för sig anses ju vara billig, och det har till och med uppgivits, att den skulle säljas till firmornas självkostnadspris. Som jag emellertid påpekat, har det i alla fall ändå inte varit möjligt att till detta pris vinna avsättning för stenen, utan man har fått tillgripa dessa särskilda hjälpåtgärder, för att en stenbeställning verkligen skall bli tillräckligt lockande för den, som möjligen skulle kunna fundera på att använda sten.

Det är väl egentligen i fråga om bedömandet av de erforderliga beloppen för en fortsatt stenbeställning, som en skillnad förefinnes mellan utskottsmajoriteten och reservanterna. Skillnaden är ju den, att utskottsmajoriteten i likhet med den kungl. propositionen har föreslagit, att 4 miljoner skulle anslås till dylika steninköp, medan reservanterna stannat vid ett belopp av 3 miljoner kronor. I bägge fallen skulle det tillåtas Kungl. Maj:t att använda de belopp, som kunna inflyta genom försäljning av sten från förra året, till fortsatta beställningar. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har inkommit med uppgifter, gående ut på att ungefär en tredjedel, eller sten för 300,000 kvadratmeter, skulle vara sålda eller kontrakterade eller i alla händelser så långt beräknade till sin användning, att man kan antaga, att pengar komma att inflyta för denna kvantitet. Det skulle betyda, att man kunde beräkna att i år få in mellan en å en och en halv miljoner kronor av det förra året beviljade anslaget å 3¹/₂ miljoner kronor. Om man då i enlighet med reservanternas hemställan i år lämnar ett bidrag å 3 miljoner kronor nya pengar och till detta lägger ett belopp av en och en halv miljoner kronor, som beräknats inflyta vid försäljning av den förra året beställda delen, skulle man komma upp till en totalsumma av 4 miljoner å 4¹/₂ miljoner kronor.

Det är inför denna siffra som reservanterna ha stannat, då denna siffra ju är väsentligt högre än det belopp, som förra året ställdes till förfogande, eller 3¹/₂ miljoner kronor. Enligt vad utskottet kunnat inhämta skulle det vara

Ang.
lindrande av
arbetslösheten
inom sten-
industrien.
(Forts.)

möjligt att med detta tillbuds stående belopp å 4 miljoner eller $4\frac{1}{2}$ miljoner kronor bedriva arbetet inom stenindustrin i betydligt större utsträckning, än som skett under nu förflutna vinter, och man har således all anledning antaga, att den hjälp, som på det sättet skulle lämnas till stenindustrin genom att i enlighet med reservanternas hemställan bevilja 3 miljoner kronor, skulle vara fullt tillräcklig.

Det har också påpekats av arbetslöshetskommissionen, att kommissionen anser sig ha möjlighet att under sommaren kunna bereda vissa andra arbeten, så att stenbeställningarna då icke skulle behöva fortgå.

Det är också riktigt, att den svårare tiden för denna befolkning infaller från hösten under vintern fram till nästa vår, och den allmänna uppfattningen inom utskottet har varit, att vilket belopp som än kommer att beviljas, bör det huvudsakligen reserveras till arbeten under nästkommande vinter, så att det således under alla omständigheter skall bli ett avbrott i arbetet med anledning av statens stenbeställningar nu under sommaren.

Man har sålunda all anledning att räkna med, att det belopp av 3 miljoner kronor, som reservanterna föreslå, skall, jämte vad som inflyter för den förra året beställda stenen, vara en tillräcklig god hjälp i föreliggande fall, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till vad reservanterna föreslagit under moment 1.

Vad beträffar moment 2 gäller detta en motion, som väckts av herrar Möller och P. A. Hansson i Stockholm m. fl., vari föreslås en utredning angående möjligheten att åstadkomma en hemmamarknad för svensk sten. Reservanterna ha föreslagit, att denna motion icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd, och jag ber att med några ord få motivera detta yrkande.

Det är ju så, att den allra största delen av stenindustrins produkter under tidigare år har exporterats. Av de siffror, som återgivits i utskottets utlåtande, framgår, att det under åren 1928 och 1929 exporterades för omkring 16 miljoner kronor gatsten varje år, vilket skulle motsvara i smågatsten ungefär $4\frac{1}{2}$ miljoner kvadratmeter. Jämför man denna siffra med den kvantitet, som väg- och vattenbyggnadsstyrelsen kunnat samla ihop för tre års behov, eller 500,000 kvadratmeter, så förstår man, att det överhuvud taget icke finnes någon möjlighet att här i Sverige skapa en hemmamarknad, som kan uppväga och motsvara den export, som förut funnits av gatsten.

I en sådan situation kunna vi säga, att vi icke genom någon utredning böra söka väcka den förhoppningen, att det skall vara möjligt att inom Sverige få en motsvarande avsättning för sten, och detta så mycket mindre som den myndighet, som närmast känner till behovet, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, redan i det ärendet avgivit yttrande och gjort sin utredning. Man kan icke gärna komma längre i alla händelser än till denna myndighet, som närmast och bäst känner till behovet.

Man kan också säga, att någon ytterligare propaganda för användning av gatsten icke är behöfvig. Det torde vara klart för alla vägdistrikt och alla städer, att sådan sten finnes till förfogande, och när det dessutom, såsom jag förut berört, lämnas särskilda, extra bidrag till de städer och vägdistrikt, som vilja använda och inköpa sten, kan man säga, att det är den bästa propaganda, som man kan göra för denna sak, när man säljer till underpris och med stora bidrag av statsmedel.

Det är ur denna synpunkt, som reservanterna ha ansett, att någon särskild utredning i denna fråga icke är av behovet påkallad, då ett sådant utredningsarbete, som kan göras, redan är gjort genom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen.

Jag skall därför, herr talman, be att få yrka bifall till reservationen även beträffande andra momentet.

Häri instämde herr *Kvarnzelius*.

Herr Lindblad: Herr talman! Jag skall fatta mig ganska kort i denna fråga, då ju densamma diskuterades även förra året och de flesta synpunkterna då blevo framförda.

Jämför man utskottsmajoritetens yttrande med reservanternas, visar det sig, att det väsentliga som skiljer är själva summan. Utskottet har stannat vid den summa, som Kungl. Maj:t efter utredning kommit till, och reservanterna ha stannat vid en miljon kronor mindre, men i båda fallen är det tydligt, att utskottets ledamöter i detta ärende, liksom i så många andra under denna riksdag, befunnit sig i ett tvångsläge.

Förhållandena inom stendistriktet äro sådana, att man måste göra någonting för att skaffa arbete och försörjning åt den stora massa människor, som där förut haft sysselsättning och utkomst. Då nu läget blivit sämre allt efter tiden gått och kommunerna, som måst åstadkomma vad de kunnat, icke längre äro i stånd att hjälpa de inom desamma boende arbetslösa stenhuggarna, är det klart, att staten måste träda in med hela sin styrka för att rädda dessa undan svält och därmed följande elände.

Då är frågan, vilken summa som är den riktiga, utskottsmajoritetens eller reservanternas. Ingendera är kanske fullt riktig. Men när statsrådet föreslagit 4 miljoner kronor, tror jag icke, att han härvidlag gått för långt, därför att nöden och behovet är så stort, att även om man anslår 4 miljoner kronor, det icke är säkert, att ens dessa räcka till, utan att man även på annat sätt måste ge stöd åt de arbetslösa. De tre och en halv miljoner kronor, som föregående år anslogos till stenarbetena, gävo sysselsättning åt 1,800 arbetare eller väl närmare cirka 3,000, om man räknar med även dem, som icke precis sysselsättas såsom stenhuggare. Men det är dock icke alla i dessa kommuner befintliga arbetare, som blivit hjälpta, utan en stor del har icke kunnat komma i åtnjutande av hjälp av den summa, som i fjol blev beviljad. När nu kommunerna äro så utfattiga, som de verkligen äro, och själva icke äro i stånd att bidra till att på något sätt lindra svårigheterna, är det givet, att staten måste i så mycket större grad ägna sin uppmärksamhet åt det bekymmersamma läget i dessa stenindustridistrikt.

Nu beräknar man visserligen, att eftersom man först och främst skall taga in och använda av de 3½ miljoner kronor, som beviljades förra året, vad man säljer av ineliggande stenförråd och därtill kan lägga 3 miljoner kronor, detta skall räcka till för att avhjälpa de största svårigheterna. Men jag tror icke, att det blir fallet, utan det kan, såsom jag förut sade, ifrågasättas, huruvida de 4 miljoner kronorna räcka till för att hjälpa de stenarbetare, som nu äro sysslolösa.

Det är visserligen sant, att det i denna tid kan anses betänkligt att bevilja en så stor summa som 4 miljoner kronor, men jag tror, att man gör klokare i att skaffa *arbete* för dessa arbetare än att lämna dem understöd av arbetslöshetsmedel. Arbetslöshetskommissionen var i fjol motståndare till anslaget åt stenindustrien, men i år har den förklarat, att den fått en annan uppfattning och att den anser, att de statliga gatstensbeställningarna utgjort ett verksamt medel att avhjälpa arbetslöshetsstrycket bland stenarbetarna utan att dock medföra större kostnader än eljest erforderlig arbetslöshetshjälp. Och detsamma gäller även nu.

Det är sant, som är sagt, att man icke kan sälja denna gatsten med detsamma och att man således icke får in anslagsbeloppet på en gång utan kanske först efter många år framåt. Men stenen är ju en vara, som är kurant; den förstöres icke, och man kan nog också finna användning för den, om det också sker långsammare än önskligt.

I fråga om en undersökning rörande möjligheterna för svensk gatsten i vårt eget land förefaller det mig, som om genom väg- och vattenbyggnads-

Ang.
lindrande av
arbetslösheten
inom sten-
industrien.
(Forts.)

Ang.
lindrande av
arbetslösheten
inom sten-
industrin.
(Forts.)

styrelsen en sådan undersökning kunde göras för att äntligen få klarlagt, huru stora möjligheterna äro för den smågatsten, som det här är fråga om. Jag tror icke, att man systematiskt har sökt taga reda på från vägdistriktet och genom vägingenjörerna, huru många kilometer som kan anses böra beläggas med smågatsten. Har man fått klart för sig detta något så när genom en undersökning, så har man också enligt min mening större möjlighet att bedöma, huru man skall förfara för framtiden med stenindustrin.

Vi äro alla ense om, att man i fortsättningen icke kan tänka på att subventionera denna industri på sätt, som vi nu kommit in på genom ett tvångsläge, men man måste också ha klart för sig, vilka andra möjligheter kunna erbjuda sig för att giva bröd åt de många, som genom denna industris nedläggande skulle bli helt arbetslösa, och jag kan därför icke förstå, varför reservanterna icke vilja vara med om en undersökning. Det är ju icke fråga om, att en stor kommission skall tillsättas, utan det är fråga om en undersökning som väg- och vattenbyggnadsstyrelsen kan göra genom vägingenjörerna och vägstyrelserna, och som kan lämna ett resultat att bygga på, när vi nästa år komma fram till samma fråga. Därför ha vi, som stå på utskottets majoritetslinje, funnit, att det vore klokt att få litet fastare mark under fötterna, när det gäller frågan om, huru stort det behov är, som föreligger av sådan vägbeläggning, som det här är fråga om.

Jag har, herr talman, icke anledning att gå längre i denna fråga. Jag vill bara till sist säga, att jag tror, att man gör klokt uti att bevilja det belopp, som Kungl. Maj:t här föreslagit. Det blir säkerligen icke mer än som behövs, och jag anser, att det är klokare att genom anslag av denna art få en motprestation, i stället för att giva direkt understöd av arbetslöshetsmedel.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herrar *Olof Carlsson, Östergren och Strömberg.*

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Det är icke någon skillnad i arten mellan utskottets och reservanternas ståndpunkt i denna fråga, utan endast till graden. Det är här endast en skiljaktighet i fråga om det i detta fall erforderliga beloppet.

Reservanterna ha ansett, att 3 miljoner kronor ytterligare av lånemedel borde vara tillräckligt, medan utskottsmajoriteten vill bifalla Kungl. Maj:ts förslag om beviljande av 4 miljoner kronor.

Det har förefallit reservanterna, som om man icke borde bevilja mer än 3 miljoner kronor, särskilt i dessa tider, då det från alla håll ställes så stora anspråk på statens medel och statens kassa och statsbudgeten beträffande såväl anslagsmedel som lånemedel äro så starkt ansträngda.

Vid ett bifall till reservanternas förslag skulle cirka 4^{1/2} miljoner kronor för nästa budgetår stå till förfogande för här ifrågavarande ändamål. Innevarande budgetår har det endast varit 3^{1/2} miljoner kronor för samma ändamål, och det skulle alltså bli en ökning av en miljon kronor. Vi som stå för reservationen ha ansett, att det bör vara tillräckligt för kommande budgetår.

Tager man därtill hänsyn till, att det arbete, som för dessa pengar kommer att utföras, icke kan tagas i produktiv användning på många år framåt, så måste man bli mycket betänksam mot att anvisa mer än det, som är oundgängligen nödvändigt. Det är beräknat att av de kontrakterade beställningarna för innevarande år sten skulle kunna säljas för cirka 1,800,000 kronor, men däri ingår en stor beställning från Djurgårdskommissionen, som skall levereras under loppet av 10 år.

Det bör även tagas i betraktande, att när städerna till största delen fått sina behov tillgodosedda och när de vägar, som på grund av den starka trafik, som

drives på desamma, i första hand böra beläggas med gatsten, ha blivit belagda med sådan sten, det sedan icke går lika lätt att få nya beställningar. Detta gör, att den sten, som man nu låter hugga, nog får ligga i många år, innan den kan komma till användning. Räknar man så med vanliga ekonomiska synpunkter, kommer denna sten, därigenom att den icke genast kan komma till användning, att ytterligare fördyras, om man vill lägga ränta på kapitalet.

Därtill kommer också, såsom tidigare framhållits, att det, om gatsten skall kunna användas, kräves ytterligare kapital för en dyrbar transport och större anslag av bilskattemedel, för att vägdistrikten skola bli benägna att använda sten. Jag tror icke, att man kan säga, att vägdistrikten äro benägna att använda gatsten, icke minst med hänsyn därtill, att de icke känna fördelarna med detta vägbeläggningsämne. Det är så, att vårt lands vägar icke äro så starkt trafikerade, åtminstone icke i så stor utsträckning, att det ekonomiskt sett kan försvaras att belägga dem med gatsten, och vi ha så många vägar som behöva ombyggas och som kräva så mycket kapital, att bilskattemedlen synas få full användning för det arbetet under många år framåt. Skulle man bindas alltför mycket vid detta vägbeläggningsmedel, komme kanske mera angelägna vägar, som borde ombyggas, att få stå efter, och detta är ett ytterligare skäl, varför man icke här bör gå längre, än som oundgängligen kräves, för att de arbetslösa skola kunna få arbete. Om man icke från statens sida kan helt binda sig vid en sådan anordning, att i framtiden, om icke export av sten kan komma till stånd, de arbetslösa stenarbetarna skola kunna få sin utkomst, så torde det icke vara omöjligt, att åtminstone de ogifta få söka arbete på annat håll.

Det är dessa skäl, herr talman, som gjort, att jag anser, att det lägre anslaget, 3 miljoner kronor, tillsammans med det, som inflyter genom försäljning av gatsten under detta budgetår och som beräknas till cirka 1½ miljoner kronor, bör vara tillräckligt, och jag ber därför att få yrka bifall till reservationens såväl första som andra moment.

Herr Forssberg: Herr talman! Såsom representant för Blekinge vill jag först uttala ett tack till statsutskottet för den välvilja utskottet visat såväl Blekinge läns stenhuggare som dess stenägare, och jag skulle ju kort och gott kunna inskränka mig till detta, om det icke vore några små detaljer, som jag anser mig böra framlägga för kammaren.

Under krisåren var jag med i Blekinge läns hjälpkommitté, som bland annat skulle taga hand om stenhuggeriarbetarna, och vid de besök, som jag då gjorde såväl på olika industriplatser som hos enskilda stenhuggare, blev det klart för mig, att dessa stenhuggare uteslutande voro hänvisade till det yrke, som de en gång hade valt. Förhållandena äro icke desamma med stenhuggare, som de äro med till exempel jordbruksarbetare. Nästan alla stenhuggare, som bo inom Blekinge, äro uteslutande hänvisade till detta arbete. Största delen av dem har inget jordbruk; de fiska icke, de ha inga båtar, och de kunna icke försörja sig, när stenindustrien ligger nere. Alla måste köpa bröd, ved, mjölk o. s. v., och det enda de ha är ett litet potatisland.

Herrarna här i kammaren förstå nog, vilken ställning dessa stenhuggeriarbetare intaga i förhållande till de arbetare, som bo på fastlandet. Det har visat sig flera gånger, att när man skickat dessa stenhuggare på nödhjulsarbeten, ha de måst komma tillbaka på grund därav, att de icke varit vuxna det arbete, som lagts i deras händer. Det är icke möjligt för dessa arbetare att göra något annat arbete än att hugga i sten — ja, det är ju icke något trevligt uttryck.

Herr andre vice talmannen sade, att den sten, som hugges nu, skulle bli

*Ang.
Undrande av
arbetslösheten
inom sten-
industrien.*

(Forts.)

Ang.
lindrånde av
arbetslösheten
inom sten-
industrin.

(Forts.)

liggande många år framåt, och det är ju riktigt. Men det är ju så, att stenen icke blir sämre ju äldre den blir; den ligger som den är och kan användas huru gammal den är. Det är en räntesak, om staten kan lämna 3 eller 4 miljoner kronor.

Med dessa små påpekanden, som jag här gjort, har jag velat visa, huru uselt ställt stenhuggarna i Blekinge ha det, och jag misstänker, att förhållandet är enahanda även inom Göteborgs och Bohus län.

Jag ber att till alla delar få instämma uti vad herr Lindblad yttrade, och får jag yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Då jag på statsutskottets fjärde avdelning deltagit i detta ärendes förberedande handläggning, ehuru jag icke hade tillfälle att närvara vid det plenum, då ärendet där slutligen avgjordes, skall jag be att här få säga några ord.

Det är här icke fråga om annat, än att det är besvärligt för stenindustrin. Den saken känna vi alla till, och så till vida finnes ingen skillnad mellan utskottsmajoriteten och reservanternas ståndpunkt, att icke båda skulle vara beredda att träda in i den hjälpaktion, som igångsattes och inleddes förra året med att $3\frac{1}{2}$ miljoner kronor då ställdes till förfogande för upplagring av sten i statens förråd.

Men då det är fråga om att förnya fjolårets beslut med ett ytterligare till 4 miljoner kronor ökat anslag, är det naturligt, att man undersöker och ser efter, huru det ställer sig med det belopp, som förra året ställdes till förfogande, och vilka utsikter man har att på denna väg komma till rätta med de svårigheter, som förefinnas inom denna industrigen.

Det har då visat sig, att det varit mycket svårt att få avsättning för den i statens förråd upplagda stenen. Kungl. Maj:ts proposition angiver, att ungefär en tredjedel skulle vara såld, men sakkunniga, som varit uppkallade till utskottet, ha meddelat att några medel hittills icke influtit. I den tredje delen inberäknas då en post på sten till 100,000 kvadratmeter, som beställts av Djurgårdskommissionen för leverens under 10 år, och det framgår av gjorda förfrågningar, att det skulle ha ställts vissa villkor för inköp.

Det har redan visat sig mycket stora svårigheter när det gällt att få avsättning för denna i statens förråd upplagda sten. Den producerade gatsstenen har, såsom den förste talaren sade, till övervägande del tidigare exporterats, och denna industri är således en exportindustri.

Jag har den uppfattningen, och jag tror att den delas av många, också av herr Lindblad, att det icke går att på vår hemmamarknad vinna vad vi förlora i export. Det är omöjligt att få en hemmamarknad inom landet, som uppväger den minskade stenexporten. Nya vägbeläggningsämnen ha kommit till, som i hög grad konkurrera med stenen. Man räknade i fjol med, att landsvägsdistrikten skulle i stor utsträckning använda gatsten till permanent beläggning av vägar, men det har visat sig, att permanentbeläggning med smågatsten blir dyrare än beläggning med vissa andra ämnen. Cementbetong t. ex. blir betydligt billigare, och det är också en helt och hållet svensk tillverkning och av svenskt material. Asfaltbetong blir ännu billigare. Det har därför visat sig — och det är helt naturligt — att vägstyrelserna dra sig för att köpa smågatsten i den utsträckning, som man väntat sig, helt enkelt därför att det blir för dyrt, och man undrar inte på det, ty det hela måste ju skötas något så när ekonomiskt. Vägstyrelserna kunna ju inte tjänstgöra som något slags sociala välgörenhetsnämnder, utan de måste i främsta rummet ta hänsyn till väggassornas ekonomi och den ekonomiska skötseln av vägväsendet jämte de trafiksynpunkter, som man har att anlägga på detta.

Det är klart, att avsättning av sten skulle kunna påräknas för vissa större

infartsvägar och genomfartsleder i städerna, men vi ha också sett, hurusom man inom städerna belägger stensatta gator med asfalt, och det skulle man ej göra, om det ej vore fördel därmed.

Allt detta — de nya tekniska hjälpmedlen, den tekniska utvecklingen, de förbättrade metoderna, och jag vill därtill även lägga de olika ländernas önskan att alltmer övergå till självhushållning — gör, att även en framtida möjlighet till export synes ganska oviss.

Då är det klart, att man också för sig själv måste till övervägande upptaga frågan om utsikterna till denna industris framtida bestånd och utvecklingsmöjlighet, och när man då ser detta, så måste man ju också ställas inför den frågan, hur länge man skall kunna hålla på att år efter år ge stora miljonanslag för att uppehålla en industrigren, som uppenbarligen, såvitt man hittills kunnat se, inte har den utvecklingsmöjlighet inom landet, som man hade trott. Det har ju, som jag nämnde, visat sig vara ganska besvärligt att finna avsättning för stenen. Jag har mig bekant — vi erforo det även på avdelningen — att man t. o. m. måst använda det medlet att ge ett extra tilläggsbidrag av automobilskattemedel till de vägdistrikt, som vid permanentbeläggning begagna sig av sten från statens förråd. Jag har vidare sett av propositionen, att det finns vissa städer, som gjort förfrågningar om inköp av sten under förutsättning, att de skulle få ett extra bidrag av automobilskattemedel på t. ex. 15 %.

Jag måste säga, att det ter sig litet egendomligt, att på detta sätt även automobilskattemedel skola träda in och bidra till att finansiera arbetslöshetshjälpen. Vi ha i år ytterligare belastat automobiltrafiken med förhöjda skatter för att åstadkomma ökad möjlighet till anskaffning av automobilskattemedel. Vad tro herrarna våra motorfordonsägare och omnibusägare skola säga, när de finna, att automobilskattemedlen på visst sätt användas för att finansiera stenindustrien och därmed arbetslösheten? Automobilskattemedlen skapa ju redan i vanlig ordning en hel del arbetstillfällen i form av vägbyggnader och annat, och ur den synpunkten komma dessa medel mycket väl till pass. Men jag anser, att det inte kan vara riktigt att här först med stora statsanslag finansiera företag, på vilka man enligt min mening kommer att förlora pengar, och sedan ytterligare för att få avsättning för stenen tillgriper automobilskattemedel, som man skaffat genom att än högre beskatta själva automobiltrafiken. Hela det problemet bör därför ganska kritiskt skärskådas.

Det finns också en annan sida i detta problem, som man bör se upp med och som jag skulle vilja be herr kommunikationsministern att uppmärksamma. Det är på det sättet, att det fastställts ett självkostnadspris av kr. 3:50 för denna sten, men en del stenfirmor utbjuda sten till billigare pris, kr. 3:20 å 3:25, och konkurrera således med statens förråd. Jag känner inte närmare till orsaken, men det är tydligt, att dessa statsbeställningar förnämligast gälla maskinslagen sten och således gå till de stora stenindustriföretagen. Men det finnes också många mindre företagare inom stenhuggeribranschen, enskilda personer såsom småbrukare, egnahemsägare o. s. v., som bo i stenhuggeritakter och som själva tillverka handslagen sten, vilken de sedan försälja till uppköpare. Om nu de större företagen understödjas, komma dessa mindre svenska företagare i en svår ställning. Vi skola komma ihåg, att stenindustrien, som jag sade, är baserad på export, och det torde förnämligast vara utländskt kapital, som finansierat den större stenindustrien, framför allt tyskt kapital.

Jag nämnde nyss omkostnaderna för beläggning med smågatsten, cementbetong och asfaltbetong, men jag nämnde inte de siffror, som vi fingo uppgift om på avdelningen. Det meddelades oss, att beläggning med asfalt kostar 7 å 8 kr. per kvadratmeter, med cementbetong 10 å 11 kr. per kvadratmeter och med smågatsten 12 å 14 kr. per kvadratmeter; i sistnämnda fall äro kostnaderna så-

*Ang.
Lindrande av
arbetslösheten
inom sten-
industrien.*

(Forts.)

Ang.
lindrande av
arbetslösheten
inom sten-
industrien.

(Forts.)

ledes betydligt högre. Nu var det ju så, att enligt fjolårets beslut en miljon kvadratmeter eller däromkring skulle anses räcka för att permanentbelägga 16 å 20 mil vägar. Om vi nu ytterligare bevilja 4 miljoner kronor, betyder detta, att förrådet ökas, så att vi skulle få sten för permanentbeläggning av dubbelt så lång vägsträcka. Var och en förstår, att när svårigheter redan nu yppa sig att få avsättning för stenen, måste det uppstå mycket stora lager, och dessa lager komma enligt min mening att verka mycket hindrande för industriens självläkedom efter krisen. Det är ju alldeles uppenbart, att om staten skall ligga med dessa stora lager och sedermera, när statshjälpen upphör, konkurrera med företagen i fortsättningen, så förlänges krisen för hela stenindustrien.

I fråga om finansieringen föreslås i den kungl. propositionen, att dessa 4 miljoner kronor skulle anskaffas genom lån. Utskottet yttrar — liksom reservanterna — att man skall återkomma längre fram rörande anskaffningen av medlen. Fjolårets anslag på 3,500,000 kronor togs av skattemedel direkt på budgeten. Inom statsutskottets fjärde avdelning ha mycket starka betänkligheter rests mot att gå den av Kungl. Maj:t anvisade vägen att anskaffa dessa medel genom lån, då det är så osäkert, huruvida man kan få avsättning för stenen på sådant sätt, att man verkligen får in vad man lagt ut. Det är av den anledningen såväl majoriteten som reservanterna velat skjuta på frågan om medlens anskaffande — ett gott bevis för de farhågor man hyser rörande den ekonomiska sidan av detta spörsmål. Det är ingen tvekan härom, att icke alla vilja vara med och hjälpa, både de, som stå för utskottsförslaget, och de, som stå för reservationen, men vi, som stå för reservationen, till vilken jag kommer att förordna bifall, ha genom att minska anslaget med en miljon kronor velat ytterligare understryka, att det i längden inte kan gå att så här fortsätta med att bevilja miljoner för detta ändamål, utan att vederbörande få en bestämd uppmaning att söka orientera sig för avhjälpan av svårigheterna på annat sätt.

Vi ha också funnit ett stöd för denna minskning i fråga om det av Kungl. Maj:t här begärda beloppet i det förhållandet, att Kungl. Maj:t, såvitt jag fattat saken rätt, förutsätter, att arbetet skulle pågå jämväl under sommarmånaderna. Emellertid har det inom avdelningen upplysts, att man åtminstone under större delen av sommaren skulle kunna bereda en hel del av dessa stenhuggeriarbetare sysselsättning med andra arbeten, och då skulle ju, reellt sett, ett bifall till reservationen tjäna ungefär samma syfte, som Kungl. Maj:ts proposition avser, samtidigt som det innebär en besparing av 1 miljon kronor, vilket i dessa tider är synnerligen välbehöfligt, då det ju från landets olika delar ropas på hjälp av olika slag.

För att man icke mot reservanterna skall rikta den förebråelsen, att de icke taga hänsyn till förhållandena i speciellt dessa bygder, som det här gäller, vill jag begagna tillfället erinra om, att förutom fjolårets anslag och det anslag, som vi nu stå i begrepp att bevilja, även andra medel utgått, i det arbetslöshetskommissionen igångsatt omfattande arbeten i de här närmast berörda länen. I den förteckning, som delades ut här på kammarens bord före handläggningen av vägrådgarna, uppvisades, att statens arbetslöshetskommission i februari i år hade kontraherat arbeten, främst vägarbeten, i Göteborgs och Bohus län för cirka 7,500,000 kronor och i Blekinge län för 4,400,000 kronor. Vad beträffar Göteborgs och Bohus län ingå i denna summa även kostnaderna för ett kanalarbete, men det gäller ju också i detta fall ett arbete. I Blekinge omfatta arbetena uteslutande vägbyggnader. Dessutom ha dessa bägge län sin ordinarie tilldelning av vägsanlag i olika form och vidare tilldelning av automobilskattemedel utöver dessa belopp, som i vanlig ordning ställts till förfogande. Slutligen har Kungl. Maj:t i år i annat sammanhang, nämligen i samband med frågan om luftfartsanordningar, vilken ännu icke behandlats av riksdagen, före-

slagit anordnande av nödlandningsplatser för vissa flygleder, och därest detta blir riksdagens beslut, beredes därigenom möjlighet till ytterligare arbetstillfällen, även i Göteborgs och Bohus län.

Man har således på många sätt och med mycket stora belopp sökt lätta bekymren och lindra arbetslösheten även inom de av krisen inom stenindustrien främst berörda länen. Men det är ju tydligt, att man måste se till, att någonting göres också på andra håll, och jag får verkligen säga, att när man ser vad som göres här, bör man inte ha samvetsförebåelser över att det gjorts för litet, utan man har från statens sida gjort vad som varit möjligt.

Att reservanterna inte kunnat biträda Kungl. Maj:ts förslag beror som sagt ej på bristande vilja. Vi vilja ju alla göra vår stora insats här, men vi ha velat markera, att den nu ifrågasatta formen icke duger i längden med hänsyn till de svårigheter, som hota, när det gäller att få avsättning för denna sten, och de konsekvenser, som dessa stora, tyngande lager föra och redan fört med sig på olika områden, t. ex. i fråga om användningen av automobilskattemedlen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till herr Bergqvists m. fl. reservation.

Herr Forssell: Herr talman! Om man undersöker möjligheterna att inom landet få användning för här ifrågasatt gatsten och därvid anlägger vanliga tekniskt-ekonomiska synpunkter på problemet, så skall man finna, att möjligheterna äro mycket små. I de utredningar, som gjorts på olika håll rörande olika permanentbeläggningars konkurrenskraft, finner man, att smågatstenen är dyrast både i fråga om anläggning och i fråga om årliga kostnader, däri inräknat räntor, underhåll m. m.

Jag hade för några dagar sedan tillfälle att se ett mycket talande exempel på detta. Det var fråga om en utredning angående permanentbeläggning av en väg nere i Västergötland, och där rådde det säregna förhållandet, att det låg ett gatstensbrott ungefär vid mitten av vägen. Man fick alltså ned transportkostnaderna till ett absolut minimum, men trots detta visade det sig fortfarande, att beläggning med smågatsten blev dyrast både med hänsyn till anläggningen och i fråga om det årliga underhållet. Där var dessutom undergrunden god. Det är nu en nödvändig förutsättning för att det åtminstone skall bli något så när ekonomiskt med smågatstensbeläggning, att undergrunden är god, ty i annat fall, om undergrunden är dålig, vilket ofta förekommer, är beläggning med smågatsten praktiskt taget utesluten på grund av de tråkiga följder, som kunna uppstå, eller också kostar en förbättring av undergrunden så mycket pengar, att det inte kan bli tal om saken. I detta fall var undergrunden dock, som sagt, gynnsam, men trots detta ställde det sig dyrast med gatsten. Det visade sig, att beläggning med asfaltbetong i årskostnad drog ungefär 15 % mindre än smågatsten.

Det är således absolut tydligt, att om man lägger tekniskt-ekonomiska synpunkter på detta problem, så skulle smågatsten överhuvud taget inte komma till användning inom landet, när det är fråga om vägar. I viss mån kan undantag göras för gator, där smågatstenen på grund av behovet att riva upp gatorna kan ha vissa fördelar framför asfalt och cementbetong, men det är i alla fall en försvinnande liten del av totalbehovet. Jag erinrar om, att i Stockholms stad, som ju varit speciellt karakteriserad genom sina stengator, försvinna stengatorna successivt, och ingen anlägger numera stengator annat än i undantagsfall. Praktiskt taget är det asfalten, som här har segrat. Detta är så mycket intressantare, som Stockholm i den internationella poesien, i den kinesiska poesien fått en särställning genom sina gator. Det var en landsflyktig kines, som gick här några år. Han var ivrig poetisk författare, och han omnämnde alltid Stockholm som »staden med elfenbetsgator». Även om man kan dela denne

*Ang.
lindrande av
arbetslösheten
inom sten-
industrien.*

(Forts.)

Ang.
lindrande av
arbetslösheten
inom sten-
industrien.
(Forts.)

mans åsikt om stengatornas skönhet, så måste man, när man behandlar problemet i dess helhet för landet, ta hänsyn till de tekniskt-ekonomiska synpunkterna. Att då försöka att med våld och genom extraordinära åtgärder pressa vägdistriktet till att använda smågatsten är att fördärva deras sinne för ekonomi; det bör i stället i högsta grad odlas och ej förfalskas, vilket skulle ske genom att nyttja smågatsten på det sätt, som skulle vara nödvändigt för att få någon nämnvärd användning för stenen. Man bör således, när det gäller denna stenbeställning, inte blanda in Sverige i frågan, ty landet mår allra bäst av att man betraktar denna gatstensbeställning som en exportspekulation och ingenting annat.

Till belysande av frågan om användningen inom landet kan det vara skäl att erinra om, att de höga siffror över placerad gatsten, som stå i betänkandet, äro i någon mån optimistiska, vilket ju även förut påpekats. Den summa, som man för smågatstensens vidkommande tycks räkna med, lär vara 220,000 kronor; av hela beställningen, som belöper sig till 3,500,000 kronor, är det således ungefär 7 %, som blivit verkligt placerade och för vilka man förs räkna med inkomst, om jag inte är fel underrättad. Detta är ett alldeles förträffligt belägg för, att hur gärna man än vill, kan man inte inom landet använda all denna smågatsten, och varje ny summa, som vi anslå till saken, innebär en lagring i exportspekulation. Då är frågan den, om denna exportspekulation kommer att slå slint eller ej. Om man gör en exportspekulation i järnmalm, vilket i högsta grad skett, så kan man vara säker på att järnmalmen alltid kan säljas, men med smågatsten är det inte så lyckligt ställt, ty det är ej uteslutet att vi, när förhållandena möjliggöra för exporten att komma i gång igen, mötas av en ny vägteknik. Det är mycket möjligt, att de främmande länderna lärt sig använda cementbetong och asfalt för sina gator och vägar, så att de inte längre äro intresserade av att köpa vår gatsten. Det vet man ingenting om, men det är en möjlighet, som inte är utesluten. Är det då lämpligt att slå sig på magasinering av gatsten, som praktiskt taget till hela sin volym måste säljas för export?

Om man ser på detta problem i allmänhet, kan man fråga sig: Varför skola just dessa stenhuggare sättas till detta arbete? Ja, det finns rimligen ingen annan förklaring än den, att vi hoppas förhållandena skola bli sådana, att vi kunna exportera stenen och således inte förlora mer än kanske räntorna, möjligen något mer. Eljest vore det lika kärt att sätta alla arbetslösa till sådant arbete. Med tanke på stenens användning inom landet kunde de lika gärna som de andra stå och hugga gatsten. Det bleve visserligen mycket dålig gatsten, som ej kunde exporteras, men om man blir tvungen behålla den inom landet, där den i alla fall inte kan användas, finnes det inte någon anledning, varför man ej skulle ta alla de hundratusen arbetslösa och sysselsätta dem på liknande sätt.

Jag kommer till sist till en synpunkt på hela denna fråga, som jag tror är ganska allvarlig, och det är, att vi fortfarande lida under en viss överflödsmentalitet. Vi ha trott här, att vi varit så rika — inte bara vi i vårt land, utan människorna överhuvud ha trott, att den oerhörda uppgång de varit med om skulle bli bestående och att maskinkulturen skulle skänka oss så mycket materiellt överflöd, att vi kunde tillåta oss ungefär vad som helst. Ett led däri äro de reservarbeten eller, som det förr hette, nödhjälpsarbeten, som göras här i landet. De äro som bekant inriktade på att utföra saker, som inte äro nödvändiga. Det är inte tillåtet att göra reservarbeten av en art, som eljest skulle utföras, utan de skola betraktas som en sorts prestationer, som visserligen kunna komma till nytta — det är ju inte fråga om att inte våra väg- och järnvägsarbeten komma till nytta — men de ha inte varit lika nödvändiga som andra saker skulle kunna vara. Just detta, att man ger ut pengar, och massor

med pengar, på föremål, som inte ge valuta för pengarna, att man således tror sig år efter år kunna ösa ut tiotals miljoner — det är uttryck för denna överflödsmentalitet, ur vilken det kan bli ett högst obehagligt uppvaknande. Dessutom har man tydligtvis i mycket hög grad här försökt kombinera det gamla borgerliga samhällets sätt att se problemen med planhushållning, men tyvärr har man plockat ihop dem på felaktigt sätt. Genom att införa planhushållning på detta område och offra pengar på dessa reservarbeten hindrar man den självläkeedom, som ligger i det borgerliga samhällets sätt att arbeta, d. v. s. just detta, att när folk börjar lida nöd, bli de uppfinningsrika, och då komma deras tankar och deras arbete att ge nya möjligheter. Hur göra vi? Jo, vi inrikta oss speciellt på, att när folk får det svårt, så skola vi sysselsätta dem med saker, som inte äro till någon nytta. Där ha vi således tillgripit en förvänd planhushållning, men i den stora frågan, när det gäller produktionen och att hålla upp det verkliga samhällsarbetet, ja, då begära vi att de borgerliga metoderna skola funktionera, även när de inte kompletteras med denna motor, som heter fruktan för nöden.

Ja, det är, såvitt jag förstår, nödvändigt att anlägga den synpunkten på detta problem, att varje öre, som ges ut, skall behandlas så, att det kommer till största möjliga nytta, och det är något, som fattas, när man kan ge sig till att på detta sätt år efter åt offra miljon efter miljon på anslag, om vilka man absolut kan säga, att de inte komma till nytta.

Jag skulle helst velat sluta med ett avslagsyrkande på det här miljonanslaget, men då det inte finns någon som helst utsikt till, att ett avslagsyrkande skall gå igenom, nöjer jag mig med att yrka bifall till reservationen.

Herr statsrådet **Jeppsson**: Herr talman! Jag ber att få framföra ett tack till statsutskottet för det sätt, varpå utskottet behandlat den föreliggande propositionen. Med verklig glädje och tillfredsställelse har jag erfarit, att från statsutskottets ledamöters sida intet yrkande om avslag på propositionen framställt. Alla i utskottet ha varit ense om att ytterligare hjälp måste ges till stenindustriens arbetare — det är bara om beloppet, som man tvistat.

Det är ju tyvärr så, att denna stenindustri, som tidigare sysselsatt ett avsevärt antal — cirka tiotusen — arbetare, under de senaste åren fått vidkännas allt större svårigheter. Redan under sommaren och hösten 1930 inträdde ju en avsevärd försämring inom stenindustriens verksamhetsområde, och man måste då vidtaga inskränkningar och avskedanden av arbetspersonal. Detta föranledde också vid sistlidna års riksdag en motion, vari hemställdes om anslag på 3,500,000 kronor för tillverkning av smågatsten i syfte att på så sätt lindra nöden bland stenindustriens arbetare. Riksdagen biföll motionen, och anslaget har möjliggjort, att man under 6 månader kunnat sysselsätta ett visst antal arbetare. De 3.5 miljoner kronor, som beviljades, ha nämligen inte räckt till beredande av sysselsättning vare sig åt samtliga stenarbetare eller under hela året för dem, som fingo arbete, utan först från och med den 1 oktober i fjol vidtog tillverkningen av den statsbeställda stenen, och detta arbete har slutförts nu under april månad.

Enligt de avtal, man hade träffat med firmorna — inte endast med de större, herr Johansson, ty varje tillverkare, som ville anmäla sig och kunde påvisa arbetslöshet inom sitt företag, hade möjlighet att få en del av beställningen, då fördelningen av densamma ägde rum — förbundo sig dessa att under cirka 6 månader sysselsätta 3,104 man. Detta motsvarar ungefär $33\frac{1}{3}$ % av den arbetarstam, som på detta område var sysselsatt i november 1930, d. v. s. strax innan den stora inskränkningen av tillverkningen började göra sig gällande. Dessa 3,104 man fördelades med cirka 2,000 man från Bohuslän, cirka 600 från Blekinge, cirka 300 från Hallands län, 133 från Kalmar län och 8 man

*Ang.
lindrande av
arbetslösheten
inom sten-
industrien.
(Forts.)*

Ang.
lindrande av
arbetslösheten
inom sten-
industrin.
(Forts.)

från Kristianstads län. Man maximerade också deras arbetsförtjänst per månad till högst 130 kronor för familjeförsörjare och 100 kronor för ungarlar. Men genom de frivilliga begränsningar av maximiförtjänsten, som särskilt inom Hallands och Blekinge län genomfördes, och även tack vare andra åtgärder har man lyckats utöka antalet av med statsbeställningen direkt sysselsatta arbetare till 4,010 man. Därutöver bereddes även sysselsättning åt ett avsevärt antal förmän, stenarbetare, dagsverkare, hjälparbetare och stenkörare. Man fick på det sättet med ytterligare något över 1,000 man, närmare bestämt 1,357 man. Däri ingår ju också en hel del jordbrukare, som genom stenkörslor fått en icke föraktlig biförtjänst.

Nu äro, som jag nämnde, dessa arbetstillfällen i stendistriktet tillfullo utnyttjade, och arbetet i stenbrotten ligger nere i avvaktan på riksdagens beslut i denna fråga, vilket skulle giva möjligheter att återigen sätta arbetet i gång.

Från några talares sida ha här gjorts vissa erinringar mot Kungl. Maj:ts förslag liksom ock gentemot utskottet, som tillstyrkt detsamma. Man har bland annat sagt — jag tror det var herr andre vice talmannen —, att när reservanterna nu anse, att ytterligare 3 miljoner kronor böra anvisas för detta ändamål, borde detta vara tillräckligt. Ja, väl vore, om så vore förhållandet. Men oavsett vad reservanterna i det fallet anse, bli dessa 3 miljoner kronor icke tillräckliga —, det kunna herrarna vara övertygade om. Vidare säger herr andre vice talmannen, att man får ordna det så, att de ogifta arbetarna söka sig annat arbete. Ja, så är redan nu fallet. Av de med statsbeställningen sysselsatta är det ett mycket litet fåtal, som är ungarlar; praktiskt taget allesammans äro familjeförsörjare.

Jag har också ett par ord att säga i anledning av herr Johanssons i Fredrikslund anförande. Herr Johansson säger, att det är mycket svårt att få avsättning för den på grund av statsbeställningen tillverkade gatstenen. Ja, det är alldeles riktigt. Men när man säger, att ännu har inte mer än så och så mycket sålts av denna tillverkade smågatsten, får man komma ihåg, att det var först under hösten 1931, som denna tillverkning började. Under vintermånaderna äga i regel inte stensättningsarbeten rum, utan först under sommaren eller den blidare delen av året kunna dylika arbeten utföras. Man har således inte ännu haft någon verklig säsong, kan man säga, för detta arbete. Hurudant det blir i fortsättningen, därom vågar jag inte yttra mig, men jag vill endast konstatera, att vi ännu inte ha en verklig arbetsommar bakom oss.

Så säger herr Johansson, att man ger extra bidrag av automobilskattemedel till vissa städer, och jag fick den uppfattningen, att herr Johansson kritiserar detta ganska skarpt. Den extra tilldelning, som i detta fall givits, har ju utgått enligt riksdagens direkta anvisning. Riksdagen framhöll ju i fjol vid beviljandet av dessa 3.5 miljoner i skrivelse till Kungl. Maj:t, att anslaget beräknats med hänsyn till det behov, som enligt gjorda uppskattningar föreläge av gatsten för vägbeläggningar, och till den stegring av detta behov, som syntes vara att förvänta, därest inköpspriset sänktes och i all synnerhet om, såsom under förhandenvarande förhållanden syntes vara rimligt, något högre statsbidrag utöver normalt utgående 75 procent kunde påräknas vid användning av gatsten för permanentbeläggning. Det är således ett direkt uttalande av riksdagen, som i någon mån har genomförts i praktiken.

Vidare anförde herr Johansson betänkligheter mot att lånemedel beviljades för detta ändamål. Det är alldeles riktigt, att man kan ha anledning att hysa betänkligheter mot detta. Men från Kungl. Maj:ts sida har man sett denna sak på det sättet, att när riksdagen i fjol beviljade ett anslag av 3.5 miljoner kronor till detta ändamål att utgå av skattemedel, skulle man kunna i år bevilja ett anslag av 4 miljoner kronor att utgå av lånemedel, detta därför att man på det sammanlagda anslagsbeloppet 7.5 miljoner kronor har en marginal

på 3.5 miljoner, anvisade av skattemedel. Det tror jag bör vara tillräckligt, för att man inte skall behöva befara, att dessa lånemedel en gång skola få täckas genom anvisande av skattemedel.

Herr Johansson säger också, att reservanternas förslag tjänar samma syfte som Kungl. Maj:ts, men man sparar 1 miljon kronor genom det. Ja, reservanternas förslag tjänar i viss mån samma syfte, men man sparar inte en miljon, därför att om man får 1 miljon kronor mindre till dessa arbeten, måste de arbetare, som genom minskning av det av Kungl. Maj:t begärda anslaget icke kunna finna sysselsättning vid statsbeställningen, beredas möjlighet att kunna existera på något annat sätt. Och i så fall måste sannolikt staten genom arbetslöshetskommissionens försorg träda emellan med kontantunderstöd eller genom beredande av sysselsättning vid reservarbeten. Åtskilliga av de kommuner det gäller ha för närvarande en så svag ekonomisk ställning, att de inte ens förmå anskaffa de 10 % av kontantunderstödet, som i regel fordras för att detta skall utgå.

Vidare talade samme ärade talare något litet om arbetslöshetskommissionens arbeten i Bohuslän och Blekinge, och jag fick den uppfattningen, att herr Johansson ansåg, att dessa båda län gynnats alldeles för mycket av arbetslöshetskommissionen. Ja, det är riktigt, att arbetslöshetskommissionen i dessa båda län har anordnat mycket stora arbeten, framför allt vägarbeten. Men jag skall tillåta mig att här lämna ett par siffror. Det finns en kommun i Bohuslän, som heter Brastad. Den har 4,070 invånare, av vilka 1,011 äro stenhuggare under vanliga förhållanden. Det finnes, som man kan förstå, inte mycket annat folk i den kommunen än stenhuggare och deras familjemedlemmar. De ha en utdebitering år 1931 av 10.70 per skattekrona, år 1932 av 21 kronor, vägskatten oräknad. Och vid årsskiftet hade kommunen det oaktat på grund av arbetslösheten en sammanlagd kassabrist på 70,000 kronor. Enligt uppgifter, som jag i dag sett, har den för förra året deklarerade och i år taxerade inkomsten i denna kommun sjunkit med omkring 60 %. Vad tro herrarna, att det skall bli för utdebitering per skattekrona där? Hur skulle man där kunna skaffa det bidrag till kontantunderstöd, som erfordras, i den händelse man fräntar denna kommun den möjlighet, den har haft under sista tiden, att i statsbeställningen sysselsätta 456 man? Jag vet inte, om arbetslöshetskommissionen utan vidare kan absorbera dem vid något reservarbete eller hur därmed förhåller sig.

En annan kommun skall jag tillåta mig att något nämna om. Det är en ganska stor kommun från mitt eget hemlän, Blekinge, som heter Asarum. Inom denna kommun har arbetslöshetskommissionen de sista åren anordnat vägarbeten i mycket stor utsträckning. Jag vågar kanske säga, att det väl inte finns något vägdistrikt — kommunen utgör samtidigt vägdistrikt — där man i förhållande till distriktets storlek haft sådana arbeten i samma utsträckning som här. Nu fram på sommaren äro dessa arbeten avslutade. Distriktet, som ju samtidigt är kommunen, kan knappast uppleta flera arbetsmöjligheter i form av vägarbeten. Där bli ytterligare mellan 300 och 400 man arbetslösa, skulle jag tro, ifall inte arbetslöshetskommissionen kan placera dem på annat håll. Den kommunen har 221 man sysselsatta med statsbeställningen.

En liten socken, som heter Sturkö och ligger ute i Karlskrona skärgård, har 1,989 invånare, av vilka 362 äro stenhuggare. 144 man arbeta vid statsbeställningen, 107 ha kontantunderstöd, en del äro vid arbetslöshetskommissionens reservarbeten och en del äro ohjälpta. Denna kommun beslutade i föl en uttaxering av 28:27 kronor per skattekrona. Den har en vägskatt på 1:26; och det heter i en rapport från kommunen, att dess ekonomi är hopplös, enär inga skatter inflyta. Vad skall man där betala med? De få lantbrukare, som finnas där, ha dåliga jordbruk och utgöra klena skatteobjekt.

*Ang.
lindrande av
arbetslösheten
inom sten-
industrin.
(Forts.)*

Ang.
lindränd av
arbetslösheten
inom sten-
industrin.
(Forts.)

Jag tror således inte, att man kan säga, att man genom ett bifall till reser-
vanternas förslag skulle spara 1 miljon kronor, ty staten kan inte lämna dessa
arbetslösa stenhuggare åt deras öde. Man måste på ett eller annat sätt sörja
för att de kunna existera.

Herr Forssell, som hade ordet närmast före mig, sade: »Vi ha trott här, att
vi äro så rika och ett led i den tankegången är nödhjälpsarbetena, på vilka man
ger ut en massa pengar, utan att man får valuta för dem.» Ja, om någon här i
landet tror, att vi äro rika, kunna herrarna vara försäkrade om, att den tanken
är då inte förhärskande i stenhuggardistriktet. Jag kan inte underlåta att
säga, att när jag hörde herr Forssells anförande här angående arbetslösheten
och betecknade dess bekämpande genom reservarbeten och dylikt, såsom ett
hinder för självläkedom, kunde jag inte undgå att göra den reflexionen, att det
resonemanget var ganska verklighetsfrämmande.

Jag skall inte längre i detta sammanhang uppehålla kammarens tid, men jag
vill på det varmaste vädja till denna kammare, att den inte i den situation, i
vilken denna i allra högsta grad betryckta arbetargrupp dock befinner sig, un-
dandrager det stöd, som Kungl. Maj:ts proposition och utskottsutlåtandet avse
att giva. Denna arbetargrupp har även under goda tider, då man t. o. m. har
talat om att vårt land haft en ekonomisk storhetstid, fått nöja sig med relativt
små inkomster. De ha inga ekonomiska reserver att falla tillbaka på. De
kommuner, som hysa det största antalet av dessa arbetare, höra till de mest
skattetyngda i hela vårt land. De befinna sig, kan man säga, i fullkomlig
ekonomisk misär. Ett bifall från riksdagens sida till Kungl. Maj:ts av utskot-
tet tillstyrkta förslag skulle dock ge dem någon hjälp, och det skulle framför
allt visa dem, att man från statsmakternas sida inte ställer sig likgiltig för
den nöd, som råder i dessa distrikt.

Herr Hagman: Herr talman, mina herrar! Det problem, som vi här i dag
behandla, är ju endast ett avsnitt av det stora arbetslöshetsproblemet, som
måste betecknas såsom mycket aktuellt för närvarande i vårt land. Liksom de
norrländska skogsarbetarna efter en kort arbetssäsong i skogarna med dåliga
förtjänster i dessa dagar fullkomligt välla hem till sina hemkommuner och an-
mäla sig hos de kommunala myndigheterna med begäran om omedelbar hjälp,
ha i dessa dagar de med statsbeställningen sysselsatta stenarbetarna måst läm-
na sina arbetsplatser och begivit sig hem till sina kommuner, därför att den-
na frågas behandling här i riksdagen har fördröjts så pass länge, som fallet
 varit.

Jag vill erinra om att arbetet med statsbeställningen av sten för 3.5 miljoner
kronor, varom vi fattade beslut i maj månad förra året, varade endast till ut-
gången av mars innevarande år. Kungl. Maj:t vidtog då en åtgärd i avsikt
att åstadkomma ett interregnum under den tid, som kunde gå innan kamrarna
fattade beslut angående beviljande av nya medel, i det att $\frac{1}{6}$ av de tidigare
gjorda beställningarna skulle utföras under april månad. Så har skett och
därför ha vi ju inte märkt något av svårigheterna i stendistriktet under förra
månaden. Men praktiskt taget med utgången av april ha samtliga stenfir-
mor entledigat sin personal och vi få i arbetslöshetskommissionen dagligen
framställningar från dessa kommuner om att hjälp i ökad omfattning måtte
beredas, därför att antalet hjälpsökande stiger snabbt för varje dag, som går.
Läget är helt enkelt, som statsrådet nyss meddelade, förtvivlat i dessa kom-
muner och här har ju ingen vågat taga på sitt ansvar att säga, att man skall
lämna dessa kommuner och deras arbetslösa utan hjälp och stöd. Då är alltså
frågan bara den: på vilket sätt skola dessa arbetslösa på bästa och förmån-
ligaste sätt hjälpas? Skola de hjälpas genom att vi nu bevilja medel till en
ny statsbeställning eller skola de hjälpas genom att de liksom andra arbetslösa

få i vanlig ordning via sina kommuners lokala arbetslöshetskommittéer hos arbetslöshetskommissionen göra framställning om hjälp i en eller annan form? Det är ju klart, att båda vägarna äro framkomliga. Men jag vill säga herrarna, att arbetslöshetskommissionens kundkrets är så oerhört omfattande och den har hittills stigit månad för månad på ett sådant sätt, att om man kunde undvika att nu öka densamma med mellan tre- och fyratusen personer, skulle det vara en fördel både för kommissionen och för dessa stenarbetare, som vi här i dag tala om. Saken är nämligen den, att den hjälp, som kan beredas genom kommissionen, och den, som kan beredas genom nya statsbeställningar av sten, äro beträffande kostnaderna ungefär likvärdiga. Det blir inte dyrare att låta vederbörande hugga gatssten i sitt yrke med de begränsade förtjänster, som vederbörande ha med arbetsgivarna överenskommit om, än att placera dem vid av kommissionen bedrivna reservarbetsföretag. Det måste emellertid anses vara en mycket stor fördel, om dessa arbetargrupper kunde bli hjälpta genom att få arbete i sitt eget yrke och framför allt på sin hemort, därför att de, som varit sysselsatta vid dessa statliga stenbeställningar, äro upp till 90 % familjeförsörjare med stora familjer. Och det finns för kommissionen ingen möjlighet att skaffa arbete för alla i de bygder, där de äro bosatta, utan det måste bli fråga om transport av vederbörande familjeförsörjare långa vägar från hemorten och den, som vet, vad det betyder i moraliskt och andra hänseenden att förflytta massor av familjeförsörjare från hemorten till långt bort belägna arbetsplatser, tvekar verkligen att förorda en sådan utväg. Vidare ligger saken till på det sättet, att arbete inte kan anskaffas från och med i morgon eller nästa vecka, utan att anskaffa arbete för cirka 3,000 personer, som det härvidlag gäller, är en historia, som tager ett par, tre månader i anspråk, och under tiden måste under alla förhållanden en mycket omfattande understödsverksamhet igångsättas i huvudsak med enbart statsmedel. Kommissionen förmenar, att man under den varmare årstiden, då arbete av vilket slag som helst kan utföras, bör begränsa understödsverksamheten och öka arbetstillfällena för att vänta med understödsverksamheten till vinterhalvåret. Skall man här i dag avslå förslaget om beviljande av nya medel till statsbeställningar, måste man öka understödsverksamheten. Det är för närvarande cirka 24,000 huvudpersoner, som åtnjuta understöd av statsmedel, och till dessa skulle nu komma ytterligare bortåt 3,000 personer.

Allt tyder därför enligt min mening på att man bör bevilja de 4 miljoner kronor, som utskottet gör framställning om, så att man åtminstone inte behöver öka understödsverksamheten utan i stället låter vederbörande fortsätta att arbeta i sitt yrke med de begränsade förtjänster, de ha överenskommit med arbetsgivarna om och varom full enighet råder. Då få de kvarstanna hos sina familjer och i sina hemkommuner, varigenom man undviker en rad av nya svårigheter, som man hittills inte behövt räkna med.

Om det nu vore på det sättet, att stenen vore fullkomligt värdelös, skulle jag kunna förstå de uttalanden, som här gjorts och som gå ut på att det är lika bra att först som sist bestämma sig för att avveckla gatstensindustrin i vårt land. Det torde emellertid inte förhålla sig på det sättet. Och jag vill erinra herrarna om att även om vi nu tillverka för ytterligare 4 miljoner gatsten, få vi ett lager för sammanlagt endast 7 miljoner kronor. Detta utgör en kvantitet, som under t. ex. de normala förhållandena 1929—1930 exporterades under 6 månader. Exportens värde uppgick nämligen då till cirka 15 à 16 miljoner kronor om året. Så snart vi återfå normala ekonomiska förhållanden i världen, kan denna sten, som vi ha tillverkad, i en handvändning exporteras. Och jag tror inte, att vi skola behöva räkna med några större förluster än de ränteförluster, som naturligtvis komma att uppstå. Det måste betraktas såsom en förmånlig och ekonomisk arbetslöshetspolitik att låta dessa familjeför-

*Ang.
lindrande av
arbetslösheten
inom sten-
industrin.*

(Forts.)

Ang.
lindrane av
arbetslösheten
inom sten-
industrien.
(Forts.)

sörjare inom stenindustrin tills vidare bli sysselsatta med tillverkning av gatsten.

Jag har konfererat med personer, som nyligen besökt utlandet och där varit i förbindelse med sina tidigare köpare och de göra gällande, att det är ingalunda samma förhållande därute som här hemma, att man vill övergå till nya beläggningsmaterial — asfalt eller betong —, utan det är helt enkelt den svåra ekonomiska depressionen, som är anledningen till att man har måst avstå från inköp av gatsten. Så snart ändrade ekonomiska förhållanden inträtt, torde exporten av gatsten från vårt land nå nytt komma i gång, låt vara kanske inte omedelbart i samma omfattning som tidigare.

Nu har man här gjort ett stort nummer av att kommissionen tidigare i ett yttrande över ifrågavarande stenbeställning förklarade, att den vore beredd att rycka in och hjälpa även arbetslösa inom denna industri. Men jag vill påpeka, att detta uttalande hänför sig ingalunda till läget för dagen. Det gällde den förra året beviljade summan till statsbeställningarna, men om kommissionen hade beretts tillfälle att yttra sig om den nu föreliggande situationen, är jag starkt benägen att tro, att kommissionen för sin del skulle tillstyrkt det högre beloppet, därför att det föreligger nu helt andra svårigheter än vid den tidpunkt, när det citerade uttalandet fälldes. Om man nu stannar för reservanternas yrkande om 3 miljoner kronor, skola därifrån först och främst avdragas cirka 500,000 kronor att betalas till firmorna för det arbete, som utförts under april månad. Det finns alltså 2,500,000 kronor kvar till nästkommande vinter. Detta belopp räcker inte att klara den kommande vinterns värsta månader utan härför fordras minst 3.5 miljoner kronor. När det nu har räknats med att arbetet på denna nya statsbeställning skulle fortgå under hela sommaren och kommande vinter, måste jag för min del säga, att inte ens 4 miljoner kronor äro härför ett tillräckligt belopp. Men om ett anslag av 4 miljoner kronor beviljas, torde det vara möjligt för kommissionen att nu på våren under en kortare avvecklingsperiod av de statliga stenbeställningarna få till stånd arbeten i sådan omfattning, att vi fram på sommaren kunna taga emot dem, som då i alla fall komma att falla kommunerna till last. Ty det kan inte bli tal om att ens med ett belopp av 4 miljoner kronor, som här ifrågasättes, hålla verksamheten i gång hela sommaren. Man är absolut tvingad till ett uppehåll under sommaren under alla förhållanden. Men det är för att göra det bästa möjliga i en svår situation, som jag på det bestämdaste hemställer till kammaren att, sådana förhållandena gestalta sig speciellt inom Göteborgs och Bohus och Blekinge län — de andra länen äro inte tillnärmelsevis i samma trångmål —, medgiva, att ett belopp av 4 miljoner kronor beviljas, så att vi någorlunda anständigt kunna draga oss fram genom de betydande svårigheter, som i alla fall komma att föreligga.

Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet nämnde om svårigheterna för vissa kommuner där nere i stendistriktet, och jag skulle kunna ge herrarna häpnadsväckande skildringar av dessa svårigheter. Man behöver bara tänka sig en kommun, som har det så pass svårt, att de enskilda ledamöterna av kommunalnämnden måste i tur och ordning skriva på växlar i bankerna för att få tillräckligt med pengar att betala ut understöd till de arbetslösa. Man får på det sättet laborera med individuella växlar för att hjälpa kommunen genom svårigheterna. Och i vissa av dessa kommuner nere i stendistriktet sitter man på sina klippor, och får man inte arbeta med stenen, har man heller ingenting att äta. Är det då 213 personer rapporterade hos de kommunala myndigheterna såsom arbetslösa och hjälpbehövande, så måste 213 beredas hjälp, ty kommunen kan inte ta hand om tio personer med egna medel. Det är inför dessa betydande svårigheter, som staten måste besluta sig för detta steg, som möjliggör för oss att till och med i de mycket snäva former,

varunder hjälpen utgår, kunna få fortsätta med i första hand en sakta skeende avveckling på vårkanten. Sedan får arbetslöshetskommissionen under sommaren, då i alla fall verksamheten måste läggas ner, försöka att bereda vederbörande hjälp antingen genom understöd eller annat arbete. Huvudsynpunkten måste ju nämligen vara att bereda arbetstillfällena i hembygden under kommande vinter, men det går inte för sig med ett så blygsamt belopp som de 3 miljoner, som reservanterna föreslå.

Jag har såsom kommissionens representant deltagit i steninköpskommitténs sammanträden och varit med om dess överläggningar och varit i tillfälle att medverka till, att det hela hänger ihop, både den hjälpverksamhet, som bedrivs av kommittén genom statsbeställningarna, och den som bedrivs av kommissionen. Jag kan vitsorda vad som finnes återgivet i utskottets betänkande, att stenen är av utomordentlig kvalitet, och personligen kan jag säga — jag har nämligen även deltagit i arbetet för de tidigare statsbeställningarna — att den senaste beställningen har förberetts på ett betydligt mera ingående sätt än tidigare. Verksamheten överhuvud taget förtjänar ett helt annat öde, särskilt med hänsyn till det kolossala hjälpbehov, som föreligger, än att nu klipps av på det sätt som bleve nödvändigt, därest reservationen vinner gehör.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

I herr Hagmans yttrande instämde herr *Hansson, Sigfrid*.

Herr Widell: Herr talman! Efter de klagörande anföranden, som hållits dels från statsrådsbanken och dels av herr Hagman, kan jag, då jag skall yttra mig för utskottsförslaget, fatta mig synnerligen kort. Vad beträffar herr Forssells anförande, så vill jag endast helt enkelt konstatera, att de åsikter han företräder inte räkna några anhängare inom statsutskottet och knappast heller i denna kammare. Då herr Forssell inte är närvarande i kammaren, skall jag inte gå vidare in på ett bemötande av hans anförande; det kanske också kan vara överflödigt.

Beträffande herr J. B. Johanssons anförande skall jag inskränka mig till att ta upp en sak. Herr Johansson yttrade, att det kunde inte vara rimligt att i längden hålla på med att uppehålla stenindustrin med statsbeställningar. Nej, det är uppenbart. Därom förefinnes ingen meningsskiljaktighet, att man inte i *längden* kan uppehålla en industri på det sättet. Men frågan är: vad skall man göra nu, om man inte ger en statsbeställning? Ja, om man inte ställer sig på herr Forssells ståndpunkt, så finns det ju ingen annan utväg än att anordna nödhjulsarbeten. Det är det enda val vi ha. Antingen får man hålla industrien i gång i begränsad omfattning eller också anordna nödhjulsarbeten, det finns ingen annan möjlighet. Och då måste man säga sig, att nog är det ur alla synpunkter att betydligt föredra, om arbetarna kunna sysselsättas i den näring, som de tillhöra och där de haft sin utkomst, än att de skickas ut på arbete i andra trakter, arbete som kanske är av för dem alldeles främmande natur. Herr J. B. Johansson ansåg det nödvändigt att träffa andra anstalter. Ja, i statsutskottet yttrades under debatten av en ledamot: »Detta går inte, det är nödvändigt, att stenhuggeriarbetarna skaffa sig annat arbete, man kan inte hålla på på detta sätt.» Jag svarade denne talare liksom jag nu svarar herr J. B. Johansson, att jag tror att stenhuggeriarbetarna skulle vara innerligt tacksamma, om de kunde få anvisning på, var sådant arbete finns. Jag vet inte något sådant i dessa tider, om man inte anordnar nödhjulsarbeten. Men då få de inte vara kvar i sin egen industri, och jag vet verkligen inte, var man skulle placera dem.

Som sagt, det föreligger inte någon större meningsskiljaktighet mellan majoriteten och minoriteten i statsutskottet. Tvisten gäller praktiskt taget en-

Ang.
lindrande av
arbetslösheten
inom sten-
industrien.

(Forts.)

dast, om man skall bevilja fyra eller tre miljoner, och efter de anföranden, som hållits av herr statsrådet och herr Hagman förefaller det mig, som ordföranden lugnt skulle kunna gå på det högre beloppet. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Häri instämde herr *Hallin*.

Herr **Wallis**: Herr talman! Jag skall endast tillåta mig några korta erinringar i anledning av herrar Forssells och J. B. Johanssons försök att helt enkelt utrangera stenen såsom vägbeläggningsmedel i vårt land. Jag tror att vi äro alldeles för tidigt ute för att kunna bedöma den saken och ännu inte ha tillräcklig erfarenhet på detta område. I de länder dit under många år exporten pågått har smågatstenen visat sig vara ett mycket frekventerat beläggningsmedel, och genom de provningar som skett har det ställts utom allt tvivel, att den där anses som det bästa som kan fås. Det är ju obestriddigt, att det blir dyrbart, men man får inte allenast räkna med själva anläggningskostnaderna utan även ta hänsyn till underhållskostnaderna i fortsättningen. Jag skall beträffande dessa tillåta mig att anföra vad en undersökning i Danmark givit vid handen. Undersökningen har omfattat 18 olika gatusträckningar, varvid man undersökt avnötningen per kvadratcentimeter, motsvarande en trafik på en miljon ton. Det har visat sig, att en körbana av cementbetong slitits dubbelt så mycket, en av asfaltbetong tre gånger så mycket vid all trafik och sex gånger så mycket vid luftringstrafik som en körbana av smågatsten under i övrigt likartade trafikförhållanden. Jag har själv gjort förfrågningar under mina resor och senast observerat en väg i Linköping, som varit belagd med smågatsten i 15 år, och där det knappast syntes något slitage. Helsingörsvägen i Danmark har legat orubbad i 24 år med den svenska graniten utan att kräva något underhåll. Det är också anmärkningsvärt, att den årliga medelökningen av smågatstensbeläggning har i Danmark under de senaste åren utgjort 60 kilometer, medan andra permanentbeläggningar stannat vid 3 kilometer. Visserligen ha dessa ökats under åren 1930 och 1931, men det har visat sig så sent som under perioden 1925—1931, att smågatstenen varit den mest använda för permanentbeläggning.

Vad nu beloppet beträffar är det alldeles givet, att riksdagen bör känna sig tryggare inför de kalkyler och beräkningar av behovet, som gjorts av departementschefen, än inför dem, som gjorts av reservanterna. Det ligger i sakens natur, att de senare inte haft tillgång till samma möjligheter att fastslå detta behov.

Det har även anmärkts, att vissa län genom denna hjälp erhållit större understöd än andra. Men det avgörande på den punkten är ju, att stenindustrien är koncentrerad till dessa trakter, liksom sockerindustrien, som det för några år sedan var fråga om, är koncentrerad till Skåne. Det är alltså betingat av förhållandena, som man inte kan komma ifrån.

Men för att återkomma till vägarna, så tror jag, att frågan om beläggningsmaterialet ännu inte är slutdiskuterad bland fackmännen. Bland annat gäller detta säkerhetsmomentet, sådant det ter sig på smågatstensbelagda vägar och andra permanentbelagda. Jag har resonerat med fackmän, som trafikerat olika vägar, och det såges bland dem, att styrmöjligheten är mycket större och bättre och tryggare på en smågatstenväg än på en annan väg. Särskilt gäller detta i jämförelse med asfaltvägar, där slirningar äro mycket vanligare. När det gäller stadstrafik, tillkommer också bländningsmomentet, som ofta åstadkommer olyckor. När det är regn, så ligga asfaltgatorna som en spegel, så att förarna bli bländade, varigenom olyckor kunna inträffa.

Det var detta lilla inpass jag ville göra, eftersom de efterföljande talarna

inte följde den deklaration, som reservanternas talesman gjorde, att inte ingå på något resonemang om de olika permanentbeläggningarnas lämplighet.

Till slut vill jag påpeka, att även om Tyskland och Frankrike nu skulle tillgodose sitt behov av smågatsten genom egna stenindustrier, så att exporten dit hädanefter inte skulle bli så avsevärd — det är dock att märka, att deras sten är av betydligt sämre kvalitet och mindre slitstark — så ha vi dock kvar Argentina, som inte har någon möjlighet till egen stenproduktion. Till detta land komma vi säkerligen att ta upp stenexporten, då det hela kommer i gång igen. Vi skola alltså inte se så förfärligt mörkt på vår svenska stenindustri. Exporten har tidigare haft en nedgångsperiod men åter repat sig och vår stenindustri kan åter blomstra och gå ånyo en god framtid till mötes. Jag tror icke det är någon risk att vi skola få lägga ut dessa pengar till ingen nytta.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Jag skall endast be att få säga några ord med anledning av vad ett par talare yttrat.

Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet sade gentemot min anmärkning, att vissa mindre företagare inom stenindustrien bleve lidande på denna hjälpaktion, därför att denna endast komme en viss del av industrien till godo, att inom sin egen bransch fick var och en anmäla sig. Jag förmodar han menade arbetsgivarna. Men det finns, som jag nämnde, inom stenindustrien många enskilda, som utöva stenhuggeriet som sitt yrke och som äro sina egna arbetsgivare och sälja sten till uppköpare. Jag menar, att dessa små företagare bli lidande genom att denna hjälpaktion kommer att tynga lagren och hämma verksamheten och trycka priserna i fortsättningen. Då jag anmärkte på, att det var så litet av det gamla, som ännu var sålt, replikerade herr statsrådet, att det inte varit någon egentlig säsong ännu. Men härtill genmäler jag, att nu är ju säsongen inne, och vi basera ju vår redogörelse på de beställningar som gjorts. Skall stenen av fjolårets lager användas under denna säsong, måste väl beställning nu vara gjord.

Sedan yttrade herr statsrådet, att riksdagen själv vid beviljandet av anslaget förra året i direktiven gav möjlighet till extra tillägg av automobilskattemedel. Det är riktigt, det visste jag också. Jag har inte heller sagt, att statsrådet begätt någon konstitutionell oriktighet, men jag har sagt, att så går det till, automobilskattemedel användas, om jag så får uttrycka mig, för att subventionera vederbörande vägdistrikt och även vissa städer för att de skola köpa sin sten från statens förråd. Det är mot detta sätt att använda bilskattemedel, som jag i någon mån måste reagera och som det kan vara skäl i, att kammaren också observerar, när det gäller att i fortsättningen ge dylika fullmakter. Herr statsrådet sade, att det går inte nu längre att leta upp flera vägarbeten där nere. Ja, det är möjligt, att så är förhållandet. Men det visar bara, att det sätt, varpå arbetslöshetsproblemet läggs upp, innebär en förskjutning av medlen och arbetenas utförande ur ren kommunikationssynpunkt mellan olika delar av landet, som inte blir rättvist. Det finns ju trakter i vårt land, där man med stor styrka efterlyser ökade anslag till vägbyggnader på grund av det behov, som gör sig gällande ur ren kommunikationssynpunkt på respektive orter. Men samtidigt ledes arbetslöshetspolitiken in på sådana banor, att vissa delar av landet få så mycket medel för dylika ändamål, att det till slut inte går att leta upp ytterligare ett vägbygge, som passar att igångsätta.

Herr Widell frågade vad man skall göra nu, just nu, för de arbetslösa, och då svarar jag: Man skall bifalla reservationen, som vill bevilja tre miljoner kronor. Det är ju inte frågan om att driva stenarbetarna bort från sina platser just nu, utan reservanterna vilja ju anvisa ett statsanslag, som till-

*Ang.
lindrande av
arbetslösheten
inom sten-
industrien.
(Forts.)*

Ang.
vänderande av
arbetslösheten
i sten-
industrien.

(Forts.)

sammans med de 3.5 miljonerna från föregående år, som vi också gå med på skola få användas i rörelsen, blir ett kapital på 6.5 miljoner kronor. Det är ju ett rätt aktningsvärt belopp.

Till slut vill jag, för att inte något missförstånd eller några felaktiga utläggningar efteråt skola uppstå om utskottets och reservanternas olika ståndpunkter, påpeka att även utskottets majoritet i fråga om stenindustriens framtid har yttrat följande: »Uppenbart är visserligen att stenindustrien och de där anställda ej få räkna med att statshjälpen kan bli av någon mera varaktig natur. Självfallet måste stenindustriens fortbestånd grundas på mera varaktiga förutsättningar, främst dess egen förmåga till anpassning efter det förändrade läget. Även om alltså statsbeställningarna efter hand måste avvecklas, är dock önskvärt att detta ej sker alltför brådstörtat», och så vidare. Utskottets majoritet uttalar sig sålunda i mycket bestämda ordalag för en avveckling och är sålunda i den principiella frågan på samma linje som reservanterna. Jag har velat säga detta, för att inte vår ståndpunkt skall utläggas och misstydgas så, som om vi vore i någon högre grad motståndare till stenindustriens intressen än vad utskottsmajoriteten är.

Herr Nylander: Herr talman! Det var det yttrande, som herr Hagman höll för en stund sedan, som uppkallat mig att säga några ord.

Hela den uppläggning herr Hagman gav ärendet tycktes tyda på, att han ville betrakta reservanternas förslag som ett rent avslagsyrkande gentemot Kungl. Maj:ts och utskottets. Det intrycket fick man av hans svartmålning av hur det skulle komma att se ut i de olika socknarna, om inte just denna statsbeställning, som nu är ifrågasatt, kom till stånd. Men, herr Hagman, det ligger väl inte så till, utan skillnaden är egentligen bara en miljon kronor, och denna skillnad kan väl i alla händelser inte ge anledning till så pessimistiska uttalanden, som herr Hagman gjorde. Jag hänvisar i detta fall till vad arbetslöshetskommissionen själv sagt i sitt uttalande, som finnes återgivet i den kungl. propositionen, att under den tid som förflyter mellan tidpunkten för de nuvarande stenbeställningarnas avslutande och ifrågavarande datum, det vill säga den 31 oktober 1932, när man tänker sig, att arbetena återigen skola upptas, torde kommissionen äga möjlighet att i vanlig ordning bereda stenindustriens arbetslösa den hjälp, som förhållandena kunna kräva. Av detta uttalande trodde jag framgick, att det under sommarmånaderna fanns vissa möjligheter för arbetslöshetskommissionen att bereda hjälp. Jag vill understryka, att ursprungligen, till exempel då länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län gjorde sin första framställning, var det inte frågan om att bevilja något nytt belopp utan helt enkelt om att få använda de medel, som inflyta av den försälda stenen, till nya beställningar. Det är först senare, som beviljandet av nya miljoner ifrågasatts.

Herr Hagman talade vidare om framtidsutsikterna för stenindustrien, och jag får säga, att det åtminstone i dessa tider är roligt att finna någon, som är så glad och förhoppningsfull. Herr Hagman sade, att den kvantitet sten det här var fråga om var bara en liten bagatell, och så snart det blev normala tider igen, kunde man ögonblickligen tänka på att få exportera den. Ja, det är ju vackert att göra ett sådant uttalande, men jag undrar, om det är så förfärligt mycket att bygga på. I alla händelser kan man inte sakligt motivera sin ståndpunkt genom ett sådant i luften hängande uttalande. Det är ju tvärtom så, att vi veta, att vissa andra länder, särskilt Tyskland, som varit den största avnämaren av den svenska gatstenen, ha gjort mycket vidlyftiga anordningar för att inom landets egna gränser få fram en stenindustri, och denna stenindustri kommer säkerligen att värdas lika väl, som vi här i Sverige vilja vårda den svenska stenindustrien; det kunna vi vara fullt övertygade

om. Om herr Hagman alltså tror, att denna export snart skall vara i gång igen, så tycks han i alla fall inte dela den uppfattningen, som kommer till synes i den socialdemokratiska partimotionen nummer 109, där det tvärtom uttalas, att man vill ha kraftiga statliga åtgärder för att framskapa »större förbrukning inom landet av svensk sten, varigenom stenindustrin skall kunna på hemmamarknaden vinna ersättning för den förlorade stenexporten och återigen bereda arbete och utkomstmöjligheter åt den talrika stenhuggarbefolkningen». Det är således en diametralt motsatt uppfattning mot den herr Hagman gjort sig till folk för. Var sanningen ligger är ju svårt att säga, men den kanske ligger någonstans däremellan. När emellertid herr Hagman ville bagatellisera den kvantitet sten det är fråga om, så vill jag bara som ett litet exempel nämna, att denna sten skulle, om vi räkna den som beställdes förra året för 3.5 miljoner kronor jämte den som reservanterna nu tillstyrka, alltså sammanlagt för en summa av 8 miljoner kronor, räcka till bort emot 2.5 miljoner kvadratmeter enligt det pris som varit gällande hittills. Detta är enligt min beräkning fullt tillräckligt för att stensätta hela vägen mellan Stockholm och Göteborg, och det blir i alla fall litet över. Det är sålunda ingen föraktlig kvantitet, som dessa beställningar avse. Jag tror det är en ganska god illustration till vad det i verkligheten rör sig om, och det är sålunda inte så lätt att finna placering för en sådan kvantitet.

Detta ger mig också anledning att beröra vad herr statsrådet var inne på i en replik, nämligen medelsanskaffningen. Denna sak är ju, som det förut påpekats, inte i dag föremål för behandling, den återkommer utskottet senare till. Men herr statsrådet måtte inte själv hysa så stora framtidsförhoppningar om stenindustrin, då han säger, att om vi lägga ihop fjolårets 3.5 miljoner av skattemedel och årets 4 miljoner av lånemedel, så skulle vi av den sammanlagda summan av 7.5 miljoner åtminstone kunna vara säkra på att få tillbaka 4 miljoner. Ja, jag får säga, att har man inte större tilltro till vår gatstens värde som ett tekniskt beläggningsmedel, lämpligt för våra landsvägar, så är det ju sorgligt, och då få nog de 3.5 miljonerna avskrivras. Men så pessimistiskt ser inte ens jag på saken. Jag hoppas bara, att inte detta uttalande från statsrådets sida kommer att tagas till intäkt för att man redan från början skall slå ner prisen och slumpa bort stenen med stora förluster för statsverket.

Härmed kommer jag också in på en annan detalj, som är framhållen både av utskottet och av reservanterna, nämligen villkoren för de stenköp som nu avses. Här önskar man i görligaste mån tillförlitliga kalkyler rörande firmornas självkostnadspris att läggas till grund för bedömandet av deras försäljningspris. Jag vill stryka under vad herr Johansson i Fredrikslund för en stund sedan framhöll, att det inträffat, att i marknaden utbjudes sten till betydligt lägre pris än det, som vid statens beställningar angivits som firmornas självkostnadspris. Det är ganska lustigt, att vi fått uppleva denna situation, ty jag vågade för ett år sedan i samma debatt just som ett apropå kasta fram den möjligheten, att det skulle gå till så, att stenfirmaerna skulle med varm och glad hand ta emot den statliga beställningen för 3:50 per kvadratmeter men inte känna sig förhindrade att om de fingo direkta beställningar utbjuda stenen till väsentligt lägre pris. Man är ju sällan profet, heter det, men jag läste med ganska stort nöje detta mitt inlägg vid förra årets debatt i denna sak, där jag nu finner, att jag blivit så sorgligt sannspädd, ty det är ett faktum, som inte kan bortresoneras, att en hel del firmor ha bjudit ut stenkvantiteter till väsentligt lägre pris än det, som staten fått betala, och detta ger mig anledning att ytterligare stryka under vad utskottet sagt i detta avseende, att den nämnd, som skall sköta om dessa inköp, verkligen bör se till vilka möjligheter som finnas att få ner priset, så att man inte sedan

*Ang.
lindränd av
arbetslösheten
inom sten-
industrin.
(Forts.)*

*Ang.
lindrande av
arbetslösheten
inom sten-
industrien.*

(Forts.)

behöver göra förluster vid försäljningen. Jag har, herr talman, av den förda debatten inte fått anledning att i någon mån frångå den ställning, som jag tidigare intagit, och jag ber allt fortfarande att få yrka bifall till reservationen.

Herr Östergren: Herr talman! Med kännedom om det läge, i vilket de kommuner befinna sig, där stenhuggerierna i huvudsak äro förlagda, särskilt i Blekinge, vill jag starkt understryka behovet av att kammaren bifaller vad utskottet har föreslagit. Det säges från olika håll, att man skulle vinna ungefär samma mål genom att bifalla reservanternas förslag, men det är ju alldeles tydligt, att inte arbetarna kunna få arbete i samma utsträckning om det är endast 3 miljoner anslagna som om det är 4 miljoner. Följden bleve naturligtvis den, att många av dem, som nu ha sysselsättning, bleve hänvisade till nödhjälpsarbeten, och det har ju ändå sagts, att åtskilliga vägarbeten snart äro fullbordade, och att de möjligheter, som där finnas, ganska snart minskas. Det är ju alldeles tydligt, att det då uppstår större nöd bland stenhuggeriarbetarna än vad som för närvarande är fallet. Det torde väl heller inte vara tänkbart att komma billigare undan genom att ge dem nödhjälpsarbete än vad som sker genom att bereda dem arbete inom stenhuggerierna. Med de begränsningar, som nu äro satta för deras arbetsförtjänst, — när de äro gifta, intill 130 kronor i månaden, och för de ogifta intill 100 kronor i månaden — få de väl ändå en minimal inkomst. Om dessa arbetare placeras i nödhjälpsarbeten, så torde det väl bli lika dyrt för staten. Och då få de lämna sina hemkommuner i mycket stor utsträckning, varigenom stora olägenheter uppstå. Det är ej nog med att en viss del av dessa över 3.000 stenhuggare skulle få inskränkta arbetsmöjligheter inom stenindustrien, utan vi få också tänka på alla dessa mindre jordbrukare, som frakta stenen från stenhuggerierna ned till hamnarna, och som därpå haft en extra inkomst. Jag känner särskilt till från Karlskronatrakten hurusom på en del av dessa öar, där stenhuggerierna äro belägna, en del småbrukare huvudsakligast ha uppehållit sig med att transportera stenen från stenhuggerierna ned till bryggorna. De ha haft nödtorftigt uppehälle på sina gårdar, och de kontanter de ha behövt, ha de sedan på detta sätt tjänat in genom att köra sten. Deras läge har varit ganska bekymmersamt förut, men skulle även dessa möjligheter för dem inskränkas, så blir det ganska allvarligt även för en stor del av dessa småbrukare, som äro beroende av denna näring.

Den invändning, som har gjorts, att åtskilliga mindre stenhuggare, som inte skulle få denna statsbeställning utan nödgas uteslutande sälja sin tillverkning till privata köpare, skulle bli lidande på statsbeställningen, den kan jag inte fatta. Däremot anser jag, att möjligheterna för dem att försälja sin tillverkning förbättras, genom att ett större antal får hugga denna statsbeställda sten, så att dessa inte konkurrera om de enskilda beställningarna, som just möjliggöra, att dessa små enskilda stenhuggare kunna uppehålla sin verksamhet, så att det just stärker deras ställning i stället för att minska deras existensmöjligheter.

Med dessa ord vill jag på det varmaste understryka behovet av att största möjliga hjälp gives stenhuggarkåren, och jag vill därför vädja till kammaren att besluta i enlighet med utskottets förslag, vilket lär ha vunnit stor majoritet i andra kammaren.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen i enlighet med de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen;

och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Ang.
lindrande av
arbetslösheten
inom sten-
industrien.
(Forts.)

Herr *Nylander* och herr *Johansson, Johan Bernhard*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 83, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 36, i anledning av väckta motioner angående reglering av pensionsförhållandena för vissa icke-ordinarie befattningshavare i statens tjänst.

Om
reglering av
icke-ordinarie
befattnings-
havares
pensions-
förhållanden.

I två till bankoutskottets förberedande handläggning hänvisade likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren under nr 183 av herrar *Bärg* och *Granath* och den andra inom andra kammaren under nr 366 av herr *Andersson* i Stockholm m. fl., hade yrkats, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga sådana åtgärder, att förslag till pensionsbestämmelser i vissa i motionerna angivna avseenden kunde förläggas 1933 års riksdag.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motioner I: 183 och II: 366 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *C. E. Svensson*, *Ström* i Lidköping, *Berling* och *Höglund* i Göteborg ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen, i anledning av förevarande motioner I: 183 och II: 366, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte, med beaktande av vad i reservationen anförts, taga i övervägande frågan om lämpliga utvägar för en snar lösning av spörsmålet om det statliga pensionsväsendets nyordnande, i första hand i vad anginge tjänstepensionering för ordinarie civila befattningshavare och för icke-ordinarie personal, samt därefter vidtaga de åtgärder, som för ett påskyndande av ärendets vidare behandling kunde finnas påkallade.

Herr **Ström, Torsten**: Herr talman! I detta utlåtande har bankoutskottet för riksdagen framlagt en ganska utförlig historik över denna frågas behandling. Det är ju något mer än ett tiotal år sedan riksdagen första gången yttrade sig i denna fråga. Efter att ha presterat denna historik har utskottets majoritet kommit till en mycket välvillig motivering, och man skulle nästan

Om
reglering av
icke-ordinarie
befattnings-
havares
pensions-
förhållanden.
(Forts.)

tro, att utskottet skulle sluta med att yrka bifall till motionärernas framställning om en skrivelse, men så har inte blivit fallet. Utskottets majoritet slutar med att hemställa om avslag på de väckta motionerna.

Vid utlåtandet är fogad en reservation, undertecknad av fyra av riksdagens ledamöter, tre från första och en från andra kammaren. Vi ha där ställt ett yrkande, som sträcker sig utöver vad motionärerna ha begärt, men vi ha efter att hava förfrågat oss hos talmännen blivit underrättade om att proposition kommer att vägras på det yrkande, som vi ha ställt. Jag tillåter mig därför, herr talman, att ställa ett yrkande av följande lydelse: »På grund av det anförda får utskottet hemställa, att riksdagen i anledning av förevarande motioner I: 183 och II: 366, må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte med beaktande av vad här ovan anförts taga i övervägande frågan om lämpliga utvägar för en snar lösning av de i nämnda motioner berörda spörsmålen.»

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Jag har endast begärt ordet för att säga, att då jag för min del förordar utskottets kläm, kan jag likväl icke biträda utskottets motivering. Eftersom här inte blir tal om någon som helst skrivelse till Kungl. Maj:t, är det alldeles likgiltigt i grund och botten vad som står i motiveringen, men för att det ej skall bli någon tvekan om att åtminstone några av dem, som biträda utskottet, ej kunna gilla en motivering, vilken följdriktigt, som den föregående talaren anført, bort utmyнна i reservationens kläm, har jag velat säga, att jag tror, att de synpunkter med hänsyn till svårigheterna, som utskottet betonat, äro så riktiga, att utskottet har varit alldeles för välvilligt i sin motivering. Jag uttalar den förhoppningen, att frågan måtte få ligga för att växa till både i ålder och visdom.

Herr Gustafsson, Karl: Herr talman! Denna fråga är ju gammal och har varit före många gånger i riksdagen. Den har ju varit föremål för undersökningar genom kungl. kommittéer, och det är ej så länge sedan det sista av dessa kommittéförslag blev färdigt. Då Kungl. Maj:t likväl ej funnit sig föranlåten att lägga fram frågan inför riksdagen på grund av särskilda omständigheter, som man säkerligen här ej behöver beröra, anser jag för min del, att utskottet ej kunnat göra annat än att komma till den slutsats, vartill det har kommit, nämligen att de väckta motionerna ej måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vad sedan angår motiveringen, så skall jag ej ingå på den. Den må en var tolka efter sitt sinne. Jag antar, att den dag, Kungl. Maj:t kommer att taga frågan i övervägande, gör Kungl. Maj:t det på sakliga skäl och ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Bårg: Då jag är motionär i denna fråga, må det tillåtas mig att säga några ord. Jag skulle visserligen ha kunnat avstå därifrån, herr talman, om ej professor Reuterskiöld hade kommit med sitt inlägg.

Det förefaller mig, som om den här frågan borde vara gammal nog. Låter man den ligga längre, är det otvivelaktigt, att den blir ännu äldre, men om den blir visare, tvivlar jag på. Jag föreställer mig, att det måste vara i statens eget intresse att tillse, att en bättre ordning kommer till stånd på pensionsväsendets område än den, som nu råder, och jag är övertygad om, att bankoutskottet, då det kommit till sin välvilliga motivering, för vilken jag tackar, haft en livlig känsla av de olägenheter, som följa med att på sätt, som nu sker, sitta och portionera ut några fattiga kronor hit och några fattiga kronor dit för att i någon mån tillgodose de berättigade krav, som föreligga.

Den motion, som ligger till grund för utskottets hemställan, skiljer sig från

reservationen med dess förändrade lydelse endast i det hänseendet, att man i motionen hemställer om förslag till 1933 års riksdag. När nu utskottet här i sin motivering har ställt sig så välvilligt jämväl till frågan om ett påskyndande av ärendet om möjligt till 1933 års riksdag i vissa delar, så saknar jag, herr talman, anledning att yrka bifall till motionen. Jag finner i stället, att om Kungl. Maj:t, trots det att professor Reuterskiöld har en annan mening, likväl fäster sig något vid vad riksdagen säger i en motivering, som ej slutar med en kläm om skrivelse, så bör vad som säges i frågan om önskvärdheten att påskynda ärendet vara tillfredsställande uttryckt i utskottets motivering, och underlig skulle väl den regering vara, som ej funne sig böra taga någon hänsyn till vad som där säges. När jag därför endast ansluter mig till reservationen, så gör jag det i den förvisningen, att Kungl. Maj:t låter sig angeläget vara att så snart som möjligt komma fram med ett förslag, som tillgodoser de önskemål, som äro framförda i motionen och som också äro välvilligt behandlade i utskottets hemställan.

Jag ber att få ansluta mig till yrkandet om bifall till reservationen.

Herr Forslund: Det var med anledning av professor Reuterskiölds något egendomliga uttalande, som jag begärde ordet. I det komplex av pensionsfrågor, som åsyftas i utskottsutlåtandet, vilket också återgiver behandlingen av dessa pensionsfrågor, finner man frågan om pension åt vissa arbetsgrupper, som ännu ej fått någon som helst pension, och som ej fått sin pensionsfråga ordnad trots det, att de verk. vilka de tjäna, ha hemställt hos Kungl. Maj:t för ett tiotal år sedan, att Kungl. Maj:t måtte allvarligt pröva den frågan därför att verket såsom sådant hade bekymmer med att ordna den ersättning, som verket ansåg sig skyldig lämna till arbetarna. Det är alltså inte bara ett arbetarnas intresse detta, utan det är även verkets intresse. När det bland dessa arbetare finnes sådana, som ha tjänat kanske 30 å 40 år och ännu ej fått sin pensionsfråga ordnad, så vill jag säga, att det gör ont i en att höra, att en statens befattningshavare, som har sin pensionsfråga ordnad, hemställer om avslag på den välvilliga motivering, som utskottet här förebragt. Då man som sagt har sin egen pensionsfråga ordnad och hemställer om, att den fråga, som det här är tal om, skall få ligga till sig i både ålder och visdom, så får jag uttala ett beklagande av att ett sådant yrkande kan ställas i denna enligt min mening så viktiga fråga, en fråga, som för så många anställda är av mycket stor vikt. Den rör dessutom ej bara dessa arbetare, som ingen tjänstepension ha, utan också en mycket stor grupp av befattningshavare, som ännu ej fått sin familjepensionsfråga ordnad. änskönt att man har hemställt om att få den på administrativ väg ordnad, så att det blir en anslutning till redan bildade kassor för ordinarie personal. Det är, menar jag, av mycket stor vikt, att Kungl. Maj:t här gör allvar av den här saken, ty när man ser den uppgift, som finnes i utlåtandet om ärendets behandling, så får jag säga, att det verkar nästan litet löjväckande med hela denna pensionsfrågas långsamma behandling, ty den ena kommittén avlöser den andra — eller man kan kanske säga, att det är samma kommitté, som då och då byter om namn. Den heter än 1921 års kommitté, än 1926 års, o. s. v., men alltjämt håller man på med samma sak.

Jag skulle alltså, trots vad som här blir beslutat, vilja giva uttryck för den meningen, att det måste anses vara en plikt för Kungl. Maj:t att söka få denna fråga ordnad inom kortast möjliga tid.

Herr Östergren: Herr talman! Jag skall också be att få understryka behovet av att denna fråga fortast möjligt får sin lösning. Särskilt det sätt, varpå familjepensioneringen nu ordnats, kan inte anses vara tillfredsställande.

*Om
regering av
icke-ordinarie
befattnings-
havares
pensions-
förhållanden.
(Forts.)*

Om
reglering av
icke-ordinarie
befattnings-
havares
pensions-
förhållanden.
(Forts.)

Om hela denna extraordinarie personal finnes det ju inga närmare bestämmelser, utan man framlägger förslag om pension i varje särskilt fall, där det befinnes lämpligt. Frågan om dessa pensioner är nu hänskjuten till regeringen för avgörande, men riksdagen har givit vissa direktiv, som åtminstone ge mig anledning till att förmoda, att vissa framställningar komma att bli avslagna. Jag åsyftar då sådana direktiv, som äro givna för de fall, där en kommun ger en fattig änka ett visst understöd som hjälp för den närmaste tiden. Då anser sig regeringen förhindrad att lämna pension till en sådan änka. Vi kunna taga upp till jämförelse det fall, att någon blivit änka efter en befattningshavare, som kanske ej haft så värst lång tjänstgöring. Änkan har ett litet sparat kapital, så att hon kan uppehålla sig, till dess regeringen hunnit behandla hennes framställning och hon får hjälp, men det kan dröja ett år, innan det kan komma svar på en sådan framställning, och under den tiden kan hon ej leva utan någonting. Det händer då naturligtvis, att de som ingenting äga hänvända sig till kommunens fattigvård och få hjälp. Regeringen inhämtar underrättelse från vederbörande kommun om det erhållna understödet av så och så många kronor i månaden, och så blir detta anledning till, att regeringen avslår framställningen. Det är de allra fattigaste, som på det sättet inte få statens hjälp, trots att vederbörande befattningshavare i vissa fall haft sina 40 å 50 tjänsteår, men på grund av den erhållna fattigvården blir det ingen pension. På grund av sin fattigdom har änkan ej kunnat uppehålla sig utan fattigvård, till dess regeringen avgjort hennes understödsfråga. Jag vill sålunda bara påpeka, att orättvisor förefinnas, och därtill kommer ju, att om pensionsfrågan blir ordnad, så få ju dessa befattningshavare deltaga med vissa avgifter, vilket lättar statens utgifter för dessa familjepensioner i viss mån, vilket också bör medföra ökade pensioner och det blir en bättre ordning på det hela.

Jag ber endast att få understryka detta, men samtidigt yrkar jag bifall till reservationen.

Herr Reuterskiöld: Jag tror, att den ärade talaren på Stockholm—Uppsala-länsbanken något har missförstått vad jag har sagt. Förhållandet är det, att han kanske ensidigt inriktat sig på vad utskottet yttrat angående motionerna, under det att jag tagit sikte på att utskottet sagt, att dessa frågor, som motionerna beröra, principiellt icke böra lösryckas från de *andra allmänna pensionsfrågorna*. Vad utskottet sedan säger bekräftar ju fullständigt, att dess uppfattning är, att i andra rummet samtliga pensionsfrågor skulle eventuellt, om det vore mycket nödvändigt, kunna lösryckas från samband med lönefrågorna och behandlas särskilt, och endast i det tredje fallet har utskottet tänkt sig, att dessa pensionsfrågor rörande arbetarna skulle kunna tagas alldeles för sig och, såsom det heter på sid. 15, »göras till föremål för en fristående provisorisk lösning, så avvägd, att ett föregripande av en definitiv prövning av frågan i hela dess vidd i möjligaste mån undvikas». Detta tredje och sista alternativ, som utskottet gått in för, har jag naturligtvis ej det ringaste emot, men vad jag riktat mig emot och vad som för mig var huvudsaken i utlåtandet, var den välvillighet, som utskottet visat för återupptagandet av frågan om den *allmänna* civila pensioneringen utan sammanhang med löneregleringen. Det är ett sådant lösslitande, mot vilket jag bestämt måste vända mig, liksom emot ett sådant behandlande av dessa mycket svåra allmänna pensionsfrågor i en hast, innan man hunnit få själva grundvalen, nämligen lönerna, ordnad. Det är detta, som jag vänder mig emot, men mot ett utbrytande, som ej prejudicerar den allmänna lösning, som utskottet principiellt vill ha för alla, har jag naturligtvis ingenting att erinra.

Herr **Bärg**: Herr talman! Jag nödgas bara fastslå, att det är det senare, just det, som professor Reuterskiöld anslutit sig till, som i *motionen* framhäves som det väsentliga.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på det nu föredragna utlåtandet yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Ström, Torsten*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen, dock med den ändring, att näst efter orden »lämpliga utvägar för en snar lösning» fortsattes sålunda: »av de i nämnda motioner berörda spörsmålen».

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställen vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ström, Torsten*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 36, röstar
Ja;

Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, bifalles herr Torsten Ströms under överläggningen gjorda yrkande.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 37, i anledning av väckt motion om upphävande av 6 § b) i lagen angående civila tjänst innehavares rätt till pension;

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av § 5 förordningen den 21 juni 1922 (nr 277) angående postsparbanken; samt

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 63 § lagen den 29 juni 1923 (nr 286) om sparbanker.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtande nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse om ändring i vissa delar av brandstadgan den 15 juni 1923.

Genom en den 26 februari 1932 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 228, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden, begärt riksdagens yttrande över ett vid propositionen fogat förslag till kungörelse om ändring i vissa delar av brandstadgan den 15 juni 1923 (nr 173).

Om
reglering av
icke-ordinarie
befattnings-
havares
pensions-
förhållanden.
(Forts.)

Ang. skor-
stensfejares
ställning enligt
olycksfalls-
försäkrings-
lagen.

Ang. skor-
stensfejares
ställning enligt
olycksfalls-
försäkrings-
lagen.
(Forts.)

Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag var föranlett av en framställning från styrelsen för svenska stadsförbundet och äsyftade att bereda väg för en annan praxis än den nu tillämpade rörande skorstensfejares ställning i olycksfallsförsäkringshänseende.

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet, efter att hava redogjort för nyssnämnda framställning och de av cheferna för social- och kommunikationsdepartementen till statsrådsprotokollet gjorda uttalandena i ämnet, för egen del anfört:

»Utskottet finner i likhet med stadsförbundet och departementscheferna naturligt att skorstensfejarmästarnas verksamhet betraktas såsom väsentligen likartad med de verksamhetsgrenar, som bedrivs av vissa av kommunerna anlitade entreprenörer. De sistnämnda kunna ostridigt icke betraktas såsom kommunernas tjänstemän och det vore enligt utskottets mening även mest önskvärt, att förhållandet kunde anses enahanda beträffande skorstensfejarmästarna och deras biträden. Härför kan även åberopas den synpunkten, att kommunerna endast i minsta möjliga omfattning böra betungas med anställande av tjänstemän. I den mån själva ordalagen i brandstadgans nu ifrågavarande bestämmelser kunna anses föranleda till att skorstensfejarmästarna och deras biträden anses anställda i städernas tjänst, har utskottet för den skull funnit en omredigering av bestämmelserna böra tillstyrkas. Den i förslaget använda formuleringen torde härutinnan kunna anses tillfredsställande.

På grund av det anförda får utskottet hemställa, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anmäla, att riksdagen icke funnit anledning till erinran mot det framlagda förslaget.»

Reservation hade anförts av herrar *Åkerman* och *Norling*, fru *Östlund* samt herr *Olsson* i Mellerud, vilka hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anmäla, att riksdagen vid granskning av föreliggande förslag funnit någon ändring av nu gällande bestämmelser i ämnet icke böra vidtagas.

Herr Åkerman: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid betänkandet fogade reservationen.

Det är i alla fall bra underligt vad det ofta inträffar, att titelbladet på ett litterärt verk mycket ofullständigt angiver vad det verkligen är fråga om i den lilla boken. Ett exempel på detta ha vi i den här föreliggande kungl. propositionen. Där hade man verkligen behövt ett »eller» — ett sådant där »eller», som i gamla tider brukades i titlarna på romaner och teaterstycken — och då skulle det ha hetat här: »Kungl. Maj:ts proposition angående ändring i vissa paragrafer i brandstadgan eller skorstensfejarnes jämmerliga utkastande ur den sociala olycksfallsförsäkringen.» Det är detta, som det är fråga om. Jag vill emellertid ej klandra den knapphändiga titeln, ty den är avfattad precis i enlighet med den gängse kutymen, men jag menar i alla fall, att denna knapphändiga titel i propositionen kanske har vållat, att en och annan trott, att det här ärendet inte var något vidare intressant att läsa. Men det är det verkligen. Det kan förtjäna en mycket uppmärksam granskning.

Jag måste be att återföra i herrarnas minne några omständigheter vid tillkomsten av vår olycksfallsförsäkringslag. Då man läser det kommittébetänkande, som ligger till grund för den lagen, och vidare tar del av riksdagens förhandlingar därom, skall man finna, att det gick som en röd tråd genom det hela, att den lagen skulle givas en vid och vidsynt tolkning. Man ville sprida försäkringens välsignelser till så talrika arbetarkretsar som möjligt. Herrarna erinra sig också, att man vid denna lags tillkomst inrättade försäkringsrådet, en institution, som enligt lagen skall tjänstgöra som en högsta domstol i försäkringsfrågor, och den skulle inte blott vara detta, utan det sattes in t. o. m. i

själva lagtexten, att detta försäkringsråd, denna högsta domstol i försäkringsfrågor, skulle med uppmärksamhet följa lagstiftningen på detta område. Det står, att den skulle med uppmärksamhet följa försäkringsväsendets tillämpning och utveckling. Detta försäkringsråd eller denna högsta domstol, som den i själva verket är, består, som herrarna veta, av en chef, som har bredvid sig sex ledamöter. Av dessa är det två, som äro utnämnda av Kungl. Maj:t på livstid, vill jag minnas, och så är det två från vardera sidan, två som representera arbetsgivaresynpunkterna och två, som representera arbetarnas intressen. De äro tillsatta på en kortare tid, — jag vill minnas på två år. Det är alltså sju ledamöter i denna domstol.

Nu ville det sig så väl, att när den domstolen inrättades, hade man den turen, att till president i domstolen få själve, jag vågar väl kalla honom den svenska försäkringens grand old man, som inlagt utomordentliga förtjänster på detta område. Han blev då president i försäkringsrådet, och det var ju en lycka, att samme man, som varit med om att lägga sin hand vid själva lagverket, också fick tillfälle att föra lagen ut i livet.

Vad som nu givit regeringen anledning att röra på sig är vissa domar, som äro meddelade av försäkringsrådet i tvister mellan å ena sidan vissa städer och å andra sidan arbetarparten. Där har nu utvecklats sig en praxis, som försäkringsrådet på det sättet har stadfäst, att det säger, att i enlighet med de principer, som i allmänhet tillämpas inom den sociala olycksfallsförsäkringen: »är skorstensfejaren att anse såsom självständig företagare och arbetsgivare för av honom anställda arbetare, därest skorstensfejaren regelmässigt själv icke personligen deltagit i detta arbetes utförande å arbetsplatserna. Deltager han däremot i arbetets utförande på sätt som angivits, är vederbörande kommun att anse såsom arbetsgivare för såväl skorstensfejaren själv som av honom anställda arbetare.»

Sådan är den praxis, som har tillämpats av försäkringsrådet. Jag vill säga, att alla sju ledamöterna i försäkringsrådet varit ense om detta. Sälunda även de två, som representera arbetsgivarna. Emellertid gjorde inte Svenska stadsförbundet så, som de flesta väl få göra, när de fått högsta domstolen mot sig, nämligen slå sig till ro och resignera, utan stadsförbundet tyckte, att det var skäl att sätta lagstiftningsapparaten igång, och därför gick Svenska stadsförbundet in till regeringen med en framställning, där det påvisade de här förhållandena och önskade, att man på något sätt skulle laga, att försäkringsrådets domar måtte gå i en annan riktning än denna, varmed städerna ej voro belåtna. Förbundet har nu vunnit den förståelse hos regeringen, som det förgäves letade efter i försäkringsrådet, så att här föreligger nu en framställning om att man skall ändra vissa paragrafer i brandstadgan på det sätt, att försäkringsrådet hädanefter kommer att tillämpa de här historierna i enlighet med de synpunkter, som städerna lägga på saken. För det ändamålet har man vidtagit en liten retuschering i vissa paragrafer i brandstadgan, som man har misstänkt utgöra ett stöd för försäkringsrådet i dess rättsskipning. Man har alltså försökt att radera bort allting, som stöter på arbetsanställning, och i stället skulle man formulera brandstadgan så, att skorstenfejarna endast komme att framstå såsom något slags auktoriserade yrkesutövare.

Ja, nu vill jag säga, att hela detta sätt att hjälpa saken till den ståndpunkt, som städerna vilja godtaga, anser jag för min del inte är riktigt bra. Först och främst kan jag ej komma ifrån, att det är ett sätt att på en omväg, genom ändring i administrativa författningar, göra ändring i en av Konung och riksdag stiftad lag, och därtill en lag, som har en så utomordentlig vikt som olycksfallsförsäkringslagen. Men vidare vill jag säga, att jag tror inte, att det kommer att ha någon effekt, även ifall man gör de här lagändringarna. Då nu försäkringsrådets domar ha kommit upp till kritik här i riksdagen, så må det

Ang. skorstensfejares ställning enligt olycksfallsförsäkringslagen.
(Forts.)

Ang. skor-
stensfejares
ställning enligt
olycksfalls-
försäkrings-
lagen.

(Forts.)

vara tillåtet att säga sin mening därom, och det vill jag säga, att om jag sutte i försäkringsrådet, skulle jag, även om denna retuschering i brandstadgan vidtogs, fortfarande vidhålla den uppfattningen att det är rätt som försäkringsrådet gjort. Jag skulle icke låta imponera på mig av ändringarna i brandstadgan, och det är väl ganska antagligt, att försäkringsrådet kommer att intaga samma ståndpunkt. En arbetares ställning till olycksfallsförsäkringen skall bedömas av hans faktiska ställning i arbetet och inte efter vad som står i brandstadgan. Det är min mening.

Nu kommer man säkerligen här att säga: Vad innebär nu denna lagändring för fara för skorstensfejarna? Flera av dem äro ju förmögna, och de andra reda sig bra, men genom den här lagändringen komma ju alla de små, som själva arbeta i yrket, att utestängas från försäkringen. Då säger man: dessa kunna ju försäkra sig privat i olycksfallsförsäkringsbolagen. Nej, det är just det, som blir ganska svårt för dem. För det första är detta ett mycket livsfarligt yrke, så att försäkringspremierna äro höga, och för det andra är det så, att när en man kommer till en viss ålder, så vilja de privata olycksfallsförsäkringsbolagen ej längre ha honom. Det är således en dålig tröst för de sotare, som nu skulle utestängas, att de på det sättet hänvisas till den privata olycksfallsförsäkringen. Jag vill också erinra herrarna om att för några år sedan, jag tror det var 1928, skrev riksdagen till Kungl. Maj:t och begärde utredning angående de mindre företagarnes inkoppling i den sociala försäkringen på frivillighetens väg. Såvitt jag vet, ligger det ärendet ännu under Kungl. Maj:ts prövning. Detta är ytterligare en omständighet, varför jag tycker, att man borde hava låtit hela denna framställning anstå. Det är ju ingen brådska, utan man hade kunnat avvakta och se, om dessa, som skola kastas ut från den sociala olycksfallsförsäkringen, finge möjlighet att bli inkopplade på den frivilliga vägen i den sociala olycksfallsförsäkringen.

Ja, när man läser propositionen finner man i fråga om städernas synpunkter följande på sid. 9: »Mindre vikt torde därvid hava lagts på den omständigheten, att städerna själva få stå kostnaderna för försäkringen. Även om dessa såsom försäkringskostnader betraktade i vissa fall icke äro obetydliga, torde detta förhållande likväl för städerna såtillvida vara av jämförelsevis underordnad betydelse, som anordningar utan större svårighet i regel torde kunna träffas, varigenom gottgörelse kan erhållas för kostnaderna. Större vikt lära städerna tillmäta den omständigheten, att nu ifrågavarande praxis skulle kunna utöva ett enligt deras mening ovidkommande inflytande å spörsmålet om skorstensfejaryrkets och måhända även andra därmed jämförliga yrkens ställning i förhållande till kommunerna.»

Och så står längre ned någonting, som har väckt undran hos mig, men jag antar, att herr socialministern förklarar det för oss. Det står nämligen: »Emellertid torde det vara befogat utgå ifrån, att den nuvarande avfattningen av dessa bestämmelser utgjort ett icke oviktigt stöd för den ståndpunkt, försäkringsrådet intagit i frågan». Och så heter det: »I allt fall torde angivna utväg såsom erbjudande den minst genomgripande förändringen böra anlitas, innan längre gående åtgärder vidtagas». Vad är det för längre gående åtgärder, som herr socialministern förebådar? Det antar jag, att han anförtror oss.

Ja, allt som allt, mina herrar, kan jag inte förlika mig med denna framställning, utan jag ber att få yrka, att riksdagen ville anmäla, att riksdagen vid granskning av detta förslag funnit någon ändring av nu gällande bestämmelser i ämnet icke böra vidtagas.

Herr Klefbeck: Herr talman! Jag tror, att utskottets ärade ordförande på grund av det varma hjärta, han besitter, har låtit förleda sig att göra ett större nummer av den här frågan än vad det har synt oss, som bilda majori-

teten i utskottet, vara skäligt. Hela propositionen åsyftar ju att åstadkomma en liten ändring i en paragraf i brandstadgan, så att man ur denna får bort allting, som tyder på att en skorstensfejare är *anställd* i kommunens tjänst. I stället vill man ha fram, att en skorstensfejare för att få utöva sitt yrke skall vara av kommunen godkänd såsom sådan. Behovet av en sådan ändring har framförts från städernas sida, och man har därvid framför allt grundat sina önskemål därpå, att avlönings- och anställningsförhållandena för skorstensfejarna äro så väsentligt olika i olika städer. I de ojämförligt flesta fallen få skorstensfejarna sin betalning efter taxa, vilken bestämmes utan att kommunen har direkt med dem att göra i avlöningshänseende. De bli därför inte i egentlig mening anställda, utan de äro mera att betrakta som egna företagare, vilka dessutom ha ett ofta mycket inbringande monopol.

Nu är det emellertid olyckan, att med denna förändring följa vissa verknin- gar i olycksfallsförsäkringsavseende för en del av dessa skorstensfejare, och det är detta, som vället hela striden inom utskottet. Försäkringsrådet har försökt lösa frågan om dessa befattningshavares — om jag får lov att kalla dem så — ställning, på det sättet, att man sagt, att om en skorstensfejare regelbundet själv deltar i sotningsarbetet, är han att anse såsom en av dem, vilka skola få sin olycksfallsförsäkring ordnad genom kommunen, men har han återigen så pass många arbetare anställda i sin tjänst, att han inte själv väsentligen deltar i arbetet, då är han företagare, och då skall han svara både för sin egen och sina arbetares olycksfallsförsäkring. Det har förefallit oss i utskottet, som om den indelningsgrunden inte är riktigt rationell. Ty om en kommun skall anses som arbetsgivare för skorstensfejarmästarna, måste detta framgå av det förhållandet, att det finns tjänsteavtal mellan dem och kommunen, men icke av hänsyn till rörelsens mer eller mindre stora omfattning. När vi inte kunna finna denna indelningsgrund rationell, så kunna vi naturligtvis inte heller från denna utgångspunkt ordna deras olycksfallsförsäkring.

Men då kommer det här varma hjärtat fram. Man frågar: hur skall det då gå med de här små skorstensfejarmästarna, som icke få sin olycksfallsförsäkring ordnad? Och detta ger reservanterna anledning att såsom en allmän sats uttala, att den sociala försäkringen enligt deras mening i görligaste mån bör omhuldas och utvidgas. Jag behöver väl inte säga, att i fråga om den saken föreligger icke den allra ringaste oenighet inom utskottet, utan det önskemålet dela vi allesamman. Skillnaden är följande.

Vi mena, att det icke är rätt att ordna skorstensfejarmästarnas olycksfallsförsäkring på en omväg genom brandstadgan, ty denna ändring åsyftar ju endast att fastslå beskaffenheten av deras ställning inom kommunen, och den åsyftar icke deras olycksfallsförsäkring. Om man däremot vill ordna olycksfallsförsäkringen, skall det enligt vår mening tillgå så, att då skall man taga upp frågan just från olycksfallsförsäkringssynpunkt, och då bör man taga upp frågan om alla de små yrkesutövarna, de egna mästarna, skomakare och skräddare och allesamman, och icke reglera förhållandet, såsom här är föreslaget, för en liten gren inom *ett* enda yrke, som därtill är utrustat med särskilda förmåner och rättigheter. Det är denna litet bakvända ordning för att föra fram ett behjärtansvärt önskemål, som vi inte ha kunnat vara med om; utan lika varmt som vi önska, att de små mästarnas olycksfallsförsäkring ordnas och ordnas rationellt och fullständigt, lika varmt äro vi övertygade om att den här ändringen i brandstadgan alldeles fristående från den synpunkten kan genomföras, så som det ur städernas synpunkt är bäst och förmånligast.

Jag skall därför be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Carlsson, Olof: Herr talman! Kungl. Maj:ts proposition rörande viss ändring av brandstadgan kan måhända vid första påseendet inte sägas vara

Ang. skor-
stensfejares
ställning enligt
olycksfalls-
försäkrings-
lagen.
(Forts.)

Ang. skor-
stensfejares
ställning enligt
olycksfalls-
försäkrings-
lagen.
(Forts.)

av större räckvidd. Vid ett närmare studium av densamma skall man emellertid finna, att den avser att medföra ändringar uti tillämpningen av gällande praxis i olycksfallsförsäkringslagen, som kunna få både stora och orimliga konsekvenser.

I § 1 i lagen av den 17 juni 1916 om försäkring för olycksfall i arbete stadgas, att »envar arbetare, där i lagen ej annorlunda stadgas, är försäkrad för skada till följd av olycksfall i arbete».

I § 2 av samma lag stadgas vidare bl. a. »att med arbetare förstås envar, som mot avlöning användes till arbete för annans räkning utan att i förhållande till honom vara att anse såsom självständig företagare. Med arbetsgivare åter förstås envar, för vilkens räkning sådan arbetare användes till arbete, utan att mellan dem står någon tredje person, vilken såsom självständig företagare åtagit sig att ombesörja arbetets utförande».

Vid lagens praktiska tillämpning gäller det sålunda för de organ, som ha med försäkringen att göra, att klargöra och renodla begreppen »arbetare», »arbetsgivare» och »självständiga företagare». I vanliga fall kan det ju sägas vara en lätt sak att komma till rätta härmed, men understundom kunna ur tolkningssynpunkt besvärliga fall uppstå, där de olika begreppen inte äro så lätta att definiera. I föreliggande fall har det gällt att klara begreppen i fråga om sotarna (skorstensfejarna), om dessa äro att anse som arbetare eller företagare i lagens mening. Som redovisas i propositionen, äro förhållandena på detta område mycket varierande i landets olika städer och samhällen. Formerna för anställningen regleras på grundval av 1923 års brandstadga.

Fråga har på sin tid uppstått, om de av kommunerna anställda skorstensfejarna och deras biträden vore att anse som arbetare i förhållande till kommunerna som arbetsgivare i olycksfallsförsäkringslagens mening. Sedan frågan varit föremål för riksförsäkringsanstaltens avgörande, har den genom besvär underställts försäkringsrådets prövning. Försäkringsrådet har därvid funnit följande grunder böra tillämpas vid bedömande av hithörande fall: »Vederbörande kommun bör anses som arbetsgivare för skorstensfejare i avseende å sådant arbete, som skorstensfejaren har att personligen utföra. Vad åter beträffar annat arbete, som skorstensfejaren på grund av för kommunen gällande bestämmelser har att utföra, är skorstensfejaren att anse som självständig företagare och arbetsgivare för av honom anställda arbetare, därest skorstensfejaren regelmässigt själv icke personligen deltagit i detta arbetes utförande å arbetsplatserna. Deltager han däremot i arbetets utförande på sätt som angivits, är vederbörande kommun att anse såsom arbetsgivare för såväl skorstensfejaren själv som av honom anställda arbetare.»

Enligt denna tolkning bli sålunda de, som själva deltaga i arbetet, arbetare i lagens mening, tillika med biträdena. Kommunen blir då arbetsgivare och har att svara för försäkringen. De övriga skorstensfejarna bli företagare och ha att svara för sina biträdens försäkring. Man tycker, att en sådan uppdelning — då generella bestämmelser icke kunna tillämpas — torde motsvara alla rimliga anspråk. Men stadsförbundet och Kungl. Maj:t äro inte tillfredsställda.

I den på sid. 6 i propositionen lämnade summariska redogörelsen sägs, att förhållandena äro så skiftande, att en generell lösning av frågan om skorstensfejarnas olycksfallsförsäkring icke låter sig genomföras. Ja, vad vill man så med en stadgeändring? Vidare sägs, att *försäkringskostnaderna* för de städer det här gäller äro *av jämförelsevis underordnad betydelse* och kunna, som förut av försäkringsrådet påpekats, ordnas genom överenskommelse om gottgörelse parterna emellan. Man frågar sig då: vad kan anledningen vara till den föreslagna ändringen? I propositionen säges det: »Man kan i städerna ej heller se bort ifrån de konsekvenser nu hävdade principer kunna medföra på andra områden.» Vilka konsekvenser? frågar man sig. Vidare är man inne

på sotarväsendets kommunalisering. Är det emot denna eventuella kommunalisering, som man genom den föreslagna ändringen vill resa en mur?

Ändrar man nu i uttalad riktning brandstadgan, erkänner man väl därigenom, att den med sin nuvarande lydelse har betydelse för spørsmålet om försäkringens omfattning. Men stå då liknande uttryck kvar i andra författningar, vinner man ju intet. Dessa måste då även ändras och efter ändring av brandstadgan med större skäl. Man medger, att frågan om skorstensfejarnas försäkring icke är av betydelse för samhället ur *ekonomisk synpunkt*, men ändrar med hänsyn till eventuella konsekvenser på andra områden. Vad man synes ha ondgjort sig över är, att de av sotarmästarna anställda biträdena skola ha kommunen och ej sotarmästarna till arbetsgivare. Vill man sätta stopp för sådant på andra områden? Ja, *då måste en omläggning av praxis ske i vidsträckt omfattning*. De små s. k. byggmästarna skulle måhända anses som arbetare åt byggherren, men de hjälpare, som de använda, skulle få räkna byggmästaren, ej byggherren som arbetsgivare.

En hemmansägare (skogskörare), som för en skogsägares räkning åtager sig avverkning av ett skogsskifte och därvid använder sig av lejd hjälp, blir enligt nuvarande tillämpning att anse såsom arbetare i förhållande till sin uppdragsgivare (skogsägaren, sågverksbolaget). Denne skogskörare skulle nu, i analogi med vad man enligt propositionen åsyftar beträffande sotarna, bli självständig företagare. Detta innebär då, att hemmansägaren blir arbetsgivare för de medhjälpare han använder vid skogsdrivningen. Om hemmansägaren själv under ifrågavarande arbete skadar sig, erhåller han då icke någon ersättning enligt olycksfallslagen, och får själv betala premierna för sina hjälpare.

En vedhuggare, som t. ex. åtagit sig utföra visst beting och som härvid biträdes av annan arbetare, skulle bli försäkringstagare för sina hjälpare o. s. v., o. s. v. Skall hittillsvarande praxis kastas över bord?

I propositionen hävdas att dessa skorstensfejare det här är fråga om icke äro anställda i vanlig mening hos kommunerna utan böra anses som auktoriserade yrkesutövare.

Med auktoriserad yrkesutövare torde anses en person som vederbörande myndighet förklarar kompetent eller behörig att utöva viss verksamhet. Som auktorisationen ju icke innefattar något arbetsavtal mellan den auktoriserade och den myndighet, som meddelat auktorisationen, kan tydligen på grund av auktoriseringen icke uppkomma något arbetar- och arbetsgivarförhållande enligt olycksfallsförsäkringslagen. Huruvida åter en auktoriserad yrkesutövare, som genom avtal med viss person åtager sig utförande av visst arbete, bör i förhållande till denne anses såsom självständig företagare enligt förenämnda lag är en annan fråga.

Beträffande nu skorstensfejarna är det visserligen så, att förordnandet kan sägas innefatta en kompetensförklaring. Den *väsentliga innebörden* av förordnandet måste dock anses vara den, att mellan kommunen och den person, som förordnas, ett avtal kommer till stånd, varigenom denne senare gent emot kommunen åtager sig utförande av visst arbete (allt inom distriktet förekommande sotningsarbete m. m.). Någon överenskommelse mellan skorstensfejaren och vederbörande fastighetsägare om sotningsarbetets utförande förutsättes icke, utan är skorstensfejaren genom det avtal med kommunen som förordnandet innebär, utan vidare pliktig att ombesörja arbetets utförande enligt de föreskrifter, som lämnas av kommunen.

Förordnandet som skorstensfejare måste sålunda innefatta ett *verkligt arbetsavtal* mellan kommunen och skorstensfejaren och sålunda icke till sin väsentliga innebörd vara att betrakta som auktorisation. Huruvida skorstensfejaren för sitt arbete erhåller fast lön av kommunen eller i den formen att han

Ang. skorstensfejares ställning enligt olycksfallsförsäkringslagen.
(Forts.)

Ang. skor-
stensfejares
ställning enligt
olycksfalls-
försäkrings-
lagen.

(Forts.)

berättigas att enligt taxa direkt av fastighetsägaren utkvittera ersättning för arbetet torde icke kunna vara av väsentlig betydelse för hans ställning i förhållande till kommunen.

Av vad nu sagts torde framgå, att skorstensfejarna ur de synpunkter, varom här är fråga, icke äro att jämställa med de i propositionen omförmälda entreprenörer för gas-, vatten- och elektricitetsledningar eller med andra auktoriserade yrkesutövare.

Den föreslagna ändringen torde i sak icke medföra någon ändring i den ställning skorstensfejarna för närvarande intaga. På grund av det i propositionen *angivna syftemålet* med ändringen torde densamma emellertid, om den genomföres, komma att medföra att skorstensfejarna icke i den utsträckning, som hittills skett, kunna hänföras under olycksfallsförsäkringslagen. Den föreslagna ändringen av brandstadgan innebär sålunda i själva verket ett förslag till ändring av olycksfallsförsäkringslagen. Någon märkbar grad av s. k. social syn på frågan skall man förgäves leta efter i propositionen. Ur samhällets synpunkt får det måhända i alla fall anses ändamålsenligt, att *kretsen* av dem, för vilka sörjes genom försäkring, *icke göres alltför inskränkt*. *Sotaren*, som själv utför arbetet — i det väsentliga rent kroppsarbete — *vill man göra till självständig företagare*. Han kan därför icke få försäkring i socialförsäkringsinrättningarna — riks-försäkringsanstalten och ömsesidiga bolag — han är hänvisad att försäkra i enskilt bolag, där det tillämpas en helt annan och dyrare taxa, och där bestämmelserna rymma en massa inskränkande villkor. Så lämnas t. ex. *ej gärna försäkring för farliga yrken och ej över en viss ålder*.

Jag vill i detta sammanhang påpeka, att det pågår en utredning rörande möjligheterna att inom socialförsäkringens ram ordna försäkring för självständiga företagare. Nog hade man väl ändå bort kunna vänta, till dess den utredningen föreligger klar, innan den kungl. propositionen förelagts riksdagen.

Är detta, frågar man sig, ett första steg att på omvägar inskränka olycksfallsförsäkringslagens tillämpningsområde? Skall man genom ändring i administrativa författningar kunna från försäkringen fuska bort den ena arbetargruppen efter den andra? Utan tvivel en intressant form för social omsorg! Man ger med ena handen men tager igen med den andra.

Jag ber att få yrka avslag å utskottets hemställan och bifall till den vid detta utlåtande fogade reservationen.

Herr Reuterskiöld: Det är underligt, att man i en debatt om brandstadgan kommer in på en tolkning av olycksfallsförsäkringslagen, och det är ändå egendomligare, att debatten väsentligen kommer att röra sig om olycksfallsförsäkringslagens innebörd. Jag måste säga, att utskottet och departementschefen stå på två fullkomligt olika ståndpunkter. Utskottet har förordat ändringen i brandstadgan av kommunalrättsliga skäl, och departementschefen har gjort det av skäl, som jag strax med ett par ord skall beröra.

Jag kan för min del acceptera utskottets ståndpunktstagande, därest detta helt och hållet frigöres från departementschefens motivering, och jag vill därför, herr talman, yrka bifall till utskottets kläm men göra ett tillägg i motiveringen. Det heter där: »I den mån själva ordalagen i brandstadgans nu ifrågavarande bestämmelser kunna anses föranleda till att skorstensfejar-mästarna och deras biträden anses anställda i städernas tjänst, har utskottet för den skull» — d. v. s. med hänsyn till den motivering, utskottet fört anfört och som icke berör olycksfallsförsäkringslagen — »funnit en omredigering av bestämmelserna böra tillstyrkas». Där yrkar jag, herr talman, följande tillägg: »oberoende av de synpunkter i fråga om olycksfallsförsäkringslagens tillämpning, vilka av föredragande departementschefen an-

förts.» Jag måste nämligen dela den uppfattning, som reservanten har, att man här går en omväg för att ge en lagförklaring. Olycksfallsförsäkringslagen har kommit till såsom lag med Konung och riksdag bakom. Den kan icke bli föremål för förklaring i annan ordning än den själv stiftats. Man kan ändra brandstadgan så mycket man vill med hänsyn till brandstadgans syfte och ändamål, och det kan bli konsekvenser med avseende å denna ändring för olycksfallsförsäkringslagens tolkning, men den saken har inte riksdagen i denna stund någonting att göra med. Det blir försäkringsrådets uppgift. Om försäkringsrådet har byggt sin tolkning på den lösa grunden av en bokstav eller ett par ord, får den väl taga konsekvenserna därav, men har det byggt den, såsom den förste ärade talaren, reservanten, synes mena, på andra och bättre grunder med hänsyn till både de fastställda taxorna och de reglementen för skorstensfejarna, som finnas, så kan dess ståndpunkt bibehållas.

Ang. skorstensfejares ställning enligt olycksfallsförsäkringslagen.

(Forts.)

Vad jag har ansett nödvändigt att inför kammaren betona är denna tendens att på en omväg, att i annan ordning än grundlagen stadgar, ge en förklaring av en lag, och hela den motivering, som departementschefen anlagt, är enligt min mening totalt förfelad. Vi kunna överhuvud taget inte företaga en ändring i brandstadgan för att få en tolkning av olycksfallsförsäkringslagen. Dessa två frågor måste hållas absolut isär. Vad jag har velat härmed betona, och vad jag skulle önska, att kammaren ville stryka under, är, att man genom detta av mig föreslagna tillägg till motiveringen tar avstånd från det syfte med ändringen, som departementschefen angivit.

Skall man göra en sådan ändring med hänsyn till olycksfallsförsäkringslagens tolkning, då bör den ske antingen i form av en förklaring eller genom en ändring av denna lag själv, men inte på annat sätt. Vill man av andra skäl företaga en ändring i brandstadgan, berörande samma paragraf, skall man bortse från hur detta verkar på olycksfallsförsäkringslagen. Man måste låta detta vara detta.

Det har en gång förr inträffat, att Kungl. Maj:t genom administrativ förordning efter riksdagens hörande så att säga upphävt bestämmelserna i en lag, i regeringsrättslagen. Jag opponerade mig mot den saken då, och jag tillåter mig att säga, att det nya steg, som här skulle tagas på samma väg, är ett steg, som kammaren icke borde vara med om.

Under förutsättning av bifall till det tillägg, jag tillät mig föreslå, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet **Larsson**: Herr talman! Jag skall inte med många ord förlänga denna debatt. Jag skall allenast tillåta mig framhålla, att det här, såvitt jag förstår, icke kan vara fråga om, såsom den siste ärade talaren syntes vilja göra gällande, att någon tolkning av olycksfallsförsäkringslagen på en omväg skulle genomföras. Här gäller det, såvitt jag förstår, allenast, huruvida de bestämmelser, som nu finnas i brandstadgan — och det är på dem, som försäkringsrådet har grundat sitt ställningstagande, om jag förstått det rätt, vid tillämpningen av denna lag — äro riktiga och rimliga med hänsyn till den ställning, som skorstensfejarna i verkligheten intaga i städerna, ja, här är det för resten inte bara fråga om städer, utan också om en hel del andra kommuner, som ha framfört sina livliga önskemål på denna punkt.

Vad själva saken beträffar, ligger den uppenbarligen så till, att dessa skorstensfejare icke kunna betraktas såsom tjänstemän i förhållande till kommunerna utan allenast såsom företagare, vilka av kommunerna bemyndigats att utföra vissa uppgifter, inte för kommunens utan för fastighetsägarnas räkning. De ha fått monopol på att utföra vissa uppgifter inom kom-

Ang. skor-
stensfejares
ställning enligt
olycksfalls-
försäkrings-
lagen.

(Forts.)

munen, och de intaga i det avseendet i själva verket knappast någon annan ställning än vissa entreprenörer eller vissa andra företagare, som ha fått ensamrätt att utföra särskilda uppgifter inom en kommun.

Städerna och de andra kommunerna reagera därför med mycket stor bestämdhet mot att dessa företagare, som också i allmänhet åtnjuta en relativt god ersättning för sitt arbete, skulle kunna betraktas såsom kommunernas tjänstemän och att olycksfallsförsäkringsavgifterna för dem och deras arbetare skulle betalas av kommunerna, särskilt då i det fallet, efter nu tillämpad praxis, där mästaren själv deltar i arbetet. De reagera mot detta med stor bestämdhet, och de göra gällande, att dessa företagare i själva verket intaga ingen som helst annan ställning än en mängd småföretagare i våra kommuner, vilka det också kunde vara önskvärt att föra in under olycksfallsförsäkringslagens bestämmelser men som inte på denna väg böra komma in under den.

Nu föreligger, som första lagutskottets ärade ordförande erinrade, en riksdagsskrivelse med begäran om utredning, hur sådana småföretagare och andra skola kunna föras in under olycksfallsförsäkringslagen, och den utredningen pågår. På den vägen kan även denna fråga om skorstensfejarmästarna komma fram till en lösning, men nu ligger ju inte saken så till, utan nu ligger den till på ett annat sätt.

Här har gjorts gällande, att denna fråga inte skulle ha det samband med brandstadgan, att det är lämpligt att förfara på det sätt, som här är föreslaget. Då vill jag för min del erinra om en sak, som också torde framgå av handlingarna — i alla händelser har den bestyrkts för mig av försäkringsrådets chef och flera ledamöter av rådet — nämligen att anledningen till den tolkning av skorstensfejarnas ställning, som försäkringsrådet har gjort, är de ordalag, som ha blivit införda i 1923 års brandstadga, där det till exempel i § 16 talas om att för varje sotningsdistrikt skall finnas *anställd* en yrkesutbildad skorstensfejare. I § 17 säges det: »För att vinna *anställning* som skorstensfejare fordras» o. s. v., och i § 18 säges, att då »skorstensfejarebefattning är ledig» o. s. v., och efter ansökningstidens utgång »utfärdar myndigheten *förordnande* för den av de sökande, som prövas vara lämpligast». Dessa bestämmelser ha tolkats såsom innebärande bevis för att det här skulle vara fråga om en sorts verklig tjänsteställning i förhållande till kommunen. Då så i realiteten icke är fallet, har man ansett, att det är riktigt att vidtaga de ändringar i brandstadgan, som behövas, för att den skall ge ett bättre uttryck åt den faktiska ställning, som skorstensfejarna intaga i förhållande till kommunen. Detta är vad man har avsett med det förslag till ändring, som här föreligger, och jag skulle tro, att det knappast kan anses vara orimligt att gå till mötes en, såvitt jag har kunnat finna, mycket endräktig önskan från städerna och övriga kommuner, som ha skorstensfejare hos sig anställda, att få en ändring till stånd, som möjliggör en riktigare tillämpning för städernas del av bestämmelserna på detta område.

Herr Klefbeck: Herr talman! Den tillspetsning av uttrycken, som herr Reuterskiöld gav i sitt yttrande, kan jag inte mer än delvis vara med om, men däremot har jag ingenting att erinra mot det tillägg i motiveringen, som han föreslog, och ber därför att få återtaga mitt yrkande och instämma i hans yrkande.

Herr Åkerman: Mina herrar! Efter de uttalanden, som nu äro gjorda här, vädjar jag ändå till kammaren, om inte det klokaste vore att vänta med hela denna sak. Det brinner ju inte i knutarna, fastän det är fråga om brandstadgan, utan låt oss avvakta den utredning, som är begärd hos Kungl. Maj:t an-

gående en eventuell anslutning till den sociala olycksfallsförsäkringslagen på frivillighetens väg för dessa mindre yrkesutövare. Det kan väl inte vara så rasande bråttom. Jag tycker, att det inlägg, herr Reuterskiöld gjort, än ytterligare manar till den största försiktighet. Låt oss därför vänta!

*Ang. skor-
stensfejares
ställning enligt
olycksfalls-
försäkrings-
lagen.*

(Forts.)

Herr Bismark: Jag har inte förstått av vad som här framkommit, att det finns den ringaste anledning att gå den väg, som utskottets ärade ordförande här föreslår. Tvärtom är det ju efter de uttalanden, som äro gjorda, uppenbart, att frågan, huruvida skorstensfejarna skola i olycksfallsförsäkringsavseende behandlas såsom arbetsgivare eller tjänstemän, blir beroende på prövning i varje särskilt fall. Vad som däremot förefaller mig vara tämligen klart är, att det är viktigt, att de icke i brandstadgan ha en sådan ställning, att de ovillkorligen skola betraktas såsom tjänstemän, när de icke äro det.

Jag tillåter mig, herr talman, att yrka bifall till utskottets förslag med den av herr Reuterskiöld föreslagna ändringen.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att, utom beträffande motiveringen, vartill han ville återkomma efteråt, om anledning därtill gäves, hade i avseende på det under behandling varande utlåtandet yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Åkerman*, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t anmäla, att riksdagen vid granskning av föreliggande förslag funnit någon ändring av nu gällande bestämmelser i ämnet icke böra vidtagas.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner jämlikt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Åkerman* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 38, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr *Åkermans* yrkande i ämnet.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Vidkommande motiveringen, fortsatte herr talmannen, hade endast yrkats, av herr *Reuterskiöld*, att utskottets yttrande skulle godkännas med den ändring, att i slutet av näst sista meningen, vilken slutade med orden »böra tillstyrkas», tillades följande: »oberoende av de synpunkter i fråga om olycksfallsförsäkringslagens tillämpning, vilka av föredragande departementschefen anförts».

Sedermera gjordes propositioner, först på godkännande av utskottets yttrande oförändrat samt vidare enligt herr Reuterskiölds yrkande; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Om gottgörelse
åt F. Svensson
i Ryrane
och C. M.
Paulsson
i Stenstorp.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 63, i anledning av väckta motioner om viss gottgörelse åt häradsdomaren F. Svensson i Ryrane och förre landstingsmannen C. M. Paulsson i Stenstorp.

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen nr 49 i första kammaren av herr *Löfgren* m. fl. och nr 387 i andra kammaren av herrar *Lindgren* och *Gustafson* i Kasenberg, hade hemställts, att riksdagen måtte tillerkänna häradsdomaren F. Svensson i Ryrane och f. landstingsmannen C. M. Paulsson i Stenstorp en gottgörelse av ej mindre 12,938 kronor 30 öre jämte 5 procent ränta därå från den 15 april 1926, tills de uppbure beloppet, än även 2,198 kronor 65 öre.

I sitt i ärendet avgivna utlåtande nr 18 hade utskottet av angivna orsaker hemställt, att motionerna I:49 och II:387 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Enligt utskottet tillhandakomna protokollsutdrag hade båda kamrarna visat ärendet åter till utskottet för ny behandling.

Utskottet, som i anledning av återremissen underkastat ärendet ytterligare förberedande behandling, hade i det nu föreliggande utlåtandet på återopade grunder hemställt, att motionerna I:49 och II:387 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Carlström*, *Gustafson* i Domö och *Pehrsson* i Bramstorp, som ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen visade, slutande med en hemställan, att riksdagen i anledning av motionerna I:49 och II:387 måtte för beredande av gottgörelse i förevarande avseende till häradsdomaren F. Svensson i Ryrane och f. landstingsmannen C. M. Paulsson i Stenstorp anvisa för budgetåret 1932/1933 ett extra anslag av 8,885 kronor;

2) av herr *Linders*;

3) av herr *Andersson* i Fältenborg; samt

4) av herr *Tjällgren*,

vilka sistnämnda tre reservanter likväl ej antytt sin åsikt.

Herr *Gustafson*, *Fritiof*: Herr talman! Frågan om ersättning åt häradsdomaren F. Svensson i Ryrane och förre landstingsmannen C. M. Paulsson i Stenstorp är av invecklad natur. Det framgår av frågans handläggning förra gången den var före här i kammaren, att meningarna äro ganska delade, och det är mycket svårt att komma till rätta med spörsmålet.

Orsaken till framställningen om ersättning ligger ju däri, att motionärerna anse, att vid en ny lagstiftnings tillämpning har en viss orättvisa vederfarits Svensson och Paulsson. Det bör vara riktigt, att staten träder in med ersättning i detta fall, enär bristen på övergångsbestämmelser vid lagstiftningens ikraftträdande gör det skäligt, att en sådan ersättning lämnas. Vid senaste handläggningen av ärendet i kammaren uttalades ju, att det ansågs, att det inte var tillräckligt utrett, i vad mån vederbörande hade lidit förlust på grund av lagens tillämpning. En sådan utredning har utskottet sökt åstadkomma, men jag vill för min del säga, att jag inte kunnat komma till den uppfattningen, att den utredning, som utskottet har igångsatt, givit den klarhet, som man skulle vilja erhålla. Jag kan för min del inte fästa avgörande avseende vid det värde, som den skog, vilken genom skogslagstiftningen undanhölls från avverkning, nu har i tredje mans hand, utan det viktigaste bör vara att se till, att man erhåller rättelse av det förfång, lagen medfört. Därför har jag inte

kunnat biträda ett inom utskottet framställt yrkande om lägre ersättning än den, som Svensson och Paulsson hade fått återbetala till den, som hade erhållit upplåtelse, utan har jag hållit före, att det lämpligaste är, att Paulsson och Svensson få ersättning för vad de fått återbära till köparna av upplåtelse-
*Om gottgörelse
 åt F. Svensson
 i Ryrane
 och C. M.
 Paulsson
 i Stenstorp.*

Av de ledamöter i utskottet, som ansett, att någon mindre ersättning, exempelvis 5,000 kronor, borde beredas Svensson och Paulsson, ha framför allt anförts billighetsskäl för lämnande av ersättning. Då vi, som stå som reservanter mot utskottets beslut, icke dela denna uppfattning, att det är billighetsskäl, som bör åberopas, utan anse, att det just är, kan man säga, rättfärdighetsskäl, som här föreligga, så ha vi inte ansett oss böra frånträda den uppfattningen, att de personer, det här gäller, böra ha ersättning för skogen i dess helhet. Vi ha dock frånträtt yrkandet om ersättning för rättegångskostnader, enär saken, som jag nämnde, är av ganska tvistig natur.

Nu är det en omständighet, som efter frågans förra handläggning har tillkommit, och det är den, som av utredningen framgår, att den lagstiftning, som lade hinder i vägen för exploaterandet av skogen, utfärdades redan i juni 1918. under det att uppfattningen förra gången var den, att det var först 1919 års lagstiftning, som lagt hinder i vägen för avverkning av skogen.

Man har förmenat, att då Svensson och Paulsson i december 1918 försålde fastigheten, varå skogen var belägen, hade de ett tillfälle att skydda sig för förlust på grund av avverkningsförbudet, därigenom att de kunde ha ålagt köparen skyldighet att svara för följderna av förhindrandet av skogsavverkning. Må vara, att detta är riktigt, och jag vill också förmena, att Svensson och Paulsson sökt göra detta genom att i köpekontraktet införa en bestämmelse, att köparen av fastigheten skulle övertaga säljarens skyldigheter och rättigheter beträffande avverkningskontrakten. Men i stället för att detta skulle vara ett skäl för att de icke skulle ha den ifrågasatta ersättningen, på grund av denna möjlighet att täcka sig, vill jag förmena, att detta även kan vara ett skäl för ersättning, enär man kan se saken på det sättet, att Svensson och Paulsson hade den uppfattningen, att de genom en sådan kontraktsbestämmelse hade tillförsäkrat sig skydd emot skadestånd, för att inte skogsavverkaren fått avverka skogen. Handlingarna i målet synes ge belägg för att Svensson och Paulsson på detta sätt sökt skydda sig. Domstolarna ha dock friat köparen av fastigheten, vilken utan någon som helst ersättning erhållit den omtvistade skogen. Det är sannolikt, att Svensson och Paulsson vid försäljningen av fastigheten just av nämnda orsak fått en lägre köpeskillning, än de skulle ha fått, om inte denna bestämmelse kommit till. Därför anser jag det icke föreligga giltiga skäl att förmena dem ersättning för den lidna förlusten.

Av den omständigheten, att det är av synnerligen stor vikt, att icke vår lagstiftning göres sådan, att den oberättigat ingriper i tredje mans rätt, såsom man kan säga skett i detta fall, tillåter jag mig, herr talman, att yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen av herr Carlström m. fl.

I detta anförande instämde herr *Johansson, Johan Bernhard.*

Herr Schlyter: Herr talman! Såsom av den föregående ärade talarens yttrande framgår, har återremissen av detta ärende till utskottet lett till ett mycket väsentligt beriktigande av de faktiska förutsättningar, som förelägo för kammaren vid ärendets förra behandling. Såväl enligt motionen som enligt det då föreliggande utskottsutlåtandet utgjordes de avgörande data av följande: i mars 1918 såldes avverkningsrätten, i december 1918 såldes fastigheten, och i juni 1919 tillkom den lagstiftning, som ansågs göra intrång i redan förvärvat rättighet. Genom utredningen i utskottet har det nu klarlagts, att den nya lagstiftningen tillkom, icke i juni 1919, utan redan i juni 1918, och

Om gottgörelse åt F. Svensson i Ryrane och C. M. Paulsson i Stenstorp. (Forts.)

den förelåg alltså, när herrar Svensson och Paulsson i december 1918 överläto fastigheten till den nya ägaren.

Vid sådant förhållande, herr talman, är, såvitt jag förstår, varje grund undanryckt för resonemanget om att man av billighetsskäl skulle lämna någon ersättning på grund av inträdd förlust. Jag kan alltså icke efter denna förändring i det faktiska läget vidhålla mina sympatier för tanken på en dylik ersättning, detta så mycket mindre som det av den rättegång, vilken förts i saken ända upp till högsta domstolen, framgår, att herrar Svensson och Paulsson haft alldeles klart för sig, att den förändrade lagstiftningen hade betydelse för deras rättsläge.

Vid sådant förhållande, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Tjällgren: Herr talman! I det föreliggande utskottsutlåtandet finnas tre s. k. blanka reservationer, av vilka den ena avgivits av herr Linders, den andra av herr Andersson i Fältenborg och den tredje av mig. Bakom dessa reservationer döljer sig en samstämmig önskan, att riksdagen måtte bevilja en gottgörelse med ett belopp av 5,000 kronor. Vi ha också inom utskottet framställt yrkande i enlighet härmed.

Såsom av utskottets utlåtande framgår, torde det huvudsakliga skälet till detta ärendes återremiss till utskottet ha legat i det förhållandet, att vid ärendets föregående behandling inom kammaren framställdes ett yrkande, att en gottgörelse med ett belopp av 4,000 kronor måtte beviljas dessa personer, som det här gäller. Detta yrkande framställdes då av herr Schlyter. Nu kan det ju sägas, att vilket belopp riksdagen än skulle komma att bevilja, skulle det komma att grunda sig på ett visst godtycke. Vi ha inte varit blinda därför, men vi, som inom utskottet röstat för det nämnda anslaget, nämligen 5,000 kronor, ha ansett, att inte fullt tillräckliga skäl ha förelegat för att vi skulle kunna gå med på vare sig motionärernas hemställan eller det belopp, som av reservanterna har föreslagits. Men å andra sidan ha vi ansett, att vissa billighetsskäl tala för att riksdagen skulle bevilja någon gottgörelse. Vi grunda denna vår uppfattning på en del uppgifter, som ha lämnats oss i utskottet.

Jag vill tillägga, herr talman, att det enligt min uppfattning inte tjänar någonting till att nu ingå i någon mera detaljerad redogörelse för vad som har förekommit vid detta ärendes behandling, utan jag skall inskränka mig till att i all korthet be att få yrka, att riksdagen i anledning av motionerna i första kammaren nr 49 och i andra kammaren 387 må för beredande av gottgörelse i förevarande avseende till häradsdomaren F. Svensson i Ryrane och f. landstingsmannen C. M. Paulsson i Stenstorp anvisa för budgetåret 1932/1933 ett extra anslag av 5,000 kronor.

Herr Sederholm: Efter det klarläggande anförande, herr Schlyter nyss höll, har jag inte mycket att tillägga. Jag vill dock säga, att den motiveering, han hade för att yrka avslag på den reservation, som avgivits av herr Carlström m. fl., gäller i lika hög grad med avseende å det senast framförda yrkandet. Om detta yrkande hade framkommit, när denna fråga föregående gång behandlades av kammaren, då vi utgingo från den, som det nu visat sig, felaktiga föreställningen, att skogslagstiftningen inte trädde i kraft förrän ett halvt år efter det försäljningen av fastigheten skedde, hade det varit en annan sak. Då menade jag och kanske flera med mig, att säljarna hade handlat i god tro och inte väntat sig en lagstiftning, som skulle kunna göra ett sådant intrång. Nu framgår det, att denna förutsättning för vår ståndpunkt eller våra sympatier var felaktig. Under sådana förhållanden menar

jag, att när en person med full vetskap om konsekvenserna av den lagstiftning, som här är fråga om, träffar ett köpeavtal, så är det inte annat än rimligt och naturligt, att han får bära de ekonomiska följderna av detta. Herrar Svensson och Paulsson ha dessutom åberopat just denna lagstiftning såsom skäl för en formulering av kontraktet, som skedde i avsikt, att de skulle trygga sig mot de förluster och de skyldigheter, som denna lagstiftnings tillämpning skulle medföra.

*Om gottgörelse
åt F. Svensson
i Ryrane
och C. M.
Paulsson
i Stenstorp.
(Forts.)*

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Dalberg: Det var en omständighet, som jag skulle vilja framhålla och som inte framkommit förut. Man kan vara förvånad över att det åtminstone inte blev dömt så, att Samuelsson skulle betala för den fördel, han hade av att skogen skulle tillfalla honom, när den faktiskt var såld. Nu ha vi sett, att hovrätten beslöt, att han skulle få 4,000 kronor. Jag skulle särskilt vilja framhålla anledningen till att högsta domstolen ändrade detta.

Vi fingo ju vid riksdagens början en bok om denna fråga, och jag läste igenom den boken med intresse samt undrade, hur domstolarna kunnat komma till ett sådant resultat som de kommit till. Jag fick emellertid den förklaringen, att högsta domstolen upphävd hovrättens utslag på den grund, att det saknades utredning om vilken fördel Samuelsson hade. Det var således ett fel av Svensson och Paulsson, att de inte skaffat utredning, ty det är ju så, att kåranden är skyldig sitt käromål bevisa, eller vare svaranden fri. Då är det således Svensson och Paulsson, som skött sin rättegång felaktigt, och felar man i en sak, får man själv bära följderna.

Under sådana förhållanden kan jag inte annat än yrka bifall till jordbruksutskottets förslag.

Herr Bismark: Herr talman! Man säger här, att det inte har förelupit någonting, som kan ge anledning till att man av billighetsskäl skulle ge någon ersättning åt dessa båda personer. Jag beklagar djupt, att det i motionen har insmugit sig en uppgift, som varit felaktig. Den förekom i de till justitiedepartementet överlämnade handlingarna, och samtliga de myndigheter, som yttrat sig i frågan, och som varit sakkunniga på området, hade inte på något sätt korrigerat denna uppgift, nämligen att det skulle ha varit 1919 års skogslagstiftning, som medförde en ändring i rätten till avverkning.

Det är en sak för sig. Men när man nu bedömer frågan, huruvida av billighetsskäl någon ersättning skall lämnas, så föreligger ju dock alltid samma förhållande, att på grund av en bristfällig lagstiftning dessa båda personer fullständigt blivit av med sin rätt. De träffa sitt avtal om upplåtelse av skogsavverkning före lagens tillkomst, och sedan tillkommer skogslagstiftningen, som inskränker avverkningsrätten. Då böra de ha klart för sig, att det är en fördel för hemmanet, att denna skogsavverkningsrätt inte kan göras gällande, och å andra sidan är det en nackdel för den, som äger hemmanet, att han kan få betala igen köpeskillingen. Då träffa de ett avtal om försäljningen, där de ordna hela frågan på ett efter svensk lag riktigt sätt, d. v. s. de säga, att köparen skall ansvara för avverkningskontraktet. Sedermera kommer rättegången, som visar, att de både blivit av med hemmanet och få betala igen köpeskillingen. De ha blivit av med skogen. Nog föreligger fortfarande den olägenhet, som har uppstått genom den enligt min uppfattning ganska besvärliga lagstiftningen här, där man inte tog vederbörlig hänsyn till redan upprättade kontrakt.

Jag medger gärna, att frågan kommit i ett annat läge, och herrarna höra ju på den ton, jag tar i dag, att jag inte alls är besjälad av den verkligt

Om gottgörelse
åt F. Svensson
i Ryrane
och C. M.
Paulsson
i Stenstorp.

(Forts.)

kränkta rättskänsla, som jag hade förra gången, ty jag måste, som sagt, medge, att frågan i dag ligger något annorlunda till. Dock kan jag inte medge annat än att de båda säljarna av hemmanen blivit genom en olämplig eller icke tillräckligt förutseende lagstiftning utsatta för en rättsförlust, som det ligger inom billighetens gränser att gottgöra.

Då jag nu står i valet emellan att ansluta mig till herr Gustafsons yrkande eller herr Tjällgrens, så får jag säga, att från synpunkten av att kunna vinna något resultat, väljer jag det senare.

Jag ber alltså att få hemställa, att kammaren måtte besluta i enlighet med herr Tjällgrens yrkande.

I herr Bismarks yttrande instämde herr *Reuterskiöld* och herr *Johansson, Johan*.

Herr Henriksson: Herr talman! När denna fråga vid ett föregående tillfälle var före i denna kammare, yrkade jag bifall till motionärernas förslag. Jag gjorde det inte bara därför, att personerna i fråga äro utomordentligt väl kända, utan jag gjorde det ännu mer därför, att jag ansåg det vara en stor orättvisa, som hade vederfarits dessa män, Svensson och Paulsson, genom den nya lagstiftningens tillkomst. Den måste ha tillkommit i en hastig vändning i högre grad än någonsin förr någon lagstiftning. När man får veta, att denna lag medförde, att Svensson och Paulsson avhändes 13,207 träd, som lämnades åt Samuelsson, utan att han behövde ge ett enda öre därför, då måste man säga, att det förefaller vara högst egendomligt, att så har kunnat ske. Inför utskottet har förebragts en utredning om vad träden kunde vara värda 1918 och ända fram till 1962. Den utredningen intresserar mig inte alls, ty jag håller mig till den summa, som Svensson och Paulsson blevo dömda att återbetala. Vad träden kunna bli värda 1962 behöver väl ingen i denna kammare fråga efter, utan det gäller, om vi skola ge Svensson och Paulsson ersättning för deras förlust.

Det har sagts i denna kammare, och det står också i utskottets utlåtande, att Svensson och Paulsson hade reda på den nya lagstiftningen vid försäljningen. Den 14 mars 1918 kunde de i varje fall inte ha reda på den, därför att då var den väl inte tillkommen. Beträffande nästa handling säger utskottet, att det visat sig, att dessa båda män tagit reda på den, därför att de själva stipulerat, att skyldigheterna skulle gå med i köpet. Ja, jag har själv varit med vid handläggningen av sådana affärer, men jag har inte mer än en gång sett, att en person glömt att låta skyldigheterna gå med i köpet, och ingen skall nog önska sig en motsatt ställning. När man säljer vad man har, så är det riktigt, att man för in den bestämmelsen i köpekontraktet, att skyldigheterna följa med köpet. Jag anser därför, att Svensson och Paulsson ha handlat riktigt, oavsett om de hade reda på att denna lag var tillkommen eller inte. Ja, man kan säga, att de ännu hellre borde ha handlat på detta sätt, om de inte känt till lagen, därför att de hade tidigare avhänt sig skogen, för vilken de nu måste återbetala ett stort belopp.

Herr talman! Jag skall inte gå in på de detaljer, som finnas i utskottets utlåtande, men jag vill med detta be att få yrka bifall till den reservation, som är avgiven av herr Carlström m. fl.

Herr Mellén: Herr talman! Det är visserligen sant, som det framhållits, att denna fråga i dag föreligger i ett annat läge än när den sist förevar. Den upplysningen har nämligen tillkommit, att när fastigheten försälldes, hade den lagstiftning, varom nu är fråga, redan trätt i kraft. Jag kan dock ingalunda se, att detta förändrade läge på något sätt kan inverka på ifrågavarande herrars

ifrågasatta rätt till ersättning. Jag förstår ej av vilken anledning den tillkomna upplysningen såsom någon sagt skulle visa, att herrar Paulsson och Svensson äro i ond tro. Det äro de visst inte. Det har inte påståtts, än mindre visats, att de på något sätt handlat orätt. De sökte, som den förste talaren här, herr Gustafson i Domö, sade, att med vetskap om den nytillkomna lagen skydda sig för rättsförlust genom en föreskrift i köpekontraktet, rörande fastighet, men det lyckades icke. Var detta deras försök något orätt?

*Om gottgörelse
åt F. Svensson
i Rydane
och C. M.
Paulsson
i Stenstorp.
(Forts.)*

Beträffande utgången av rättegången mot Samuelsson säges det, att denna berott därpå, att herrar Svensson och Paulsson inte förstått att framlägga sina synpunkter eller att utreda sin sak ordentligt. Ja, men detta visar ju inte, att de fört orättnätig talan. Vi kunna inte komma ifrån, att sedan de den 14 mars 1918 på ett fullt legitimt sätt sålt skogsavverkningsrätt å fastigheten till ett högt pris enligt då gällande förmånliga priser samt därför uppburit betalning, så tillskapades tre månader därefter en kristidslagstiftning, som gjorde det lagligen ingångna avtalet om avverkning om intet och som verkade därhän, att de omkring åtta år därefter fingo till köparens rättsinnehavare utbetala 12,938:30, d. v. s. 8,885:44 i form av återburen köpeskillning och resten i rättegångskostnader.

De handlade åtminstone fullständigt i god tro, när de sålde avverkningsrätten. Sedermera sälja de fastigheten den 28 december 1918. Då har den för Svensson och Paulsson olyckliga lagen trätt i kraft, och då söka de skydda sig. Liksom i alla likartade fall vid överlåtelse av fastighet stadgades, att rättigheter och skyldigheter ifråga om skogen skulle övertagas av köparen. I första hand avser detta stadgande återplanteringsskyldighet o. s. v. Men Svensson och Paulsson kunde inte då veta, vilken inverkan kristidslagstiftningen skulle ha på den försälda avverkningsrätten. De kunde således icke i betraktande av denna begära högre ersättning för fastigheten. Först i april följande år, 1919, få skogsavverkarna en erinran från skogsvårdsstyrelsen, att de måste hushålla med skogen på det och det sättet. Detta kunde Svensson och Paulsson inte taga i beräkning, när de sålde fastigheten i december 1918.

Jag kan inte finna, att vad i saken tillkommit på något sätt anger, att dessa herrar handlat medvetet oriktigt, och ej heller, att deras handlingssätt berövar dem deras rätt till skälig gottgörelse för den förlust, staten förorsakat dem genom en illa skriven kristidslagstiftning, som verkat annorlunda än avsett varit. Vi få inte låta förbluffa oss av positiva obestyrkta påståenden.

Med den blick jag har på saken, kan jag inte förstå utskottets skäl, då det säger, att utskottet »till en början ansett uppenbart, att de utgifter, Svensson och Paulsson i olika avseenden haft för rättegångskostnader och räntor, icke äro av den natur, att deras ersättande av statsmedel kan komma i fråga». Jag förstår inte det resonemanget. Den, som slagit och förfördelat en man, får betala ersättning icke blott för lidandet, utan även för de rättegångskostnader, den slagne får vidkännas för att få sin rätt.

Mig synes det således, att motionärerna haft goda skäl för sina yrkanden. Då de emellertid nu ha frånträtt dessa, och det väl inte synes finnas någon utsikt, att det i motionerna föreslagna beloppet skall beviljas, skall jag yrka bifall till den av herr Carlström m. fl. vid utskottets betänkande fogade reservationen. Staten har i detta fall ofrivilligt slagit, riksdagen har utan avsikt tillskyndat vissa personer rättsförlust. Billigheten fordrar då, att riksdagen gottgör skadan. Jag vill säga, som jag sade förra gången, att jag känner Svensson och Paulsson väl och vet, att de äro i stort behov av det ringa belopp, reservationerna föreslagit dem i ersättning för den förlust, de lidit.

Herr Schlyter: Den siste ärade talaren sade två gånger, att han ingalunda kunde inse, att de faktiska förhållandenas förändrade läge kunde inverka på

*Om gottgörelse
åt F. Svensson
i Rydane
och C. M.
Paulsson
i Stenstorp.
(Forts.)*

frågans bedömande. Då jag inte tilltror mig att med någon argumentering kunna rubba hans uppfattning, skall jag inte upptaga kammarens tid därmed.

Däremot förvånade det mig, att herr Bismark, efter ha erkänt det misstag han begått i sin motion, kunde vidhålla, att det är på grund av bristfällig lagstiftning som de ifrågavarande personerna ha tillskyndats skada. För att vederlägga detta skulle det i själva verket vara nödvändigt att här i kammaren genomgå rätttegångshandlingarna i detta mål, vilka jag inom parentes tycker att det hade varit försiktigare av herr Bismark att studera före motionens avlämnande i stället för att grunda sin motion på de intresserade parternas inlagor till Kungl. Maj:t i justitiedepartementet. Detta är en domstolssak, icke en riksdagssak.

Jag kan inte finna, att här har åberopats någon omständighet av sådan beskaffenhet, att riksdagen har anledning att träda emellan för att rätta till ett visserligen beklagligt förhållande, i vilket mycket ofta tvistande parter kommit, å ömse sidor i god tro, på grund av oskicklighet vid uppgörande av avtal o. s. v. Jag ber bara att få fastslå ännu en gång, att det avtal, varigenom skadan vårlats, har slutits flera månader efter lagstiftningens tillkomst och enligt egen utsago med herrar Paulssons och Svenssons vetskap om den nya lagstiftningen. Att under sådana förhållanden sätta i fråga, att riksdagen skulle gripa in och rätta till en olycklig utgång av en process, finner jag vara alldeles orimligt.

Herr von Geijer: Herr talman! Endast några ord.

Det synes mig framgå av handlingarna — och denna min uppfattning styrkes av herr Melléns yttrande — att säljarna sökte, när de sålde egendomen till herr Samuelsson, gardera sig mot den förlust, som skulle kunna uppstå för säljarna genom den nya lagstiftningen, varom de då ägde kännedom, men att den formulering, som de i köpekontraktet gävo detta sitt syfte, inte var till fyllest. Det var illa formulerat. Därför att dessa herrar, om jag får använda det uttrycket, skrivit ett dumt kontrakt, skulle staten ersätta dem. Det förefaller mig icke vara lämpligt.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Ekman: Herr talman! Herr Schlyter har gjort gällande, att ersättningsyrkandet borde avslås, därför att detta kontrakt var uppgjort efter det att 1918 års lagstiftning hade trätt i kraft. Kontraktet är upprättat den 28 december 1918. Emellertid står det så här i 1918 års lag, som är utfärdad den 28 juni 1918: »Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därom meddelad uppgift från trycket utkommit i Svensk författningssamling, och gäller till den 1 juli 1919.» Då kunde väl de, som sålde, ha befogad anledning att tänka att de hade att räkna med en lagstiftning, som endast gällde ett år.

Herr Sederholm: Jag vill med anledning av det sistnämnda anförandet endast upplysa, att det var kutym med avseende å såväl dessa lagar, som rörde skogshushållningen, som en hel del andra provisoriska lagar, att de av vissa skäl fingo giltighet för ett år i sänder, men det var nog klart för alla, som något hade kännedom om dessa lagar och hela systemet för deras tillkomst, att detta var en formalitet, att de förnyades år för år, och att man sålunda måste räkna med en kontinuerligt fortsatt lagstiftning på obestämd tid, gällande åtminstone så länge kristidsförhållandena varade.

Herr Ekman: Jo, men detta var den första lagen av detta slag. Man kan inte begära, att dessa bönder skulle gissa, att det skulle bli flera sådana lagar efteråt.

Överläggningen ansågs härmed slutad. Under densamma hade herr talman uppstått och avlägsnat sig, varvid ledningen av kammarens förhandlingar övertagits av herr förste vice talmannen, vilken nu yttrade, att i avseende på det ifrågavarande utlåtandet yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Carlström m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; samt 3:o), av herr Tjällgren, att riksdagen i anledning av motionerna I:49 och II:387 skulle för beredande av gottgörelse i förevarande avseende till häradsdomaren F. Svensson i Ryrane och f. landstingsmannen C. M. Paulsson i Stenstorp anvisa för budgetåret 1932/1933 ett extra anslag av 5,000 kronor.

*Om gottgörelse
åt F. Svensson
i Ryrane
och C. M.
Paulsson
i Stenstorp.
(Forts.)*

Sedermera gjorde herr förste vice talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Gustafson, Fritiof*, begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till herr Tjällgrens yrkande, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 63, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr Tjällgrens under överläggningen gjorda yrkande.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr förste vice talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Johansson, Johan Bernhard*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 37;

Nej — 24.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 64, i anledning av motioner om viss ändring av bestämmelserna rörande försäljning av torvströ och torvmull; samt

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring i grunderna för försäkring med statsbidrag mot förluster på grund av smittsamma husdjursjukdomar.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande jordbruksutskottets utlåtande nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 202 angående försäljning av vissa kronoegendomar och lägenheter från sådana egendom m. m., punkt 7.

Punkten 1.

Lades till handlingarna.

Punkten 2.

Utskottets hemställan bifölls.

*Ang.
statens och
kommunernas
upphandling
av lantbruks-
produkter.*

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 67, i anledning av väckta motioner angående upphandling av lantbruksprodukter för statens och kommunernas räkning direkt från producenterna.

I två likalydande, till jordbruksutskottet hänvisade motioner, nr 59 i första kammaren av herr *Sandström* m. fl., och nr 97 i andra kammaren av herr *Nilsson* i Antnäs m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa:

1:o) att sådana ändringar måtte vidtagas i nu gällande författning, att begreppet lantbruksprodukter, som finge under hand upphandlas för statens behov, skulle omfatta även skogsprodukter och djur, nämligen slaktdjur, levande djur eller till inlejnning avsedda hästar;

2:o) att de myndigheter, vilka hade att verkställa upphandling för statens räkning, måtte anbefallas tillse, att upphandlingen under hand av lantbruksprodukter direkt från producenterna eller deras organisationer i möjligaste mån komme till utförande, samt att kommunala m. fl. inrättningar måtte uppmanas att iakttaga samma föreskrifter.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt,

1) att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 59 och II: 97 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville

dels låta verkställa sådan komplettering av gällande bestämmelser rörande upphandling under hand för statens och kommunala m. fl. inrättningsbehov, att jämväl skogsprodukter bleve föremål för dylik upphandling;

dels vidtaga åtgärd i syfte att vid inlejnning för arméns behov av hästar sådan inlejnning måtte äga rum under hand samt att därvid i största möjliga mån företräde måtte lämnas till lantbrukare eller deras sammanslutningar;

2) att motionerna, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet sålunda anförde och hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr von Heland: Herr talman! I samband med nu behandlade motion skulle jag vilja framställa ett önskemål till regeringen.

Det har nämligen visat sig, att en del företagsamma grossister och liknande affärsmän genom en del manipulationer lyckats mer eller mindre borteliminera verkan av de goda gällande bestämmelser, för vilka det redogöres i det nu föredragna utskottsutlåtandet. Berättigade klagomål ha av denna anledning framkommit från jordbrukarhåll, och i en skrivelse den 5 april i år till Konungen säger arméförvaltningens intendentsdepartement härom: »Av de hittills gjorda erfarenheterna rörande hithörande förhållanden framgår, att det icke alltid är lätt att avgöra, vilka anbudsgivare som skola betraktas såsom producenter eller producentsammanslutningar, och vilka som ej böra räknas dit. Det har visat sig, att de olika förvaltningsmyndigheterna härutinnan kunna hava vitt skiljaktiga åsikter, så att en och samma anbudsgivare av en myndighet betraktats såsom producentsammanslutning men av en annan myndighet icke godtagits såsom sådan.»

Intendentsdepartementet framhåller också mycket riktigt, att syftet med här förevarande bestämmelser är, att mellanhänder icke böra förekomma vid leveranserna samt att kompletterande föreskrifter äro av nöden.

Jag får sålunda vördsamt vädja till regeringen att snarast möjligt föreskriva i enlighet med intendentsdepartementets skrivelse, att producent eller producentsammanslutning, som vill komma i åtnjutande av här ifrågavarande fördelar i leveranshänseende, skall samtidigt med ingivande av anbud jämväl avlämna intyg från vederbörligt hushållningssällskap, att anbudsgivaren är att anse som producent eller av producer bildad försäljningsorganisation samt att anbudsgivaren anses äga möjlighet att av egen produktion fullgöra den erbjudna leveransen.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar av bestämmelserna rörande jordbrukets kreditkassor m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 15, i anledning av väckt motion om anlåtande av den offentliga arbetsförmedlingen för anställning av rekryter vid truppförbanden, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Då alla ärenden på föredragningslistan nu blivit behandlade, medgav kammaren, på framställning av herr förste vice talmannen, att de anslag, som utfärdats till sammanträdets fortsättande på aftonen, finge nedtagas.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 181, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen, avdelning Utgifter för kapitalökning, gjorda framställningar angående fonden för fiskerinäringens befrämjande och hemslöjdsålfondens.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 84, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition rörande ordnande av ett sjöhistoriskt museum i Stockholm;

nr 85, i anledning av kamrarnas återremiss av punkt 96 i statsutskottets utlåtande nr 5 angående anslag till sjuktransporter med flygplan;

nr 86, i anledning av riksdagens år 1931 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning för tiden 1 juli 1930—30 juni 1931;

nr 87, i anledning av väckta motioner om statens medverkan till ett ytterligare utbyggande av de offentliga rättshjälpsanstalterna;

nr 88, i anledning av väckta motioner om bidrag till uppförande m. m. av hem för kroniskt sjuka;

nr 89, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lantmäteriundervisningens anordnande vid tekniska högskolan m. m. jämte en i ämnet väckt motion; och

*Ang.
statens och
kommunernas
upphandling
av lantbruks-
produkter.
(Forts.)*

nr 90, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa i samband med gymnastiska centralinstitutets omorganisation stående frågor jämte fyra i ämnet väckta motioner; samt

första lagutskottets utlåtande nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge den 16 mars 1932 avslutad konvention om erkännande och verkställighet av domar m. m.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 6.14 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Fredagen den 6 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 4.30 e. m.

Efter föredragning av ett från andra kammaren ankommet protokollsutdrag, nr 484, med delgivning av nämnda kammares beslut över dess andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 6, i anledning av väckt motion angående åtgärder för åstadkommande av likformighet i på olika orter gällande köttbesiktningstaxor, beslöt första kammaren hänvisa detta ärende till sitt andra tillfälliga utskott.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden och memorial nr 84—90 samt första lagutskottets utlåtande nr 39.

Herr **Lindhagen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Jag skall be att få framställa två interpellationer.

Med hänsyn till den ekonomiska världskrisen, belyst icke minst genom Kreugerkoncernens urspårade internationalism och brittiska imperiets upplösning nyligen till staternas växande isolering, nödgas jag anhålla om kammarens tillstånd att få till statsministern framställa följande spörsmål:

1) Har regeringen bemärkt icke blott med bekymmer utan även med en hälsosam till handling uppfordrande vrede *staternas fortsatta krigsförklaringar mot mänskligheten* genom gränsförbud för invandring av människor och varor?

2) Bör ej den ringa vishet, med vilken världen sålunda regeras, jämte vår speciella andel i fallet Kreuger uppfordra till en uppblomstring av svenskt vikingalygne genom att påkalla mellanfolkligt övervägande om en ny produktionsordning eller åtminstone om avskaffande till en början av börsspel, privatbanker, kolosser på lerfötter och andra enskilda storfinansiella utväxter, organiserade mera för att våldsamt förtjäna på människorna och mindre för att hjälpa dem?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Ordet gavs ånyo till herr **Lindhagen**, som anförde: Herr talman! Medan världen dignar under den ekonomiska krisen, staterna utfärda oavlätliga krigsförklaringar mot mänskligheten och syndafloren stiger, kommer trots allt redan nu en fredsduva då och då med ett olivblad, bebådande en ny vår. Sålunda har förre amerikanske ministern i Stockholm Ira Nelson Morris nyligen hänvänt sig till svenskarna med följande budskap.

Den mänskliga rösten, säger han, är det bästa medel vi människor äga för att förstå varandra. Varför skulle vi då inte genom radion låta människo-rösten spela en roll i det internationella samförståndets tjänst. När man kan tala över land och hav, skall man väl göra det och tala så, att bryggor av sympati byggas mellan folken. Det behövs i dessa tider.

Första kammarens protokoll 1932. Nr 32.

*Interpellation
ang.
mellanfolkligt
övervägande
om en ny
produktions-
ordning m. m.*

*Interpellation
ang. den
svenska
rundradions
ställning till
världs-
problemets
språkfråga
m. m.*

*Interpellation
ang. den
svenska
rundradions
ställning till
världs-
problemets
språkfråga
m. m.
(Forts.)*

Morris står i spetsen för ett omfattande organisationsarbete, som tar sikte på radions internationella användning för kulturella och ideella ändamål. Uppgiften är att använda radion till större och ideellare syften än vad hitintills brukat ske. Meningen är att för sakens främjande bilda kommittéer i olika länder och sådana hava redan organiserats i Amerika, Frankrike och Tyskland.

Morris hoppades nu, att hos svenska myndigheter finna samma intresse och förtroende för tanken, som i de länder han hitintills besökt.

Ett sådant uppsåt utgör dock uppenbarligen en ytterligare påminnelse till världens styrelser att även de någon gång måste ägna allvarlig uppmärksamhet jämväl åt världsproblemets språkfråga. I avvaktan på en sådan tilldragelse bör radion redan nu låta åhörarna förnimma, att nämnda fråga existerar och att den är en av världens största freds- och kulturfrågor. Detta inses också av de flesta bestyrelser för rundradio i främmande länder. Under en tidigare regi förmärktes ansatser därtill även inom bestyrelsen för den svenska rundradion. Nu däremot är all sådan hänsyn borta. Till skillnad från vad som medgives merendels i främmande länder, har den svenska rundradion en synnerlig ringaktning för världsproblemets språkfråga. Ingen får tala annat än i nödfall om det alltmer spridda världsspråket esperanto och således ej heller begagna sig av detsamma. Däremot anses det vara en kulturuppgift att tala och prisa de tyska, franska och engelska nationalspråken. På samma sätt gynnas ofta andra konservativa och byråkratiska tänkesätt, under det att nyare tiders tankar och nödvändigheter avvisas.

Ett exempel på vad som kan förekomma inom svensk rundradio är det österrikiska regeringsrådet H. Steiners öden i Stockholm, då han i februari 1932 kom hit på initiativ av de österrikiska statsjärnvägarna samt med stöd av de österrikiska ministerierna. Han har till det svenska esperantoförbundet på min begäran hos förbundet avgivit följande från esperanto översatta berättelse om sina sammanträffanden med svensk rundradio:

»På initiativ av österrikiska statsjärnvägarna samt med välvilligt stöd av våra ministerier har jag gjort en propagandaresa för Österrike genom 9 länder, nämligen Polen, Danzig, Litauen, Lettland, Estland, Finland, Sverige, Norge och Danmark. Min regering medgav, att den internationella esperantobyran i Genève genom sina organisationer ordnade denna resa, under vilken jag blott höll föredrag på esperanto (med undantag i Danzig) och med översättning till respektive nationalspråk.

Jag talade om Österrike och det Internationella Esperanto-Museet i Wien från radiostationerna i huvudstäderna Kaunas, Riga, Tallinn (= Reval), Helsingfors och Oslo, och dessutom från lokalstationerna i Kiruna i form av en intervju. Därvid gjorde en person från respektive land frågor till mig på nationalspråket, en esperantist översatte till esperanto, jag svarade på esperanto och esperantisten översatte till nationalspråket, varefter den första personen svarade på nationalspråket o. s. v.

Åtföljd av rektor Sam Jansson besökte jag i Stockholm den 25 febr. 1932 direktör Rabe på Stockholms radiostation och föreslog honom tillåta mig att tala från Stockholms radiostation.

Herr Rabe sade, att på esperanto var det absolut omöjligt att få tala. »Jag ger åt esperanto blott så många minuter, som jag är tvingad till.» Jag svarade, att jag visst inte insisterade på att få tala på esperanto, ehuru man i de andra huvudstäderna tillätit detta också där, varest man hittills aldrig har talat på esperanto. Jag var villig att tala på tyska, som då skulle översättas till svenska.

Herr Rabe: »Men hos oss tillåta vi inte att göra propagande för något land.» Jag: »Då kan jag tala enbart om grundandet av Internationella Esperanto-

Museet i Wien, det enda i sitt slag i världen, vars beskyddare är österrikiske statspresidenten och i vars internationella hederskommitté jag också har inbjudit några framstående män i edert land att vara representanter i denna kommitté.»

Rabe: »Jag skall behandla saken i direktionen redan i dag och skall meddela eder resultatet till edert hotell.»

Besöket hos herr Rabe hade arrangerats av österrikiske ambassadören i Stockholm herr Buchberget per telefon. Rektor Jansson var i mitt sällskap men medföljde ej in i herr Rabes rum »för att inte stå i vägen», som rektor Jansson sade till mig.

På aftonen hade jag ett brev på hotellet. Herr Rabe skrev, att han blott kunde disponera tid för mig på arbetarnas bildningsförbunds halvtimme den 13 mars från någon station, där jag befann mig på föredragsresan.

Då arbetarnas bildningsförbund disponerar denna halvtimme blott en gång i månaden, ville jag inte taga den för min räkning, vilket dessutom min uppjordade resplan icke tillät. För övrigt hade arbetarnas bildningsförbund redan för den 13 mars planerat föredrag av herr Czitrom. Jag bad österrikiske ambassadören ordna med audiens hos utrikesministern, så att han eventuellt skulle kunna ordna saken. Även i Kaunas, Riga och Helsingfors hade respektive ministrar för utrikesärenden rekommenderat radiostationerna att tillåta mitt föredrag, och överallt medgavs detta.

Österrikiska ambassaden meddelade per telefon till rektor Jansson, att ministern var borta, men att herr Henriksson mottog oss den 26 febr. Tillsammans gingo vi dit, och jag berättade hela saken för herr Henriksson. Saken var obehaglig för honom — det sågo vi — ty han själv är ordförande i direktionen. Han sade, att på esperanto brukade man inte tala. Och då jag svarade, att jag var villig tala på tyska, sade han, att detta hade inte herr Rabe omnämnt. Sedan sade herr Henriksson, att man dessutom inte vill tillåta reklam för något land, ty därefter komma andra med samma pretentioner. Jag svarade, att jag sagt till herr Rabe, att jag inte önskade tala om eller på esperanto utan på *tyska* med översättning till svenska om *Internationella Esperanto-Museet i Wien*. Herr Henriksson svarade, att detta var en helt annan sak. Han lovade själv på nytt behandla saken i direktionen och upplysa rektor Jansson om resultatet. Han tillade, att Stockholms radio är ett privat företag och att ministeriet inte har rätt att ge företaget föreskrifter.

Jag svarade, att det är samma sak i alla länder, men att regeringen överallt är ägare till åtminstone hälften av aktierna och äger tillfredsställande kontroll och inflytande på sakernas skötsel.

Jag tillade dessutom, att det är mindre angenämt för mig, att i mitt offentliga föredrag, som jag skall hålla i Wien och till vilket skola inbjudas medlemmarna i vår regering, respektive länders ambassader och andra inflytelserika personer, att särskilt i huvudstaden i det land, med vilket vi känna oss så samman redan på grund av den hjälp det svenska folket gjort våra barn, att jag där ej erhöll tillåtelse att tala om Internationella Esperanto-Museet i Wien och de vänskapliga förhållandena mellan de bägge länderna. Jag ville också tillägga, att särskilt nu gör man reklam i vårt land för resor till Sverige.

Rektor Jansson meddelade mig sedan genom herr Malmgren, att föredraget ej hade tillåtits.

Orsaken till, att jag ej talade i Köpenhamn var den, att man allt för sent samma dag och på felaktig plats meddelade föredraget. Radiodirektören bad om ursäkt härför per telefon.»

Från svenska esperantoinstitutet har jag vidare erhållit följande meddelanden:

»Sommaren 1931 erbjöd sig indiern Lakshmiswar Sinha, lärare i Rabin-

*Interpellation
ang. den
svenska
rundradions
ställning till
världens
problemets
språkfråga
m. m.*

(Forts.)

*Interpellation
ang. den
svenska
rundradions
ställning till
världs-
problemets
språkfråga
m. m.
(Forts.)*

dranath Tagores intressanta världsberömda institut Santiniketan, att i radio på esperanto (med översättning till svenska) hålla föredrag antingen om detta institut eller om en föredragsresa i Sverige, Estland, Lettland och Polen, vilken resa herr Sinha företagit 1929—1931. Då herr Sinha i nämnda länder hållit ett mycket stort antal föredrag (i Sverige ungefär 200 föredrag) och föredragen alltid varit på esperanto, ville han naturligtvis på detta språk hålla sitt sista föredrag för svensk publik. (Herr Sinha reste nämligen åter till Indien vid slutet av sommaren.) Radiotjänst vägrade föredragets hållande på esperanto, varför ingen utsändning ägde rum.

I september 1931 gjordes erbjudande till radiotjänst utav den amerikanske bankmannen Joseph Scherer, vilken gjort en föredragsresa jorden runt ordnad av internationella esperantobyran i Genève och därvid besökt bl. a. Japan, Kina, Indien, Egypten o. s. v., att hålla ett radioföredrag på esperanto eller engelska om de mest intressanta upplevelserna under resan eller också ett kåserande föredrag om filmstaden Hollywood. (Herr Scherer äger nämligen mycket goda förbindelser med filmbolagen.) Föredraget förvägrades.

Såväl Svenska Esperanto-Institutet som Svenska Esperanto-Förbundet och Svenska Lärares Esperantoförbund samt Arbetarnas Esperanto-Förbund erhålla oupphörligen förfrågningar från personer landet runt, varför de nämnda förbunden icke vilja tillhandahålla radiotjänst esperantoprogram. De flesta personer synas nämligen tro, att det är de svenska esperantoförbundens oginhet — möjligen att radiotjänst erbjuder för liten ersättning för esperantoprogram — som gör, att esperanto saknas på radioprogrammet. Saken är den, att de nämnda esperantoförbunden vid flerfaldiga tillfällen hos radiotjänst gjort framställning om esperantos införande i programmet. Från radiotjänst har ständigt upprepats, att ingen anledning fanns att villfara nämnda begäran, då en anhållan om esperantoprogram inte borde framkomma från esperanto-organisationer utan från enskilda licensinnehavare. — När så enskilda licensinnehavare skriftligen anhålla om esperanto så svaras, att ingen anledning finnes att ta hänsyn till deras önskemål. — Endast tack vare arbetarnas bildningsförbunds energiska medverkan utsändes nu en halv timme per månad esperanto. Men radiotjänst betonar, att inte de själva ordna detta eller stå till ansvar för detta utan arbetarnas bildningsförbund!!!

Dock torde intet språk vara så i behov av radiohjälp som esperanto. Märk, att i arbetarnas bildningsförbunds frivilliga språkcirklar över 300 st. sådana kurser studera esperanto. Nog vore det väl skäl att ge dessa studieintresserade möjlighet att få övning i språket, åtminstone i samma omfattning som beträffande tyska och engelska, vilka ämnen undervisas av universitetsbildade lärare i de mest skilda skolformer.»

Med anledning av vad sålunda anförts nödgas jag anhålla om kammarens tillstånd att få beträffande frågorna 1—4 till utrikesministern och beträffande frågan 5 till kommunikationsministern framställa följande spörsmål:

1) Har regeringen bemärkt förr amerikanske ministern i Stockholm, Morris' budskap nyligen till svenskarna om medverkan att använda radion till större och ideellare mål, än hitintills brukat ske, och särskilt att genom världsradion bygga bryggor av sympati mellan folken, vilket han ansett behövas i dessa tider?

2) Håller regeringen ej före, att detta uppslag är förtjänt även från svenskarnas sida av det största tillmötesgående?

3) Finner emellertid ej regeringen, att ett sådant uppsåt utgör en ytterligare påminnelse till världens styrelser att någon gång ägna allvarlig uppmärksamhet även åt världsproblemets språkfråga?

4) Bör ej således den svenska rundradion, likasom utländska rundradior, tillåta, att världsproblemets språkfråga och det vitt spridda världsspråket

esperanto få komma till tals med lika fog som de av den svenska rundradion privilegierade franska, tyska och engelska nationalspråken?

5) Är det ej av synnerlig vikt, att den svenska rundradion, liksom skett i andra länder, helt eller delvis förstatligas samt att i varje fall omedelbart sker en sådan omorganisation av dess nu bestämmande instanser, att skälig ytt-randefrihet även tillägges en nyare tids tänkesätt och angelägenheter?

*Interpellation
ang. den
svenska rund-
radions ställ-
ning till
världs-
problemets
språkfråga
m. m.
(Forts.)*

Det sålunda begärda tillståndet lämnades av kammaren.

Anmälades och bordlades första lagutskottets utlåtanden:

nr 33, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av förordningen den 13 april 1883 angående förlagsin-teckning, dels ock en i ämnet väckt motion;

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om in-teckning i jordbruksinventarier m. m.; samt

nr 35, i anledning av väckt motion angående upphävande av den s. k. lösöre-köpsförordningen m. m.

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens samman-träde avslutades kl. 4.54 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.